

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASI VE
AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE TURİZM SEKTÖRLERİ
ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEVENT ATEŞOĞLU

I. DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. ÖZLEM ŞAHİN

II. DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN ÇEKEN

KASIM, 2006

MUĞLA

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASI VE
AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE TURİZM SEKTÖRLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ**

LEVENT ATEŞOĞLU

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 15.11.2006

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 15.11.2006

Tez I. Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Özlem ŞAHİN

Tez II. Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Metin KOZAK

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Turgay UZUN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Bayram COŞKUN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Ömer GÜRKAN

KASIM, 2006

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 15/11/2006 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Levent ATEŞOĞLU'nun “Avrupa Birliği Turizm Politikası ve Avrupa Birliği ile Türkiye Turizm Sektörleri Üzerine Etkileri” adlı tezini incelemiş ve aday 15/11/2006 tarihinde saat 10.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna ile karar verildi.

Yrd. Doç. Dr. Özlem ŞAHİN
Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Metin KOZAK
Üye

Doç. Dr. Turgay UZUN
Üye

Yrd. Doç. Dr. Bayram COŞKUN
Üye

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği Turizm Politikası ve Avrupa Birliği ile Türkiye Turizm Sektörleri Üzerine Etkileri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

LEVENT ATEŞOĞLU

İMZASI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : ATEŞOĞLU

Adı : LEVENT

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Avrupa Birliği Turizm Politikası ve Avrupa Birliği ile Türkiye Turizm Sektörleri Üzerine Etkileri

Y. Dil : European Union Tourism Policy and Its Effects on European Union's and Turkey's Tourism Industries

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

O

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 15.11.2006

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ŞAHİN, Özlem ve ÇEKEN, Hüseyin

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr. , Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1. Dünyada ve Avrupa Birliği'nde Turizm**
- 2. Avrupa Birliği Turizm Politikası**
- 3. Avrupa Birliği Politikası ve Türkiye ile Karşılaştırmalı Değerlendirmesi**

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

- 1. Avrupa Birliği**
- 2. Turizm**
- 3. Politika**
- 4. Türkiye**

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.

- 1. European Union**
- 2. Tourism**
- 3. Policy**
- 4. Turkey**

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih :/...../.....

ÖZET

Turizm endüstrisi hızla büyümekte ve gelişen teknolojik olanaklarla birlikte özellikle ulaşım teknolojisindeki gelişmeler turizm faaliyetlerini eskiye oranla çok daha kolay ulaşılır bir hale getirmektedir. Diğer taraftan tüm dünyadaki genel eğilimin sonucu olarak ortaya çıkan bölgesel bütünleşme hareketleri ile birlikte turizm bu bölgelerde daha yoğun bir hale gelmektedir. Gelecekte daha da önemli bir endüstri olacağı tahmin edilen turizm endüstrisinin yarattığı ekonomik, sosyal ve kültürel sonuçlar turizm alanında yaşanan rekabeti güçlendirmektedir.

Avrupa bölge olarak dünyadaki en önemli turizm bölgesidir. Avrupa Birliği'nde turizm hem gelir yaratan bir unsur, hem istihdam sağlayan kapsamlı bir endüstri hem de Avrupalılaşıma sürecini hızlandıran bir araç olarak görülmektedir. Avrupa Birliği'nde ortak bir turizm politikası oluşturulması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra başlayan düzenlemeler gelecekte ortaya çıkabilecek bir turizm politikasının izlerini taşımaktadır. Aynı zamanda turizm endüstrisinin pek çok alanla ilişki içerisinde olan yapısı, Avrupa Birliği'nin diğer temel politikalarının da turizm ile ilişkileri çerçevesinde incelenmesini gerekli kılmaktadır.,

Turizm ile politika arasındaki ilişki beraberinde turizm politikasının oluşturulmasına ilişkin bir sürecin tasarlanmasını getirmektedir. Özellikle Avrupa Birliği'nin turizm politikası ve Türkiye'nin karşılaştırılması ile Avrupa Birliği'nde turizmin bir politika konusu olarak tanımlanarak ortak bir politika çerçevesinde konumlandırılmasını, Türkiye'nin de bu politikaya yönelik düzenlemeler yapmasını ve sahip olduğu turizm politikası süreçlerini farklılaştırmasını sağlayacaktır. Bu ise Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki uyum sürecinin bir parçası olarak önemli olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği turizm pazarını ve turizm politikalarını incelemek; turizm politikalarını etkileyen ve bu politikalardan etkilenen temel alanları belirlemek; bu alanların turizm ile olan ilişkilerini ortaya koymak ve Avrupa Birliği turizminin geleceği üzerine öngörülerde bulunarak Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin AB ve Türkiye turizm sektörleri bakımından ne gibi değişimlere ve gelişimlere yol açacağını saptamak ve Türkiye turizminin gelişimine yönelik önerilerde bulunmaktır.

ABSTRACT

Tourism industry grows fastly and with the developing technology especially with the developing transportation technology is it now more easier to access to tourism activities than past. On the other hand with the regional integrations that comes up after the tendency of the world tourism has become more widely in those regions. The cultural, economical and social results of the tourism industry, which is believed to be more important in the future, are created high competition in tourism industry.

Europe is the most important tourism region in the world. In the Europe Union tourism is not only a well income source but also a process that helps to become europeanized. In European Union important steps had been taken for an associated tourism policy. Especially the preparations that started after 1980's give the sign of tourism policy which may come up in the coming years. At the same time, tourism industries structure which has relation with many tracts make European Union's other policies analyzed by their relations with tourism.

The relation between tourism and policy starts the process to create tourism policy. Especially comparing of European Union's tourism and Turkey's will help European Union to define the tourism as a politic subject and position it as an

associated policy and for Turkey to make arrangements for this policy and to provide its tourism policy to change. This will be an important part in the European Union and Turkey's adaptation process.

The aim of the study is to analyze European Union tourism market and tourism policies, to define major areas which affect tourism policies and are affected by them, to show these major areas' relations with tourism, to determine being a European Union' full membership of Turkey will cause what kind of changes and developments for European Union's and Turkey's tourism industries by doing projections about future of European Union tourism industry and to suggest some ideas for developing of Turkey's tourism industry. .

ÖNSÖZ

“Avrupa Birliği Turizm Politikası ve Avrupa Birliği ve Türkiye Turizm Sektörleri Üzerine Etkileri” isimli bu çalışmada amaçlanan dünyada, Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de turizm sektörlerini inceleyerek, bu sektörün önemi üzerinde durmak ve bir politika konusu olarak Avrupa Birliği'nde ortaya çıkışını tartışmaktır. Bu anlamda, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte turizm bakımından ortaya çıkacak gelişmeler ve her iki yapılanmanın da birbirlerine olası etkileri ve katkıları tartışılmaktadır.

Turizmin giderek daha önemli bir endüstri olarak kaşımıza çıkışı beraberinde bu alanda atılacak adımların belirli bir politika çerçevesinde düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, her ne kadar açıkça tanımlanmış bir politika olarak ortaya konmasa da Avrupa Birliği'nin turizm alanında gerçekleştirdiği düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye ise Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte bu alanda Avrupa Birliği tarafından gerçekleştirilen düzenlemeleri kendi hukuk sistemine adapte etmek durumundadır. Diğer taraftan Türkiye'nin üyeliği aynı zamanda Avrupa Birliği turizmine çeşitli açılardan katkı sağlayacaktır.

Tez konusunun belirlenmesinden, kaynakların taranmasına, tezin yazılarak sonuçlanmasına ve tez savunmasına hazırlanılmasına kadar geçen tüm süreçlerde benden hiçbir yardımını esirgemeyen danışmanlarım Yrd. Doç. Dr. Özlem ŞAHİN ve Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE TURİZM SEKTÖRLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ

KISALTMALAR LİSTESİ vi

TABLO LİSTESİ viii

ŞEKİL LİSTESİ ix

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM SEKTÖRÜNÜN VE POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

1.1. TURİZMİN ULUSLARARASI BOYUTU	3
1.1.1. Uluslararası Turizm Hareketleri	9
1.1.1.1. Bölgelere Göre Uluslararası Turizm Hareketleri	10
1.1.1.2. Ülkelere Göre Uluslararası Turizm Hareketleri	12
1.1.2. Uluslararası Turizm Talep Potansiyeli	14
1.1.3. Uluslararası Turizm Arz Potansiyeli	15
1.1.4. Uluslararası Turizm Gelirleri	15
1.1.5. Turizmin İstihdama Etkisi	17
1.1.6. Turizmin GSMH'ye Etkisi	19
1.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TURİZMİN BOYUTU	21
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASI	31
1.3.1. Avrupa Birliği'nin Kısa Tarihçesi	31
1.3.2. Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri	33
1.3.3. Avrupa Birliği Turizm Politikasının Oluşum Süreçleri ve Uygulamaya Dönük Adımlar	36
1.3.3.1. Avrupa Birliği Turizm Politikasının Oluşum Süreçleri	36
1.3.3.1.1. 1980'li Yıllara Kadar Geçen Dönem	37
1.3.3.1.2. Avrupa Birliği Komisyonu 1982 Tarihli "Topluluk Turizm Politikası İçin Temel İlkeler" Raporu	38
1.3.3.1.3. Avrupa Birliği Komisyonu 1986 Tarihli "Aksiyon Planı"	39
1.3.3.1.4. Avrupa Parlamentosu Kararıyla alınan "1990 Avrupa Turizm Yılı" Faaliyetleri	40
1.3.3.1.5. Avrupa Konseyi Nisan 1991 Tarihli Turizm Eylem Planı	42
1.3.3.1.6. Avrupa Parlamentosu 1991 Tarihli "McMillan-Scott" Raporu	45
1.3.3.1.7. 1992 Tarihli "Maastricht Antlaşması" ve Turizm Politikasına Etkileri	46
1.3.3.2. Avrupa Birliği Turizm Politikasında Uygulamaya Dönük Adımlar	47
1.3.3.2.1. 1993 Tarihli "Paket Seyahat Kararnamesi"	48
1.3.3.2.2. 1993-1995 "Turizm Destekleme Eylem Planı"	48
1.3.3.2.3. Avrupa Birliği Komisyonu 1995 Tarihli "Yeşil Kitap" Raporu	50

1.3.3.2.4. Avrupa Birliği Komisyonu 1996 Tarihli “PHILOXENIA” Programı	51
1.3.3.2.5. Avrupa Birliği Zirvelerinde ve Bildirgelerinde Yer Alan Turizm Politikalarına Dair Diğer Metinler (2000 Yılı ve Sonrası)	53
1.3.3.2.5.1. Mayıs 2000 Tarihli “AB Turizm Devlet Otoriteleri Toplantısı”	53
1.3.3.2.5.2. Kasım 2001 Tarihli “Avrupa Komisyonu Tebliği”	54
1.3.3.2.5.3. Şubat 2005 Tarihli “Yenilenmiş AB Turizm Politikası Tebliği”	56
1.3.3.2.5.4. Ekim 2005 Tarihli “Avrupa Turizm Forumu”	56

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZM POLİTİKASI VE AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASINA ETKİ EDEN ALANLAR

2.1. POLİTİKA VE TURİZM	57
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN TURİZMİ ETKİLEYEN TEMEL POLİTİKALARI	63
2.2.1. Çevre Politikası	65
2.2.1.1. İlgili Mevzuat	66
2.2.2. Tüketici Hakları	69
2.2.2.1. İlgili Mevzuat	70
2.2.2.1.1. Yolcular İçin Sözleşmeden Doğan Garantiler	71
2.2.2.1.2. Tüketici Çıkarlarının Korunması	76
2.2.2.1.3. Kişisel Veri Koruması	76
2.2.2.1.4. Genel Ürün Güvenliği	77
2.2.2.1.5. Turizm Tesislerinin Güvenliği	79
2.2.3. Taşımacılık Politikası	81
2.2.3.1. İlgili Mevzuat	83
2.2.3.1.1. 2003-2010 Avrupa Yol Güvenliği Eylem Programı	85
2.2.3.1.2. ‘Marco Polo’ Farklı Taşıma Türleri Kullanım Programı	85
2.2.3.1.3. Denizciliğe İlişkin Konularda AB’nin Yasal ve Politik Gündemi	86
2.2.3.1.4. Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı (EMSA)	86
2.2.3.1.5. Kısa Mesafeli Denizciliğin (SSS) Desteklenmesi İçin Program	87
2.2.4. Serbest Dolaşım	87
2.2.4.1. İlgili Mevzuat	88
2.2.4.1.1. Temel Metin	88
2.2.4.1.2. Ticari Acenteler	89
2.2.4.1.3. Mesleki Vasıfların Tanınması	89
2.2.4.1.4. Elektronik Ticaret	91
2.2.5. İstihdam ve Sosyal Politika	92
2.2.5.1. Genel İstihdam Politikası ve Turizm	93
2.2.5.2. Eğitim, Becerilerin Geliştirilmesi, İşgücü ve Turizm	94

2.2.6. Rekabet Politikası	96
2.2.6.1. İlgili Mevzuat	97
2.2.6.1.1. Genel Uygulanabilirlik	97
2.2.6.1.2. Taşımacılık İçin Özel Rekabet Kuralları	100
2.2.6.1.2.1. Karayolu Taşımacılığı	100
2.2.6.1.2.2. Deniz Taşımacılığı	100
2.2.6.1.2.3. Havayolu Taşımacılığı	101
2.2.7. Bölgesel Politika	107
2.2.8. Vergi Politikası	108
2.2.8.1. İlgili Mevzuat	108
2.2.9. Yardım ve Teşvikler	110
2.2.9.1. Avrupa Birliği Turizm Yardım ve Teşvik Politikaları	110
2.2.9.2. Devlet Turizm Yardım ve Teşvik Politikaları	111
2.2.9.2.1. Devlet Yardımları ile İlgili Mevzuat	111
2.2.10. Sağlık Politikası	114
2.2.11. Engelli Hakları	116
2.2.12. Kültür Politikası	118
2.2.13. Bilgi Değişimi ve Yeni Teknolojiler	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASI VE TÜRKİYE: KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE TURİZMİNİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ	122
3.1.1. Avrupa Birliği ile Türkiye Turizminin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi (SWOT Analizleri)	127
3.1.1.1. Avrupa Birliği Turizminin Güçlü Yönleri	128
3.1.1.2. Türkiye Turizminin Güçlü Yönleri	130
3.1.1.3. Avrupa Birliği Turizminin Zayıf Yönleri	131
3.1.1.4. Türkiye Turizminin Zayıf Yönleri	133
3.1.1.5. Avrupa Birliği Turizminin Fırsatları	135
3.1.1.6. Türkiye Turizminin Fırsatları	136
3.1.1.7. Avrupa Birliği Turizminin Tehditleri	137
3.1.1.8. Türkiye Turizminin Tehditleri	138
3.1.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelikinin Avrupa Birliği ve Türkiye Turizmüne Olası Etkileri	140

SONUÇ VE ÖNERİLER	144
-------------------	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AAET	: Avrupa Atom Enerji Topluluğu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKTT	: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
AT	: Avrupa Topluluğu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EC	: Avrupa Komisyonu
EMSA	: Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı
ERDF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ETC	: Avrupa Seyahat Komisyonu
GATT	: Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
HACCP	: Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi
ISPA	: Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
İTO	: İzmir Ticaret Odası
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
KDV	: Katma Değer Vergisi
MEDA	: Üye Olmayan Akdeniz Ülkelerinde Sürdürülen Ekonomik ve Sosyal Yapıdaki Reform Kriterlerini Müzakere Programı
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
OKK	: Ortaklık Konseyi Kararı
PHARE	: Polonya-Macaristan Ekonomilerini Yeniden Yapılandırma Yardımı
TSA	: Turizm Uydu Hesabı
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TYD	: Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği

WTO : Dünya Turizm Örgütü

WTTC : Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Alt Bölgelere Göre Uluslararası Turist Hareketleri	11
Tablo 2: Alt Bölgelere Göre Uluslararası Turist Hareketleri, 2020	12
Tablo 3: Dünyada En Çok Turist Çeken İlk 10 Ülke, 2004	13
Tablo 4: 2020 Yılında Dünya Genelinde En Fazla Turist Çekecek Olan Ülkeler	13
Tablo 5: Seyahat ve Turizm Toplam Arzı	15
Tablo 6: Turizm Gelirleri Bakımından İlk 10 Ülke, 2004	17
Tablo 7: Seyahat ve Turizm İstihdamı, 2006	18

Tablo 8: Seyahat ve Turizm Endüstrisinin Dünya İçindeki GSMH Payı, 2006	20
Tablo 9: Avrupa Uluslararası Turist Varışları ve Turizm Gelirleri, 2001-2005	22
Tablo 10: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizm Arzı, 2006	23
Tablo 11: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizmin GSMH İçindeki Payı, 2006	25
Tablo 12: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizm İstihdamı, 2006	27
Tablo 13: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizmde Sermaye Yatırımı ve Devlet Harcamaları, 2006	29
Tablo 14: Turistik Gelişme Tipolojisi	.141

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Seyahat ve Turizm Endüstrisi ile Seyahat ve Turizm Ekonomisinin Yapıları	8
Şekil 2: Yıllar İtibariyle Dünya Genelinde Turist Sayıları	10
Şekil 3: Yıllar İtibariyle Dünya Turizm Gelirleri (Milyar USD)	16
Şekil 4: Turizmin Politik Boyutları	58
Şekil 5: Turizm Politika Yapma Sürecinin Ögeleri	62

GİRİŞ

Avrupa, farklı diller, kültürler ve gelenekler içeren bir çeşitlilikler bütünüdür. Avrupa'nın çeşitliliği, aralarındaki farkları korudukları halde birçok ortak değere sahip olan halkların bir arada yaşama iradesinin dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nde (AB) turizm sektörü giderek büyümektedir. Turizm etkilediği alt ve yan sektörlerle birlikte çok önemli bir potansiyele sahiptir. Böylesine bir sektör ile ilgili politika oluşturma süreci beraberinde çok çeşitli alanları etkileyebilecek bir süreçtir. Avrupa Birliği turizm politikaları, aynı zamanda, serbest dolaşımdan rekabet politikasına uzanan çeşitli AB politikalarını etkilemekte ve onlardan etkilenmektedir.

AB dünyadaki en önemli turizm destinasyonu olarak ortaya çıkmakta ve turizm gelirleri bakımından da en önemli bölgelerden biri olmaktadır. Diğer taraftan turizmin sağladığı ekonomik, sosyal ve kültürel katkılar turizmin bir politika konusu olarak ortaya çıkışına zemin hazırlamaktadır. Turizmin döviz girdisi, ödemeler dengesi gibi alanlarda sağladığı avantajların yanında özellikle Avrupalılaşıma sürecinde üstleneceği görev de çok önemlidir.

Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamış olan Türkiye için ise oldukça önem taşıyacak Avrupa Birliği Turizm Politikası ve bu politika oluşturulurken kat edilen aşamaların incelenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlamış olması, turizm politikasında çeşitli düzenlemelerin yapılması gerekliliğini doğuracaktır. Aynı zamanda sürekli değişime uğrayan ve geliştirilen AB turizm politikasının geleceğine ilişkin öngörülerin değerlendirilmesi, hem Türkiye için önemli bir turizm pazarı olan Avrupa'yı değerlendirmek hem de tam üyelik sürecinde Türkiye'nin turizm alanında alması gereken önlemleri belirleyebilmek bakımından çok önemlidir.

AB turizm politikasına ilişkin unsurların incelenmesi beraberinde bu politika çerçevesinde Türkiye'de turizmin hangi aşamalardan geçeceğini ve ne gibi değişimlerin gerçekleştirilmesi gerektiğini gösterecektir. Aynı zamanda söz konusu sürecin

Türkiye'nin sahip olduğu turizm potansiyelini sürdürebilmesi için gerekli olmasının yanında aynı zamanda gelecekte bu endüstri içinde sahip olacağı noktayı belirleyebilmek bakımından da etkili olacağını söylemek mümkündür.

AB turizm politikasına ilişkin gerçekleştirilen akademik çalışmaların yetersizliği, bu çalışmada gerçekleştirilen incelemeleri daha önemli kılmaktadır. Bu anlamda, turizm endüstrisinin ekonomik ve sosyal etkilerinin yanında, bu endüstrinin etkilediği ve etkilendiği temel alanlar bakımından değerlendirilmesi ve bir politika konusu olarak turizmin öne çıkarılarak bu politika konusunun temel unsurlarının belirlenebilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik ise bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği turizm pazarını ve turizm politikalarını incelemek; turizm politikalarını etkileyen ve bu politikalardan etkilenen temel alanları belirlemek; bu alanların turizm ile olan ilişkilerini ortaya koymak, Avrupa Birliği turizminin geleceği üzerine öngörülerde bulunarak Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin AB ve Türkiye turizm sektörleri bakımından ne gibi değişimlere ve gelişimlere yol açacağını saptayabilmek ve Türkiye turizm endüstrisi için önerilerde bulunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın birinci bölümünde, Dünya'da, Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de turizm sektörü ve bu sektöre yönelik olarak oluşturulmuş turizm politikaları ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise turizm ve politika arasındaki ilişki üzerinde durulmakta, turizm politikası oluşturma süreci tartışılmakta ve AB turizm politikalarını etkileyen ve bu politikalardan etkilenen temel alanlar üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, giderek genişleyen bir topluluk içinde Avrupa Birliği turizm politikalarında görülen değişiklikler ve yeni politika hedefleri doğrultusunda yaşayacağı değişimler çerçevesinde Türkiye ve AB turizm sektörünün bu üyelikten nasıl etkilenebileceği ve hangi alanlarda değişimler yaşanabileceği tartışılmaktadır.

Çalışmanın veri toplama yöntemi kaynak derlemesi ve metin çözümlemesi olacaktır. Tez için belirlenen ana başlıklar ve bunlarla ilgili olarak oluşturulan sorular ışığında elde edilen kaynaklar tematik bir okumayla çözümlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın önemli bir bölümünü ikincil kaynaklar oluşturmaktadır. Bu amaçla kütüphane katalogları, makale indeksleri, bibliyografyalar, gazeteler, resmi veya özel kuruluş kitaplıkları ve internet kullanılmıştır. Belirlenen kaynakların okunması, bilgilerin sınıflandırılması ve metin çözümlemelerinin yapılması ile elde edilen çıktılar üzerinde değerlendirme ve yoruma gidilmiştir. Araştırma evreni, turizm politikası kavramının Avrupa Birliği'ndeki gelişimi ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM SEKTÖRÜNÜN VE POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

1.1. TURİZMİN ULUSLARARASI BOYUTU

Son dönemlerde yaşadığımız dünya, birçok açıdan değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Günümüzde bu değişim ve dönüşümler, gerek uluslararası gerekse toplumlararası ilişkilerde ciddi sonuçlar doğurmuştur. Dünya genelinde toplumları ve bireyleri değişime iten en büyük güç ise küreselleşmedir. Küreselleşmenin etkisiyle uluslararasılaşma birçok sektörde olduğu gibi turizm alanında da olmaktadır. Son yıllarda küreselleşmenin dünya genelinde giderek yaygınlık kazanması sonucunda bölgeler ve ülkeler arasındaki coğrafi sınırların kalkması uluslararası yatırımların uluslararasılaşması, farklı kültürlere sahip milletlerin birbirini tanınması, kaynaşması dünya genelinde geçerli olan ortak dilleri kullanmaları ve kültür alışverişinde bulunmaları uluslararası turizmin de gelişmesine neden olmaktadır (Çeken, 2003:120).

19. yüzyıl sonunda Viyana Borsası'nın çöküşü ve ardından yaşanan Birinci Dünya Savaşı, kural tanımaz küreselleşmenin sonuçları açısından önemlidir. Ancak aynı süreç 1929 yılında Amerikan Borsaları'nın çöküşü ile tekrarlanmış ve ardından Keynesyen politikalar çevresinde şekillenen ekonomik sistemlere dönüş İkinci Dünya Savaşı engelleyememiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu dünya sistemi küreselleşme önünde engel oluşturmuştur. 1980'lerin sonunda kutuplardan birinin yıkılması ile birlikte küreselleşme eğilimi tekrar hız kazanmıştır.

Dünya koşullarındaki değişimler ekonomik işbirliği ve bütünleşme girişimlerinin ortaya çıkışına ortam hazırlamıştır.

1990'lı yıllarda hem küreselleşme hem de bölgeselleşme eğilimleri hız kazanmıştır. 1986 yılında başlayan Uruguay Round'ın 1993 yılı sonlarında tamamlanmasıyla dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmış ve GATT yerini Dünya Ticaret Örgütü'ne bırakmış; Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA - North Americas Free Trade Agreement) ve Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC - Asia Pacific Economic Co-operation) gibi yeni bütünleşme girişimleri doğup gelişmiş; Avrupa Birliği (AB) ise 1993 yılı sonlarında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'yla mevcut ekonomik bütünleşme düzeyini daha ileri götürmenin yanı sıra, 'siyasi' birlik yönünde de gelişen bir örgüt görünümünü kazanmıştır (Güran, 2000:23). Avrupalı devletler Kuzey Amerika ve Uzak Doğu'daki bölgeselleşmeler karşısında çıtayı biraz daha yükselterek bunu siyasi birlik aşamasına çıkarmışlardır.

Dünya piyasalarının birleşme eğiliminin birkaç önemli sonucu olmuştur. Bir yanda, emeğin ve toplumun hakim ülkelerin ötesine genişlemesi dünyanın geri kalan bölümünde bir yakınlaşma etkisi doğurmuş; aynı anda hem yakına çekilmiş hem de bir getto içinde yalıtılmışlardı. Bir yandan da yeni disiplin rejimi küresel bir emek gücü piyasası yaratma eğilimi oluşturmuştur (Hardt ve Negri, 2002:266-267). “Çok hızlı yaşanan değişim ve küreselleşme, toplumsal sistemin tüm alt sistemlerini ve bireylerini etkilemektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan yeni rekabet koşulları, eskiye oranla çok daha serttir. İçinde yaşadığımız son çeyrek yüzyılda en çok konuşulan konuların başında değişim gelmektedir. Dünyadaki gelişmeler doğrultusunda makro ve mikro düzeyde tüm organizasyonlarda değişimin kaçınılmaz olduğundan söz edilmektedir” (Pira, 2004:83). “İnsanlık durumunun en tayin edici parametreleri artık ulus-devletin kurumlarının erişemediği alanlarda biçimlenmektedir. Bu koşulların korunmasına ve değiştirilmesine nezaret eden güçler gittikçe küreselleşmekte, yurttaşın denetim ve nüfuz alanları ise, ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, yerel olarak sınırlanmış olmaktadır” (Bauman, 2000:178). Küreselleşme ile birlikte daha da şiddetlenen küresel rekabet ortamı, turizm alanında da değişimi ve dönüşümü bir zorunluluk haline getirerek gerek uluslararası turizmde gerekse ulusal turizmde daha kaliteli hizmet ile sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamayı zorunlu kılmıştır. Ancak bölgesel ve küresel rakiplerin ortaya çıkması, her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de çalışma koşulları ve sosyal haklar üzerinde çalışanların aleyhine durumlar yaratabilmektedir.

Turizm sektörü, dünyada en hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerin başında yer almaktadır. Sınırlar ortadan kalktıkça dünya daha da küçülmeye başlamış ve insanlar daha uzak mesafelere seyahat etme eğilimine girmiştir. Turizm; çok boyutlu yapısı sonucu, bir yandan tipik turistik faaliyet olarak adlandırılan 'konaklama, planlama, gezi organizasyonu ve satışı gibi faaliyetleri', öte yandan yalnızca turistlerin tüketimine bağlı olmayan, ancak onlar tarafından da kullanılan 'ulaşım, oto kiralama' gibi faaliyetleri kapsamaktadır (Türkiye Vakıflar Bankası, 2004:3). “Turizmin gelişmesine neden olan etkenler; boş zamanların artması, özellikle ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesi, reklam ve tanıtım hizmetlerinin gelişmesi, şehirleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar, nüfus artışı ile toplumsal hareketliliğin artışı, refah seviyesinin yükselmesi ve siyasi ve sosyo-ekonomik yapıdaki değişikliklerdir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:1).

Turizm İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişmiş, daha geniş halk kitlelerine ve uzak mesafelere yayılmıştır. Günümüzde parasal ve kitlesel bir olay haline gelen turizmin yarattığı ekonomik ve politik etkiler, ülke ekonomilerinde ve

özellikle uluslararası ekonomik ve politik ilişkilerde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, uluslararası turizm hareketinden büyük pay alan gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de turizme verilen önemi artırmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde kazandığı dev boyutlarla turizmin; yatırımları ve iş hacmini geliştiren, gelir yaratan, döviz sağlayan, yeni istihdam alanları açan, sosyal ve kültürel hayatı etkileyen, siyasal bakımdan da önemli toplumsal ve insancıl fonksiyonların gerçekleştirilmesini kolaylaştıran bir nitelik kazanması, ülkelerin dikkatinin bu ekonomik olay üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları ekonomik sorunların ve dar boğazların aşılmasında, turizmin yarattığı dinamik ekonomik etkiler, söz konusu ülkelerin turizme daha çok önem vermesine neden olmuştur (Bulut, 2000:71). Diğer taraftan turizm özellikle gelişmekte olan ülkeler için de önemli bir fırsat sunmakta bu şekilde ekonomik gelişmeye de katkı sağlamaktadır (Baldacchino, 1997:12).

Gerek harcanabilen gelirin artması, gerekse ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişme ve insanların yeni yerler görme isteği, turizm sektörünü en hızlı büyüyen sektörlerden biri haline getirmiştir. Turizm sektörü günümüzde dünya gayrisafi hasılasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve milli gelire olan katkısı, ödemeler dengesi açıklarını kapatabilecek döviz girdisi sağlaması, sağladığı istihdam olanakları ve ülkelerin imajlarına katkısı nedeniyle devletler tarafından gözetilen bir sektör konumundadır.

“Turizm sektörü 38 farklı sektörü ve farklı özellikteki üretim birimlerini yan yana getirmesiyle ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte iş hacmini arttırırken yeni pazarların gelişmesine de katkıda bulunmaktadır” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:1). Literatürde turizm sektörü; seyahat ve turizm endüstrisi ile seyahat ve turizm ekonomisi olarak ifade edilmektedir. Turizmin neden olduğu doğrudan etki ‘seyahat ve turizm endüstrisi’ olarak tanımlanırken, dolaylı etkilerinin de hesaba katılması ile ortaya çıkan durum ‘seyahat ve turizm ekonomisi’ olarak adlandırılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Seyahat ve Turizm Endüstrisi ile Seyahat ve Turizm Ekonomisinin Yapıları

Kaynak: WTTC, 2001'den aktaran EC, 2003:6

Şekil 1'de görüldüğü gibi, turizmin doğrudan etkisi olarak adlandırılan 'seyahat ve turizm endüstrisi'; konaklama, catering, eğlence, rekreasyon, ulaştırma ve seyahatle ilgili diğer hizmetleri kapsamaktadır. Diğer taraftan, turizmin hem doğrudan hem de dolaylı etkisi olarak adlandırılan 'seyahat ve turizm ekonomisi' ise; basım ve yayım, elektrik, finansal hizmetler, sağlık hizmetleri, mobilya ve ekipmanları imalatı, ulaştırma idaresi, turizm tanıtımı, gemi yapımı, uçak imalatı, tatil yeri geliştirmesi, cam ürünler, demir-çelik, bilgisayar, yiyecek, içecek tedariki, yıkama hizmetleri, petrol/gaz tedariki, toptancılar, çimento, madencilik, plastik, kimyasallar, tekstil, metal ürünler, ağaç işleri gibi dolaylı değer yaratan diğer hizmetleri de kapsamaktadır.

1.1.1. Uluslararası Turizm Hareketleri

Çalışmanın bu bölümünde dünyadaki uluslararası turizm hareketleri incelenmekte ve özellikle bölgelere ve ülkelere göre turist sayıları yıllar itibariyle değerlendirilmektedir. Bu veriler yardımıyla turizmin dünyadaki önemi ortaya konmaktadır.

Tüm dünyadaki uluslararası turizm hareketleri bakımından bir değerlendirme yapıldığında (Şekil 2), uluslararası

turizm hareketlerine katılanlar 1950’de 25,3 milyon kişi iken, bu sayının 1965 yılında 100 milyon kişiye, 1995 yılında 567 milyona, 2005 yılında ise 808 milyon kişiye ulaştığı görülmektedir. Diğer taraftan 1980-2005 yıllarını kapsayan son 25 yıllık dönemde turist sayısı %310 artarken aynı dönemde turizmden sağlanan gelirden de büyük artışlar gerçekleşmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:2).

Dünya genelinde uluslararası turizm hareketlerine turizm arz ve talebinin daha çok gelişmiş ülkelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak son zamanlarda ülkelerin trafiğinde talebin yönüne bakılacak olursa karşımıza şöyle bir şema akışı çıkmaktadır (Hacıoğlu, 1994:30; Çeken, 2003:121):

Gelişmiş Ülkelerden	>	Gelişmiş Ülkelere
Gelişmekte Olan Ülkelerden	?	Gelişmiş Ülkelere
Gelişmiş Ülkelerden	>	Gelişmekte Olan Ülkelere
Amerika’dan	?	Avrupa’ya
Kuzey ve Batı Avrupa’dan	>	Akdeniz Bölgesine
Sanayi Bölgelerinden	?	Deniz Kıyılarına
Avrupa ve Amerika’dan	?	Doğu Asya ve Pasifik Bölgesine

Şekil 2: Yıllar İtibariyle Dünya Genelinde Turist Sayıları

Kaynak: WTO , 2006, World Tourism Bar., No:1’den aktaran Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:2

Şekil 2’de görüldüğü gibi, dünya genelinde turist sayıları, 2003 yılı itibariyle sürekli yükseliş kaydetmiştir. Özellikle 2004 yılında küresel ekonomideki büyümeye paralel olarak turist sayısı da %9.9 artış kaydetmiştir. Son yıllar geneline bakıldığında, dünya genelinde turist sayısı artışı ortalama olarak %5’in altına düşmemiştir. Dünya Turizm Örgütü (WTO - World Tourism Organization) tarafından hazırlanan ‘Turizm 2020 Yılı Vizyonu’ çalışmasında, 2020 yılında dünyadaki turist sayısının 1,5 milyar kişi, olacağı öngörülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:2). Bu durum bütçe açıkları ile mücadele eden ülkelerin dikkatini çekmekte, teşvikler ve devlet desteklerinin yanısıra ülke değerlerinin turizme açılması için kimi zaman çevre ve çalışma koşulları göz ardı edilebilmektedir.

1.1.1.1. Bölgelere Göre Uluslararası Turizm Hareketleri

Tüm dünyada seyahat eden turist sayılarına bakıldığında, 2000-2005 yılları arasında ortalama 120 milyon kişilik bir büyüme sağlanmıştır. Tablo 1 incelendiğinde uluslararası turizm hareketleri içinde en önemli payın Avrupa'ya ait olduğu görülmektedir. 2005 yılında Avrupa'ya gelen turist sayısı tüm dünyadaki turistlerin %54'ü oranındadır. Dünyadaki turist sayıları bakımından Avrupa'yı takip eden diğer bölgeler ise Asya Pasifik (%18.3), Amerika (16.5), Afrika (%4.6) ve Ortadoğu (%4.8) olmaktadır.

Tablo 1: Alt Bölgelere Göre Uluslararası Turist Hareketleri

	Yıl						Pay	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000-2005	
	(milyon kişi)						(%)	
Dünya	689	688	709	697	766	808	100	100
Avrupa	396	395	407	409	426	444	57.5	54.9
Kuzey Avrupa	44	42	44	45	48	52	6.5	6.4
Batı Avrupa	140	136	138	136	139	141	20.3	17.5
Merkez/Doğu Avrupa	71	74	78	80	89	92	10.3	11.4
Akdeniz /Güney Avrupa	141	143	147	148	150	159	20.4	19.6
Asya Pasifik	111	117	126	114	145	156	16.2	18.3
Kuzey-Doğu Asya	58	61	68	62	79	87	8.5	10.8
Güney-Doğu Asya	38	41	43	37	48	50	5.5	6.2
Okyanusya	9	9	9	9	10	11	1.3	1.3
Güney Asya	6	6	6	6	8	8	0.9	1
Amerika	128	122	117	113	126	133	18.6	16.5
Kuzey Amerika	92	86	83	77	86	89	13.3	11.1
Karaipler	17	17	16	17	18	19	2.5	2.4
Merkez Amerika	4	4	5	5	6	7	0.6	0.8
Güney Amerika	15	15	13	14	16	18	2.2	2.2
Afrika	28	29	29	31	33	37	4.1	4.6
Kuzey Afrika	10	11	10	11	13	14	1.5	1.7
Sahra Altı Afrika	18	18	19	20	20	23	2.6	2.9
Ortadoğu	25	25	29	30	36	38	3.7	4.8

Kaynak: WTO, 2006

Ayrıca Tablo 1'de görüldüğü gibi dünya turizm hareketleri içinde 2000-2005 yıllarında Avrupa'ya gelen turist sayısında artış olmasına rağmen; dünya genelinde turist hareketleri toplamında pazar payını koruyamamış ve 5 yıllık süre

zarfında % 2.6'lık kayıpla %54.9'luk paya sahip olmuştur. Bu gerilemeye rağmen Avrupa, en büyük paya sahip bölge olma özelliğini devam ettirmektedir. WTO tarafından yapılan tahminlere göre ise 2020 yılında Avrupa'yı ziyaret edecek turist sayısının 717 milyon kişi olacağı ifade edilmektedir (EC, 2003:8). Avrupa turizm payının büyüklüğü gerek tatilin bir ihtiyaç sayıldığı toplumsal kültürden gerekse yakın mesafelerin turistlerce tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak mesafelerin teknoloji ile birlikte kısılması uzak mesafelerdeki ülkeleri birer rakip haline getirmiş ve Uzak Doğu ülkeleri yükselen bir turizm pazarı haline gelmiştir.

Tablo 2: Alt Bölgelere Göre Uluslararası Turist Hareketleri, 2020

Bölgeler		Milyon Kişi
1	Avrupa	717
2	Asya Pasifik	457
3	Amerika	285
4	Afrika	75
5	Ortadoğu	69
Dünya Toplamı		1.603

Kaynak: WTO, 1998:4

Tablo 2 incelendiğinde, 2005 yılında 808 milyon olan turist sayısının, 2020 yılında 1.603 milyona çıkacağını yani 15 yıllık bir sürede turist sayısında %98 artış olacağını beklendiği görülmektedir. Bu turizm ekonomisinin 15 yılda iki kat büyüyeceği anlamına gelmektedir. Alt bölgelere bakıldığında, Avrupa'ya gelen turist sayısının 15 yılda %61, Asya Pasifik'e gelen turist sayısının %192, Amerika'ya gelen turist sayısının %114, Afrika'ya gelen turist sayısının %102, Ortadoğu'ya gelen turist sayısının %81 artış göstereceği öngörülmektedir. 2020 yılına kadar en büyük artış Asya Pasifik Bölgesi'ne gerçekleşecektir. Turizm konusunda devlet ve özel sektör işbirliği ile hazırlanan turizm politikalarını uzun yıllardır uygulayan Asya Pasifik ülkelerinin, 2020 yılında bu planlamanın uzun vadeli sonuçlarını alacağı görülmektedir.

1.1.1.2. Ülkelere Göre Uluslararası Turizm Hareketleri

Turist sayıları bakımından yapılan değerlendirmede, ülkeleri ziyaret eden turist sayılarına göre dünyada en fazla turist çeken ilk üç ülkenin Fransa (%75.1), İspanya (%53.6) ve ABD (%46.1) olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Dünyada En Çok Turist Çeken İlk 10 Ülke, 2004

Ülkeler		Milyon Kişi
1	Fransa	75.1
2	İspanya	53.6
3	ABD	46.1
4	Çin	41.8
5	İtalya	37.1
6	İngiltere	27.7
7	Hong Kong	21.8

8	Meksika	20.6
9	Almanya	20.1
10	Avusturya	19.4
Dünya Toplamı		766

Kaynak: WTO, 2005, World Tourism Parameter, No:2'den aktaran Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:3

Tablo 3'de görüldüğü gibi, en çok turist çeken ilk 10 ülke incelendiğinde, bu 10 ülkeye gelen toplam turist sayısının 363.3 milyon olduğunu ve bu sayının dünya genelindeki toplam turist sayısının yaklaşık %47'sine karşılık geldiği görülmektedir. Ülke olarak bakıldığında Fransa, İspanya, Hong Kong ve Avusturya'nın ülke nüfuslarından daha fazla turist çektikleri görülmektedir. Ayrıca ilk 3 sıradaki 2 ülke ve toplamda ilk 10 ülke içinde 6 ülke, AB üyesi ülkelerdir.

Tablo 4: 2020 Yılında Dünya Genelinde En Fazla Turist Çekecek Olan Ülkeler

Ülkeler		Milyon Kişi
1	Çin	137.1
2	ABD	102.4
3	Fransa	93.3
4	İspanya	71.0
5	Hong Kong	59.3
6	İtalya	52.9
7	İngiltere	52.8
8	Meksika	48.9
9	Rusya	47.1
10	Çek Cumhuriyeti	44.0
Dünya Toplamı		1.602

Kaynak: WTO, 1998:4

Tablo 4 incelendiğinde 2020 yılında en fazla turist çeken ülkenin Çin olacağını beklendiği görülmektedir. 15 yılda Çin'in çekeceği turist sayısı %227 artarak 137.1 milyon kişiye ulaşabilecektir. Birçok sektörde olduğu gibi Çin, 2020 yılında turizm sektöründe de liderliğe yerleşecektir. Gelen turist sayılarındaki artışa rağmen ABD, Fransa, İspanya, İtalya ve İngiltere ilk on ülke sıralamasında daha geri sıralara ineceklerdir. Meksika sıralamadaki yerini koruyacak, Almanya ve Avusturya ise ilk on ülkenin dışında kalacaktır. Çin ile birleşen Hong Kong ise çekeceği turist sayısında %172 artışla iki basamak ilerleyerek beşinci sıraya yerleşecektir. Rusya ve Çek Cumhuriyeti ise çekeceği turist sayısında ilk on ülke arasına katılacaktır.

1.1.2. Uluslararası Turizm Talep Potansiyeli

Turizm talebi "turistin belli bir fiyat seviyesi ya da döviz kuru dahilinde elde etmek istediği ve fiilen elde etmeyi kabul ettiği turizm ürünü ile hizmetin bütünü, turizm talebi olarak ifade edilmektedir (Olalı ve Timur, 1986'dan aktaran Bahar ve Kozak, 2006:106). Turizm talebi sadece yolculuk esnasında ve gidilecek yerde kalış ve bir ziyaretçi adına veya ziyaretçi tarafından yapılan toplam tüketimi içermez. Aynı zamanda turizmle ilgili piyasa dışı hizmetlerin sunulması ve üretilmiş sabit sermayeli malların edinimini de içerdiği için, geniş bir kavramdır (Selçuk ve Başar, 2006:10).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere turizm talebi, iç turizm tüketimi, turizmde sabit sermaye oluşumu ve hükümet tarafından turizm için yapılan harcamaların tümünü kapsamaktadır. Toplam talep üzerinde en baskın etkiyi yapan kurlar ve fiyatlar açısından bakılacak olursa; AB içinde parası zayıf olan ülkelerin, Euro bölgesinin oluşumu ile birlikte uluslararası turizm hareketlerinden olumsuz etkileneceği beklenmektedir. Gelir etkisi ve fiyat rekabetindeki bozulmanın, bu ülkelerin ithalatında bir artış meydana getireceği ve bunun negatif fiyat hareketlerinden dolayı, ihracat ve güçlü paraya sahip olan ülkelere kaynaklanan talebi azaltacağı belirtilmektedir (Bahar ve Kozak, 2006:106).

Elbette fiyatları karşılaştırma olanağı sunan Euro tüketiciler açısından bir avantaj sağlamakta, vize ve gümrük kontrollerinin kalkması turizm talebini artırmaktadır. Ancak görüleceği üzere talepteki bu artış daha çok gelişmiş ülkelerin yararına olmaktadır. İthalattaki artışların karşılığında aday ve yeni üye ülkelerdeki turizm payının artış nedenlerinden biri buradan kaynaklanmaktadır.

1.1.3. Uluslararası Turizm Arz Potansiyeli

Turizm arzı ‘bir ülkenin turistik zenginliklerinin tümü’ olarak tanımlanabilir. Ayrıca, ‘belli koşullar altında belirli bir fiyatla bir ülkenin ya da bölgenin turistlere satmaya ya da turistlerin yararlanmasına sunmaya hazır olduğu turistik zenginliklerin bütünü’ olarak da tanımlanmaktadır (Bahar ve Kozak, 2005:16).

Tablo 5: Seyahat ve Turizm Toplam Arzı

	Toplam Arz (2006) Milyon Dolar	Gerçek Büyüme (2005-2006) %	Pazar Payı %
Dünya	6.477.219	4.6	100
Avrupa Birliği	2.149.369	3.8	33.2
Merkezi ve Doğu Avrupa	142.151	4.2	2.1
Diğer Batı Avrupa	184.972	4.5	2.9
Kuzey Amerika	1.982.178	3.7	30.6
Güney Amerika	163.362	5.0	2.5
Kuzeydoğu Asya	1.078.269	6.6	16.6
Güney Asya	72.297	8.2	1.1
Güneydoğu Asya	235.611	6.3	3.6
Orta Doğu	147.565	4.0	2.3
Kuzey Afrika	53.221	5.9	0.8
Sahra Altı Afrika	75.346	6.9	1.2
Karaipler	51.326	4.8	0.8
Okyanusya	149.462	3.7	2.3

Kaynak: WTTC, 2006:22-24

Tüm dünyadaki seyahat ve turizm arzı incelendiğinde AB (%33.2) ve Kuzey Amerika'nın (%30.6) en büyük paylara sahip bölgeler oldukları görülmektedir. Diğer taraftan seyahat ve turizm arzındaki büyüme bakımından değerlendirildiğinde Güney Asya (% 8.2), Kuzeydoğu Asya (%6.6) ve Güneydoğu Asya (%6.3) bölgelerinin önemli oranlarda büyüdüğü

söylenbilir. AB'deki büyüme ise % 3.8 oranında gerçekleşmiştir. Tüm dünyadaki seyahat ve turizm arzı büyümesinin %4.6 oranında gerçekleştiği düşünülürse AB büyümesi dünya turizminin gelişme hızının gerisinde kalmıştır.

1.1.4. Uluslararası Turizm Gelirleri

Turizmin en önemli ekonomik etkilerinden biri gelir yaratma etkisidir. Turistlerin seyahat ettikleri ülkelerde ya da bölgelerde gereksinimlerini karşılamak amacıyla yaptıkları harcamalar, söz konusu ülkelerin ya da bölgelerin gelirini artırmakta ve toplamda dünyadaki turizm geliri artmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006:135).

Şekil 3: Yıllar İtibariyle Dünya Turizm Gelirleri (Milyar USD)

Kaynak: WTO, 2005, World Tourism Parameter, No:2'den aktaran Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:3

Dünya turizm gelirlerinin gösterildiği Şekil 3 incelendiğinde, dünya genelinde turizm gelirlerinde sürekli bir artış yaşandığı göze çarpmaktadır. Toplam turizm gelirleri 2003 yılı itibariyle yarım trilyon Doları aşmıştır. Bu bağlamda turizm, toplam gelir itibariyle birçok ekonomik faaliyetten daha yüksek gelir elde edilen bir alan olma özelliğini genişleterek sürdürmüştür. Turizm için gelecek perspektifi sunan ve WTO tarafından hazırlanan 'Turizm 2020 Yılı Vizyonu' çalışmasında, 2020 yılında dünyadaki toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD doları olacağı öngörülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:2).

WTO tarafından yaptırılan bir araştırmaya göre, turizm gelirleri araştırmaya katılan ülkelerin %38'inin ülke ekonomisinin esas gelir kaynağı olduğu, %83'ünün ihracat kategorileri arasında ilk beş sektörde yer aldığı görülmektedir (Emsen ve Değer, 2004'den aktaran Bahar ve Kozak, 2006:135).

Tablo 6: Turizm Gelirleri Bakımından İlk 10 Ülke, 2004

	Ülke	Milyar USD	Dünyadaki Payı %
1	ABD	74.5	12.0
2	İspanya	45.2	7.3

3	Fransa	40.8	6.6
4	İtalya	35.7	5.7
5	Almanya	27.7	4.5
6	İngiltere	27.3	4.4
7	Çin	25.7	4.1
8	Türkiye	15.9	2.6
9	Avusturya	15.4	2.5
10	Avustralya	13.0	2.1
Dünya Toplamı		622.4	100

Kaynak: WTO'den aktaran Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:2

Tablo 6'da görüldüğü gibi, turizm gelirleri bakımından ilk 10 ülke incelendiğinde, bu on ülkenin turizm gelirleri toplamının 321.2 milyar Dolar olduğu ve bu gelirin dünya genelindeki toplam turizm gelirinin yaklaşık %52'sine karşılık geldiği görülmektedir. Ayrıca ilk üç sıradaki iki ülke ve toplamda ilk on ülke içinde altı ülke, AB üyesi ülkelerdir. AB tam üye adayı Türkiye, turizm gelirleri bakımından 15.4 milyar Dolar ve %2.6 pay ile ülkeler arasında 8. sıradadır.

Türkiye, gelen turist sayısında ilk on ülke içinde yer almamasına rağmen, turizm gelirleri açısından dünyada 8. sıradadır. Bu, Türkiye'de turizm sektörünün katma değerli ürünler sunması ve ülkeye gelen turist sayısının daha önceki yıllara oranla artmasından kaynaklanmaktadır. Aksi takdirde, kişi başına düşen turist harcaması aslında çok da fazla artmış değildir. Diğer taraftan turizmin etkilediği sektörlerin sıklıkla Türkiye'de mal ve hizmet üretmeleri gelir artırıcı bir unsur yaratmakta ve turizmi ekonomi açısından daha önemli kılmaktadır.

1.1.5. Turizmin İstihdama Etkisi

“Turizm, uluslararası ölçekte geniş istihdam olanakları yaratan bir sektördür ve dünyada yaklaşık 300 milyon insanı istihdam etmektedir. Başka bir ifadeyle; dünyadaki her 16 çalışandan biri turizm sektöründedir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:1).

Tablo 7: Seyahat ve Turizm İstihdamı, 2006

	Seyahat ve Turizm Endüstrisi İstihdamı (.000)	Toplam İstihdam İçindeki Payı %	Seyahat ve Turizm Ekonomisi İstihdamı (.000)	Toplam İstihdam İçindeki Payı %
Dünya	76.729	3	234.305	8.7
Avrupa Birliği	8.606	4	23.820	11.8
Merkezi ve Doğu Avrupa	1.797	2	7.740	5.4
Diğer Batı Avrupa	1.227	4	2.892	9.9
Kuzey Amerika	8.078	4	22.535	12.1
Güney Amerika	4.806	3	12.086	6.9

Kuzeydoğu Asya	20.978	2	87.577	10.1
Güney Asya	13.345	2	30.891	5.2
Güneydoğu Asya	8.252	3	21.743	8.6
Orta Doğu	1.673	4	4.590	10.1
Kuzey Afrika	2.792	6	5.474	12.4
Sahra Altı Afrika	3.539	2	10.586	6.6
Karaipler	881	5	2.643	15.4
Okyanusya	853	6	1.911	14.5

Kaynak: WTTC,2006:22-24

Seyahat ve turizm endüstrisinin yarattığı doğrudan istihdamın 2006 yılında 76 milyonun üzerinde olacağı, seyahat ve turizm ekonomisinin yaratacağı doğrudan ve dolaylı istihdamın ise 234.000'nin üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Diğer taraftan Tablo 7 incelendiğinde, seyahat ve turizm ekonomisi, özellikle Karaipler ve Okyanusya'da toplam istihdamın ortalama %15'ini oluşturduğu görülmektedir. Seyahat ve turizm ekonomisinin yarattığı istihdam olanakları Kuzey Afrika (%12.4), AB (%11.8), Kuzeydoğu Asya (%10.1), Ortadoğu (%10.1) bölgelerinde toplam istihdam içinde önemli bir yere sahiptir.

Dünyada seyahat ve turizm endüstrisinin istihdamda sahip olduğu yer yıllar itibariyle değişimleri bakımından incelendiğinde, seyahat ve turizm endüstrisinin tüm dünyadaki istihdam içinde sahip olduğu doğrudan etkinin 2001-2006 yılları arasındaki değerler bakımından % 2.60 ile %2.90 arasında değişmekte olduğu, bu oranın 2016 yılında %2.89 olarak gerçekleşmesinin tahmin edildiği görülmektedir. Diğer taraftan seyahat ve turizm endüstrisinin tüm dünyadaki istihdam içinde sahip olduğu doğrudan ve dolaylı etkinin toplamı ise 2001-2006 yılları arasında %7.80 ile % 8.70 arasında değişmektedir. Seyahat ve turizm endüstrisinin istihdam içinde sahip olduğu doğrudan ve dolaylı etkinin toplamının 2016 yılında %9 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir (WTTC, 2006:20).

Çekirdek olarak seyahat ve turizm endüstrisinin, toplam etki ettiği sektörlerle birlikte seyahat ve turizm ekonomisinin istihdam içindeki payının yüksekliği, çevre felaketleri, terör, salgın hastalıklar, gelir vb. faktörlere karşı kırılgan olan turizm sektörü için düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Turizm sektöründeki dalgalanmalar istihdam ve yaratacağı ekonomik ve sosyal sorunlar açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle ekonomileri bir ölçüde turizm sektörüne bağımlı ülkeler, sektördeki dönemsel iniş çıkışlardan kısa ve uzun vadede ciddi şekilde etkilenmektedirler.

1.1.6. Turizmin GSMH'ye Etkisi

Gayri safi milli hasıllar (GSMH) bakımından 2006 yılında dünyada seyahat ve turizm endüstrisi doğrudan ve dolaylı etkileri göz önüne alındığında, bu etkinin 5.000 milyar Dolara yaklaşacağı tahmin edilmektedir (WTTC, 2006:20). Tablo 8 incelendiğinde seyahat ve turizm ekonomisinin dünya GSMH'sinin %10.3'ü büyüklüğünde olduğu görülmektedir. Bölgeler bazında seyahat ve turizm ekonomisinin GSMH içindeki payları bakımından incelendiğinde, özellikle Karaipler'de (16.4) seyahat ve turizmin önemi ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, seyahat ve turizmin GSMH payları, Okyanusya'da (%13.1), Kuzey Afrika'da (%13), Türkiye'nin de içinde yer aldığı Diğer Batı Avrupa'da (%12.6), AB'de (%10.9), Kuzey Amerika'da (%10.8), Kuzeydoğu Asya'da (%10.3) oranlarında ve bölgelerin GSMH'leri içinde önemli bir yere sahip olduğu

görülmektedir.

Tablo 8: Seyahat ve Turizm Endüstrisinin Dünya İçindeki GSMH Payı, 2006

	Seyahat ve Turizm Endüstrisi GSMH Payı %	Seyahat ve Turizm Ekonomisi GSMH Payı %
Dünya	3.6	10.3
Avrupa Birliği	3.9	10.9
Merkezi ve Doğu Avrupa	2.0	9.1
Diğer Batı Avrupa	5.1	12.6
Kuzey Amerika	4.0	10.8
Güney Amerika	2.7	7.2
Kuzeydoğu Asya	3.1	10.3
Güney Asya	2.2	5.5
Güneydoğu Asya	3.0	7.0
Orta Doğu	2.6	9.6
Kuzey Afrika	5.7	13.0
Sahra Altı Afrika	2.8	8.2
Karaipler	5.1	16.4
Okyanusya	5.8	13.1

Kaynak: WTTC, 2006:22-24

Seyahat ve turizmin GSMH içindeki payı yıllar içindeki değişimleri bazında incelendiğinde 2001-2006 yılları arasında %3.50 ile %3.90 arasında değiştiği görülmekte, bu oranın 2016 yılında %4 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Turizmin doğrudan ve dolaylı etkileri bir arada düşünüldüğünde ise 2001-2006 yılları arasında GSMH bakımından %7.80 ile %8.70 arasında bir paya sahip olduğu görülmekte ve bu oranın 2016 yılında %9 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (WTTC, 2006:20). Buradan da çıkarılabileceği gibi turizm, gerek toplam ekonomik büyüklük gerekse kişi başına düşen gelir üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur ve gelecekte de olmaya devam edecektir.

Diğer taraftan “dünyada tüm uluslararası sermaye yatırımlarının yaklaşık %7’si turizm alanına yapılmaktadır. Turizm sektörü otomotiv, petro-kimya gibi belli başlı sektörlerden bile daha fazla üretim ve tüketim hacmi olan bir sektördür... Turizm sektörü ivme kattığı ve katma değer artışı yarattığı diğer sektörlerdeki dolaylı gelişmelerle birlikte ele alındığında; dünyanın gelişmiş ülkelerinde dış turizm gelirlerinin ihracata oranı yüzde 7, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 9,6’dır. Ülkemizde bu oran, 2005 yılında yüzde 24,5 olarak gerçekleşmiştir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:1-2). Türkiye

açısından bu rakam belli riskleri de içinde barındırmaktadır. Küresel şoklara daha dayanıklı bir ekonomik yapı için, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ihracat kalemlerini çeşitlendirerek ihracat hacimlerini artırmaları, böylece tek bir sektöre bu derece bağımlılıktan kurtulmaları gerekmektedir.

1.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TURİZMİN BOYUTU

“AB, en büyük ekonomik ve siyasi entegrasyonlardan birisidir. 10 trilyon Dolarlık milli gelir ile dünyadaki toplam gelirin üçte birini, 2 trilyon Doları aşan ihracatla da dünya ihracat hacminin yaklaşık % 40'ını elinde bulundurmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomik ve siyasi entegrasyonu olan AB, aynı zamanda dünyanın en büyük turizm destinasyonunu da oluşturmaktadır” (Varler, 2004:1).

Avrupa'da turizm endüstrisi, doğrudan ve dolaylı olarak Avrupa GSMH'sinin %10'nunu ve Avrupa işgücününün %12'sini oluşturmaktadır. Turizm endüstrisi Avrupa için istihdamda büyümenin motor endüstrisi, enformasyon teknolojilerinin kullanımında ve bu alanda yenilik üretmede lider, refahın ve sosyal kaynaşmanın teşvik edilmesinde ekonomik gelişmenin motorudur. Diğer taraftan tarihi ve doğal alanların ve kültürel mirasın korunmasında önemli bir etken, farklı kültürler arasında bir köprü ve barış ve istikrarı sağlayan bir öge olarak tanımlanmakta (ETC, 2005) ve bu nedenlerle de çok önemli bir endüstri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan Avrupa kültürlerinin ve geleneklerinin zenginliği AB'yi dünyanın en büyük turizm bölgesi haline getirmektedir (AKTT, 2005 a:1) Ayrıca dünyadaki her 3 turistten biri AB vatandaşıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:4). Ancak AB'yi tek bir ülke gibi değerlendirirsek; AB'de turizm geniş ölçüde yereldir. Kayıtlı turizm faaliyetlerinin %80'den fazlası kendi yurttaşları kaynaklıdır (Eurostat, 2005:141).

Tablo 9: Avrupa Uluslararası Turist Varışları ve Turizm Gelirleri, 2001-2005

	Varışlar (.000)	Yıllık Değişim %	Gelir (Milyar Euro)	Yıllık Değişim %
2001	395.8	-0.1	253	1.0
2002	407.4	2.9	255	0.8
2003	408.6	0.3	250	-2.0
2004	425.6	4.2	262	5.0
2005	443.9	4.3	272	3.6

Kaynak: ETC, 2006:4

Avrupa'da 2005 yılında gerçekleşen %4.3'lük büyüme ile 2004 yılı büyümesi aşılmış ve 444 milyon kişi (tüm dünyanın %55'i) Avrupa'ya ziyaret etmiştir (ETC, 2006:3). Aynı yıl gelirlerdeki %3.6'lık artış ise toplamda gelirlerin artmış olmasına rağmen turist başına harcamanın düştüğünü göstermektedir.

Kuzey ve Güney Avrupa (Akdeniz Avrupası) 2005 yılında, alt bölgeler bazındaki büyümede uluslararası turist

varışları bakımından en kazançlı bölgeler olmuşlardır. Kuzey Avrupa uluslararası turist varışlarında %7.1 artış kaydederken, Güney Avrupa (Akdeniz Avrupası) %6.2 artış kaydetmiştir. Bunun anlamı; Güney Avrupa'nın (Akdeniz Avrupası) tüm Avrupa'ya yapılan turist varışlarının %36'sını Kuzey Avrupa'nın ise %12'sini karşıladığıdır (ETC, 2006:5). Ekonomi açısından turizme daha fazla bağımlı ülkeler ile daha az bağımlı ülkeler arasında ortak politika üretilmesi konusunda sorunlar yaşanmaktadır. AB'nin turizme dair politika geliştirmekte gecikmesinin nedenlerinden biri de bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Tablo 10: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizm Arzı, 2006

	Seyahat ve Turizm Arzı (milyon Dolar)	Gerçek Büyüme %	Dünya Pazar Payı %
AB	2.149.369	3.8	33.2
Almanya	412.608	4.0	6.4
Avusturya	73.869	3.9	1.1
Belçika	74.401	3.0	1.1
Çek Cumhuriyeti	24.282	7.0	0.4
Danimarka	34.139	2.6	0.5
Estonya	3.409	8.5	0.1
Finlandiya	25.222	-2.2	0.4
Fransa	336.535	3.8	5.2
Hollanda	90.864	2.3	1.4
İngiltere	328.299	3.7	5.7
İrlanda	28.531	3.9	0.4
İspanya	251.973	4.6	3.9
İsveç	48.469	2.2	0.7
İtalya	246.927	2.9	3.8
Kıbrıs	5.445	5.9	0.1
Letonya	1.998	8.4	0.0
Litvanya	4.085	8.9	0.1
Lüksemburg	7.125	3.2	0.1
Macaristan	15.362	6.4	0.2
Malta	1.946	5.7	0.0

Polonya	37.531	7.0	0.6
Portekiz	38.136	3.5	0.6
Slovakya	9.586	6.3	0.1
Slovenya	6.746	7.4	0.1
Yunanistan	41.880	6.7	0.6
Aday Ülkeler			
Bulgaristan	6.726	6.3	0.1
Hırvatistan	12.368	15.8	0.2
Romanya	7.071	9.2	0.1
Türkiye	63.885	7.3	1.0

Kaynak: WTTC,2006:22-24

AB, tüm dünyadaki seyahat ve turizm faaliyetinin %33.2'si olan pazar payı ve 2 trilyon Dolardan fazla olan seyahat ve turizm arzı ile dünyadaki en önemli turizm bölgesidir. AB üyeleri arasında ise seyahat ve turizm arzı bakımından en önemli ülkeler sırasıyla Almanya (412.608 milyon USD), Fransa (336.535 milyon USD), İngiltere (328.299 milyon USD), İspanya (251.973 milyon USD) ve İtalya (246.927 milyon USD) olmaktadır. AB aday ülkeleri arasında ise seyahat ve turizm arzı bakımından Türkiye (63.885 milyon dolar) en önemli ülke konumundadır. Diğer taraftan, AB üyeleri arasında dünya seyahat ve turizm pazarında en büyük paya sahip ülkeler sırasıyla Almanya (%6.4), İngiltere (%5.7), Fransa (%5.2), İspanya (%3.9) ve İtalya (%3.8) olmaktadır. Aday ülkeler arasında ise dünyadaki pazar payı bakımından Türkiye (%1.0) en önemli ülke konumundadır. Seyahat ve turizm arzı bakımından en yüksek oranda büyüyen ülkeler ise; Litvanya (%8.9), Estonya (%8.5), Letonya (%8.4), Slovenya (%7.4), Çek Cumhuriyeti (%7.0) ve Polonya (%7.0) olmaktadır. Aday ülkeler arasında ise Hırvatistan (%15.8) ve Romanya (%9.2) en çok büyüyen ülkeler olurken Türkiye (%7.3) pek çok AB ülkesinden daha fazla büyümüştür.

Turizmin, emek yoğun sektörlerden biri olmasından dolayı AB tarafından yeni üye ve aday ülkelerde yaygınlaşması desteklenmektedir. Turizm sektörü özellikle bölgesel kalkınma ve yeni iş alanları yaratma açısından kurtarıcı sektörlerden biri olarak görülmektedir. Turizm sektörü, turistlerin yaptıkları harcamalar üzerinden yeni üye ve aday ülkelere dolaylı olarak sermaye aktarımını da sağlamaktadır. Bir başka deyişle, bütçe açıklarını kapatıcı etkisi olan sektör, yeni üye ve aday ülkelerde, daha az riskli görünen ödemeler dengesi tablosu oluşmasına dolaylı olarak katkı sağlamaktadır.

Tablo 11: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizmin GSMH İçindeki Payı, 2006

	Seyahat ve Turizm Endüstrisinin GSMH İçindeki Payı %	Seyahat ve Turizm Ekonomisinin GSMH İçindeki Payı %
AB	3.9	10.9
Almanya	2.7	9.3
Avusturya	6.2	16.6
Belçika	2.8	9.4
Çek Cum.	2.2	13.6
Danimarka	3.0	8.0
Estonya	3.5	16.0
Finlandiya	3.2	9.1
Fransa	4.4	11.4
Hollanda	3.1	8.5
İngiltere	3.5	9.4
İrlanda	2.3	7.7
İspanya	6.9	17.8
İsveç	2.7	7.9
İtalya	4.6	10.8
Kıbrıs	10.7	23.3
Letonya	1.3	5.8
Litvanya	1.6	8.8
Lüksemburg	2.9	9.4
Macaristan	3.5	9.0
Malta	13.2	26.1
Polonya	2.0	9.1
Portekiz	6.4	15.5
Slovakya	2.2	15.4
Slovenya	3.4	14.6
Yunanistan	6.5	15.1
Aday Ülkeler		
Bulgaristan	4.6	16.0
Hırvatistan	9.2	20.1
Romanya	1.9	4.8
Türkiye	5.7	13.5

Kaynak: WTTC, 2006:22-24

Tablo 11'de görüldüğü gibi, seyahat ve turizm endüstrisinin AB GSMH'sı içindeki oranı %3.9 ve seyahat ve turizm

ekonomisinin GSMH içindeki oranı ise %10.9'dur. Bu değerler seyahat ve turizmin AB ekonomisi içinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. AB üyeleri arasında ise seyahat ve turizm endüstrisinin ve ekonomisinin ülkelerin GSMH içindeki payları bakımından dikkat çeken ülkeler sırasıyla Malta (%13.2 – %26.1), Kıbrıs (%10.7 – %23.3), İspanya (%6.9 – %17.8), Yunanistan (%6.5 – %15.1), Portekiz (%6.4 – %15.5) ve Avusturya (%6.2 – %16.6) olmaktadır. Aday ülkeler arasında ise seyahat ve turizmin GSMH içindeki payı bakımından Hırvatistan (%9.2 – %20.1) ve Türkiye (%5.7 – %13.5) ön plana çıkmaktadır.

Son genişleme ile birlikte yeni üye ülkelerin Avrupa turizmine katkısı(2004 yılı itibariyle turist sayısı bazında 44 milyon) %13 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca Avrupa turizmine gelir olarak katkısının da (2004 yılı itibariyle turizm geliri olarak 17 milyar Euro) %8 civarında olduğu görülmektedir (Altıntaş, 2006:2).

AB ülkeleri ve aday ülkeler arasında özellikle Akdeniz çanağında yer alan ülke ekonomileri büyük ölçüde turizme bağımlıdır. Deniz-kum-güneş üçgeninde ve kitlesel turizm ağırlıklı bir yapıya sahip bu ülkelerin dışında, yeni üye devletlerin ekonomilerinde de turizmin payı hızla artmaktadır. Çevreye zarar veren ve katma değeri düşük sanayi kollarını yeni üye ve aday ülkelere kaydıran merkez ülkeler, ilgili ülkelerdeki istihdam sorunlarını ve ekonomideki dış açıkların etkilerini azaltmak için turizmin gelişmesini desteklemektedirler.

Tablo 12: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizm İstihdamı, 2006

	Seyahat ve Turizm Endüstrisi İstihdamı (.000)	Toplam İstihdam İçindeki Pay %	Seyahat ve Turizm Ekonomisi İstihdamı (.000)	Toplam İstihdam İçindeki Pay %
AB	8.606	4	23.820	11.8
Almanya	1.176	3	3.960	10.1

Avusturya	301	7	786	19.1
Belçika	142	3	457	10.6
Çek Cum.	109	2	601	12.6
Danimarka	83	3	223	8.1
Estonya	22	3	97	13.9
Finlandiya	78	3	234	9.7
Fransa	1.392	6	3.454	13.8
Hollanda	218	3	571	8.2
İngiltere	986	3	2.661	8.6
İrlanda	48	2	143	7.2
İspanya	1.473	8	3.743	19.1
İsveç	118	3	344	8.0
İtalya	1.115	5	2.703	11.9
Kıbrıs	57	15	113	29.7
Letonya	12	1	51	5.0
Litvanya	21	1	112	7.5
Lüksemburg	7	4	24	13.4
Macaristan	206	5	336	8.6
Malta	28	18	48	31.9
Polonya	259	2	1.108	8.5
Portekiz	373	7	907	17.7
Slovakya	48	2	306	13.6
Slovenya	38	5	140	16.9
Yunanistan	295	7	699	15.9
Aday Ülkeler				
Bulgaristan	117	4	400	13.6
Hırvatistan	121	11	262	23.1
Romanya	265	3	485	5.8
Türkiye	726	3	1.710	7.8

Kaynak: WTTC, 2006:22-24

AB’de seyahat ve turizm yarattığı istihdam bakımından değerlendirildiğinde seyahat ve turizm endüstrisinin 8.5 milyondan fazla istihdam olanağı yarattığı bu rakamın AB toplam istihdamının %4’ü olduğu görülmektedir. Seyahat ve turizm ekonomisinin yarattığı istihdam ise yaklaşık 24 milyondur ve bu rakam toplam istihdamın yaklaşık %12’sine denk gelmektedir. AB üyeleri arasında seyahat ve turizm endüstrisinin ve ekonomisinin en yüksek oranda istihdam yarattığı ülkeler sırasıyla Malta (%18 - %31.9) ve Kıbrıs (%15 - %29.7) olmaktadır. AB üyeleri arasında seyahat ve turizmin önemli bir endüstri olarak karşımıza çıkan ülkelerde ise seyahat ve turizm endüstrisi toplam istihdamda %5-8 arasında bir paya ve seyahat ve turizm ekonomisi ise %12-20 arasında bir paya sahiptir. Aday ülkeler arasında ise özellikle Hırvatistan’da seyahat ve turizm endüstrisinin (%11) ve ekonomisinin (%23.1) toplam istihdam içindeki payları pek çok AB ülkesinden yüksektir.

Gelir yaratıcı etkisi ve emek yoğun yapısı nedeniyle turizm, Birlik politikaları doğrultusunda desteklenmekte, sermaye

ihtiyacı içindeki ülkelerse bu ihtiyaçlarını karşılaması açısından bu politikalarla düzenlenen ekonomik yapılanmalarını kabul etmekte ve ulusal politikaları çerçevesinde turizm yatırımlarını teşvik etmektedirler.

Tablo 13: Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Seyahat ve Turizmde Sermaye Yatırımı ve Devlet Harcamaları, 2006

	Seyahat ve Turizm Sermaye Yatırımının Toplam Yatırımdaki Payı %	Seyahat ve Turizm Sermaye Yatırımı Gerçek Büyüme %	Seyahat ve Turizm Devlet Harcamalarının Toplam Devlet Harcamaları İçindeki Payı %
AB	8.6	2.2	3.2
Almanya	5.6	0.1	2.1
Avusturya	12.2	0.7	4.8
Belçika	6.5	-0.4	3.2
Çek Cum.	11.9	3.4	3.6
Danimarka	8.1	2.3	2.5
Estonya	21.0	3.9	8.0
Finlandiya	11.5	-25.0	3.1
Fransa	7.2	-0.8	3.1
Hollanda	6.7	3.1	2.2
İngiltere	8.7	3.2	2.8

İrlanda	13.0	2.2	3.7
İspanya	12.8	9.4	6.7
İsveç	6.3	-0.4	2.2
İtalya	8.4	-0.3	3.6
Kıbrıs	19.7	0.0	9.2
Letonya	9.4	-0.9	3.0
Litvanya	11.3	1.8	3.0
Lüksemburg	6.9	-0.1	2.5
Macaristan	7.7	3.6	5.2
Malta	27.5	1.7	11.2
Polonya	8.6	5.5	2.7
Portekiz	10.9	1.7	6.2
Slovakya	12.1	8.8	2.1
Slovenya	10.4	6.6	4.2
Yunanistan	12.6	11.6	3.8
Aday Ülkeler			
Bulgaristan	14.2	0.3	3.2
Hırvatistan	10.1	4.3	1.5
Romanya	7.2	6.7	4.3
Türkiye	14.5	14.7	0.7

Kaynak: WTTC, 2006:22-24

AB seyahat ve turizm sermaye yatırımları bakımından incelendiğinde, seyahat ve turizmin tüm AB’de yapılan yatırımlar içindeki payının %8.6 olduğu görülmektedir. Seyahat ve turizm yatırımları ise 2005 yılına oranla %2.2 büyümüştür. AB’ye üye ülkeler seyahat ve turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payları bakımından incelendiğinde Malta (%27.5), Estonya (%21.0) ve Kıbrıs (19.7) dikkat çekmektedir. Toplam yatırımlar içinde seyahat ve turizm yatırımlarının payı bakımından önemli değerler gösteren diğer AB ülkelerinde ise oranlar %10-13 arasında değişmektedir. Diğer taraftan 2005 yılına oranla seyahat ve turizm yatırımları bakımından en yüksek oranda büyüyen ülkeler sırasıyla Yunanistan (%11.6), İspanya (%9.4) ve Slovakya (%8.8) olmaktadır. Tabloda dikkat çekici bir başka nokta ise Finlandiya’da seyahat ve turizm yatırımlarının %25 oranında azalmasıdır. Aday ülkeler içerisinde ise seyahat ve turizm sermaye yatırımının toplam yatırım içindeki payı en yüksek olan ülkeler sırasıyla Türkiye (%14.5), Bulgaristan (%14.2) ve Hırvatistan (%10.1) olmaktadır. Aynı zamanda seyahat ve turizmde sermaye yatırımları bakımından en fazla büyüyen ülke % 14.7 büyüme ile Türkiye’dir.

AB, seyahat ve turizm harcamaları bakımından değerlendirildiğinde, seyahat ve turizm harcamalarının toplam devlet harcamaları içindeki payın %3.2 olduğu görülmektedir. AB üyeleri arasında seyahat ve turizm harcamalarının toplam devlet harcamaları içindeki payın en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Malta (%11.2), Kıbrıs (%9.2), Estonya (%8.0) ve İspanya (%6.7) olmaktadır. Aday ülkeler arasında ise devlet harcamaları içinde seyahat ve turizme ayrılan payın en yüksek olduğu ülkenin Romanya (%4.3) olduğu görülmektedir.

AB ve Birliğe üye ve aday ülkeler incelendiğinde AB’de seyahat ve turizm endüstrisinin önemi ortaya çıkmaktadır. AB

hala dünyadaki en büyük turizm bölgesi olmasına ve turizm alanındaki gelişmelere rağmen AB'nin dünya turizmi içindeki payı giderek azalmaktadır (Türkiye Vakıflar Bankası, 2004). AB'nin dünya turizmindeki payı 1960'da %72'den 1989'da %62'ye ve 2000 yılında ise %58'e düşmüştür (Akerhielm, Dev ve Noden, 2003:89). 2005 yılında ise bu oran %55 olarak gerçekleşmiştir (WTO, 2006). AB'nin turizm potansiyeli ile birlikte dünya turizmi içindeki payının giderek azalmakta olması AB'nin turizm alanında ortak bir politika oluşturma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASI

Çalışmanın bu bölümünde; AB Turizm Politikaları incelenmeden önce, AB'nin tarihsel gelişim süreci ile AB-Türkiye ilişkilerine kısaca değinilecektir. Söz konusu inceleme sonrası AB turizm politikasının oluşum süreçleri ve uygulamaya yönelik atılan adımlar değerlendirilecektir.

1.3.1. Avrupa Birliği'nin Kısa Tarihçesi

AB tarihsel bir süreçtir ve bu süreç henüz tamamlanmış değildir. Avrupa düşüncesinin entelektüel, sanatsal, felsefi, siyasal boyutlarda değerlendirilmesinin uzun, karmaşık ve tartışmalı bir geçmişi vardır. AB'nin gelişim süreci, kendi içinde iniş ve çıkışlarla dolu gerilimli bir seyir izlemiştir. Dolayısıyla AB'nin siyasal birliğe doğru geçişin tarihi, kendi iç gelişim süreci kadar, dünyadaki gelişmelere karşı takınılan tutum ve bu gelişmelere uyum sağlama isteği tarafından belirlenmektedir. AB'nin gelişiminin yönünü belirleyen, 'Avrupa' mitolojisinden çok, dünya ekonomisi ve siyasetinde meydana gelen dönüşümlerdir (Çelebi, 2002:46).

Avrupa'da bir birlik yaratma düşüncesi, ciddi olarak ancak İkinci Dünya Savaşı içinde ortaya çıkmıştır. Çünkü Avrupa'daki ulusal devletler arasındaki çıkar çatışmaları Avrupa'da yeni bir genel savaşın çıkmasına yol açmıştır. 1946 yılının 19 Eylül'ünde W. Churchill, İsviçre'nin Zürih şehrinde bir konuşma yaparak, bir 'Avrupa Birleşik Devleti' kurulmasını önermiştir. 9 Mayıs 1950 tarihinde, Fransa ile Almanya arasındaki kömür ve çelik kaynaklarının birleştirilmesi ve bu maddelerin üretim ve kullanımının uluslararası bir organın sorumluluğuna bırakılmasını içeren Schuman Planı yürürlüğe girmiştir. 18 Nisan 1951'de de Paris'te 'Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nu kuran Paris Antlaşması imzalanmıştır (Karluk, 1996:38-42).

Ancak asıl olarak AB, 1957 yılında Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya tarafından Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adı altında kurulmuştur. Topluluğun temelini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında sanayi açısından özellikle önem kazanan iki temel hammadde olan kömür ve çelik sektörünü güçlendirmek amacıyla 1951'de kurulan AKÇT oluşturmaktadır. (AKTT, 2005b).

AKÇT'nin başarılı olması üzerine üye altı ülke işbirliklerini geliştirmek ve ekonomilerindeki diğer sektörlerde de

uyumlaşma sağlamak amacıyla AET ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu'nu (AAET) kurdu. 1967 yılında ise AET, AKÇT ve AAET'nin tek bir merkezden yönetilmesi kararı alınarak bu toplulukların yönetimi için çalışacak bir Komisyon ve Bakanlar Konseyi oluşturuldu (ODTÜ, 2005).

AET ilk kez 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın katılımıyla genişlemiş, bundan sonraki katılımlar ise 1981'de Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz'in üyeliğe katılımı şeklinde olmuş, üye sayısı 12'ye çıkmıştır. 1995 tarihinde ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla üye sayısı 15'i bulmuştur. AB'nin son ve en geniş kapsamlı genişlemesi 2004 yılında olmuştur. 10 yeni aday ülkenin (Polonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Estonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Malta ve Kıbrıs Rum Kesmi) üyelik antlaşmalarını imzalamalarıyla AB üyesi ülke sayısı Mayıs 2004'te 25'i buldu. Bulgaristan ve Romanya ise üyelik müzakerelerini sürdürmekte olan ve üyelikleri 2007 yılı için öngörülen ülkelerdir (AKTT, 2005b). Türkiye ve Hırvatistan ile üyelik müzakereleri ise 2005 yılında başlatılmıştır.

Genişleme ile beraber Topluluk, Birliğe dönüşme ihtiyacı içine girmiştir. Böylelikle Maastricht Antlaşması (1992), üye ülke hükümetleri arasında yeni işbirliği imkanlarının başlangıcı olmuştur. Buna örnek olarak, savunma ve adalet ve içişleri konuları verilebilir. Topluluk sistemine hükümetler arası işbirliği mekanizmasının da eklenmesi yoluyla, Maastricht Antlaşması AB'yi (AB) ortaya çıkarmıştır (ODTÜ, 2005).

AB'yi oluşturan Roma Antlaşması, uluslararası bir karar alma mekanizmasını öngörmektedir. Bunun anlamı, AB'yi yönetmek üzere oluşturulan kurumların üye uluslardan bağımsız olup birçok konuda üye devletleri de bağlayıcı durumda olmasıdır. 1986'da Tek Avrupa Senedi, 1992'de AB'nin oluşturulmasına ilişkin Maastricht Antlaşması, 1997 yılında Amsterdam Antlaşması ve 2000 yılında Nice Antlaşmasıyla AB'yi oluşturan kurumlar üzerinde reformlar yapılmış, üye sayıları ve karar verme mekanizması üzerindeki etkileri yeniden düzenlenmiştir (AKTT, 2005b). "Nice Zirvesi sonrasında yapılan tartışmalarda bazı üye devletler, Birlik politikalarının çağın gerekleri doğrultusunda yenilenmesi ve reform yapılması görüşünü savunmuştur. Eleştiriler, özellikle Ortak Tarım Politikası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ek olarak çevre, tüketici politikası, adalet ve içişleri gibi alanlarda yeni ortak girişimlere ihtiyaç duyulduğu görüşü dile getirilmiştir" (Okman, 2005:88).

Bu eleştiriler doğrultusunda ve yapılan düzenlemelerin devamı olarak Birlik, Anayasa çalışmaları başlatmış ancak oluşturulan Anayasa taslağı Fransa ve Hollanda'da yapılan halkoylamalarında reddedilmiştir. "Özellikle devlet-yazılı anayasa ilişkisini bir zorunluluk olarak görenlerin kaygılarının, yalnızca kuramsal değil, aynı zamanda siyasal olduğunu da vurgulamak gerekir. Bu kaygılar, üye devletlerin 'devlet' niteliğinin silinmesi ve AB'nin 'süper bir Avrupa devleti'ne evrimle yolunun açılmasıdır" (Oder, 2004:509). Bu kaygılar, anayasa çalışmalarını sekteye uğratmaya devam edecek gibi görülmektedir.

AB küreselleşen ve değişen dünyada bir güç olarak kendini göstermeye çalışmaktadır. Ancak henüz ekonomik birlik olmanın ötesine pek çıkamasa da siyasal bir aktör olma konusunda önemli adımlar atan Birlik önemli bir oyuncu olma konusunda irade göstermek ve gerekli düzenlemeleri hayata geçirmek istemektedir.

1.3.2. Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri

“Modern Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yüzünü Batıya çevirmiş olan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasında hızla gelişmekte olan uluslararası örgütlenme çabaları içinde yer almıştır. Türkiye, 1949 yılında Avrupa Konseyi’ne, 1952 yılında ise Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü’ne (NATO) katılmıştır. Bu doğrultuda, AET’nin 1958 yılında kurulmasının ardından, 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. AET Bakanlar Konseyi, Türkiye’nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiş ve 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması’nın 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Türkiye-AB ortaklık ilişkisi başlamıştır” (İKV, 2005).

“Ankara Anlaşması’nın amacı, 2. maddede, ‘Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi özendirme’ olarak belirtilmektedir” (İKV, 2005).

“Ankara Anlaşması, Türkiye’nin üyeliği hedefine yönelik olarak ‘hazırlık dönemi’, ‘geçiş dönemi’ ve ‘son dönem’ olmak üzere üç devreden oluşan bir entegrasyon modeli öngörmüştür. İlk dönem, Anlaşma’nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamıştır. Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik “Hazırlık Dönemi” olarak belirlenen bu dönemde, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir. Buna karşılık, Topluluk, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol çerçevesinde 1971 yılından itibaren, tek taraflı olarak, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye’den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak sıfırlamıştır. Katma Protokol’ün yürürlüğe girmesiyle, hazırlık dönemi sona ermiş ve ‘Geçiş Dönemi’ne ilişkin koşullar belirlenmiştir. Bu dönemde, taraflar arasında sanayi ürünleri, tarım ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği’nin tamamlanması öngörülmüştür. Türkiye, ‘Geçiş Dönemi’nde, AB’den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı gümrüklerini 12-22 yıllık listeler dahilinde kademeli olarak azaltarak sıfırlamayı ve Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi’ne (OGT) uyum sağlamayı üstlenmiştir” (İKV, 2006).

Gümrük birliğinin (sınai ürünlerde) tamamlanmasını izleyen dönem, Ankara Anlaşmasında “son dönem” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde, Türkiye ile Topluluk arasında, özellikle, tarım ürünleri ticaretinde, önce tavizli rejimin genişletilmesi, tedricen serbest dolaşıma geçilmesi (ancak, bunun için Türkiye’nin tarım politikası ile Avrupa Topluluğu (AT)’nin tarım politikasının yaklaştırılması gerekmektedir); kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması yönünde somut adımlar atılması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye’nin geniş anlamda rekabet hukuku mevzuat ve uygulamalarının Topluluk sistemiyle giderek tam uyumlu hale getirilmesi; Türkiye ile Topluluk arasında ekonomik ve hatta sosyal politika eşgüdümünün tedricen güçlendirilmesi ve dış ticaret politikalarının tam uyumlu hale getirilmesi yönünde somut gelişmelerin olması gerekmektedir. Ankara Anlaşması, son dönem için bir süre saptamamış, bunu taraflara bırakmıştır (DPT, 2006).

“Türkiye, nihai amacı yönünde, 14 Nisan 1987 tarihinde, AT’ye, ortaklık ilişkisinden bağımsız olarak tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve 1988 yılında AT Komisyonu ile yapılan Ad Hoc Komite toplantıları ilişkilerin canlandırılması bakımından yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde, ortaklığın önemli karar organı Ortaklık Konseyinin etkinlik

kazanmaya başladığı görülmüş olup, 30 Eylül 1991’de Ortaklık Konseyi uzun bir süreden sonra ilk kez toplanmıştır. 9 Kasım 1992 tarihinde toplanan Ortaklık Konseyi’nin isteği doğrultusunda yürütülmeye başlanan ortak çalışmalar sonucunda, gümrük birliğinin 1995 yılında tamamlanması amacıyla yapılacak çalışmaların tespiti ve izlenmesini sağlamak üzere, Türkiye-AT Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi kurulmuştur” (DPT, 2006).

“6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile, Türkiye ile AT arasında, sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tam olarak kurulması aşamasına gelinmiştir. Ortaklık Konseyinin 1/95 sayılı bu Kararı, beraberindeki iki metinle (Ortaklık İlişkilerinin Gelişmesine İlişkin İlke Kararı ve Mali İşbirliğine İlişkin Topluluk Bildirisi), Türkiye ile AT arasındaki ortaklık ilişkisinin 1 Ocak 1996’da başlayan son döneminin gelişme doğrultusunu belirlemektedir” (DPT, 2006).

“Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, yukarıda bahse konu, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Belgelerinin 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmesiyle ivme kazanmıştır. Öte yandan, Türkiye’nin AB’ye tam üye olma yönündeki nihai hedef ve çabaları da gerek gümrük birliğinin gerçekleştirilmiş olması, gerek AB’nin genişleme sürecine ilişkin olarak son dönemlerde ortaya çıkan bir dizi gelişme sonucunda, yeni boyutlar kazanmıştır. Böylece, bir taraftan gümrük birliği sürecindeki yükümlülükler doğrultusunda faaliyetler sürdürülürken, diğer yandan AB’nin genişleme sürecinde yer alma yönündeki girişimler de yoğunlaştırılmıştır” (DPT, 2006).

Bu bağlamda, tam üye olabilmek için Türkiye girişimlerini sürdürmüştür. Şöyle ki, 1997 yılı sonundaki Lüksemburg zirvesinde Türkiye için olumsuz kararlar alınması üzerine, Türkiye AB ile ilişkileri dondurma kararı alınmıştır. Nihayet 1999 yılı sonunda AB zirvesinde Türkiye, 13. aday ülke olarak ilan edilmiştir (Tekeli ve İlkin, 2000:573). Zorlu bir dönemin ardından, Türkiye 2005 yılı sonu itibariyle üyelik müzakerelerine Hırvatistan ile başlamış bulunmaktadır.

1.3.3. Avrupa Birliği Turizm Politikasının Oluşum Süreçleri ve Uygulamaya Dönük Adımlar

Bir başlangıç noktası belirlenmesi gerekirse AB açısından Maastricht Antlaşmasına kadar geçen sürede, turizm politikasını oluşturan metinler çerçevesinde kararlar alınmıştır. Maastricht ile birlikte AB organları turizm alanında ‘Tek Pazar’ işleyişine paralel olarak uygulama yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle turizm politikasının oluşum süreçleri incelenecek, ardından bu politikalar doğrultusunda atılan uygulamaya yönelik adımlara değinilecektir.

1.3.3.1. Avrupa Birliği Turizm Politikasının Oluşum Süreçleri

“AB, temelini oluşturan Roma Antlaşmasından bu yana uzun yıllardır ortak bir turizm politikası oluşturma gayreti içerisinde. Turizmin çok sektörlü yapısı ve birçok disipline bağlı olma özelliği, AB içerisinde ortak bir turizm politikasının oluşturulmasında zorluklar yaratmaktadır. Ayrıca birliğe üye ülkelerin artmasıyla birlikte sınırlar da genişlemiştir. Turizmin her üye ülkenin ekonomisinde ağırlığının farklı olması, beraberinde rekabet düzeyindeki farklılıkları getirmekte ve bu farklılık ülke bazında turizm sektörüne verilen önem ve önceliği de değiştirmektedir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:5).

AB’de turizm politikası oluşturulması yönündeki girişimlerin gecikmesinin temel nedenleri şunlardır (Dinçer, 1997:93):

1. AB üyeleri arasında rekabet düzeyleri farklıdır.
2. Olayları AB bazında yönlendirecek, çözecek bir AB organı yoktur ya da etkisi azdır.
3. Turizmle ilgili politika üretmek zordur; çünkü turizm ulaşım, serbest dolaşım, çevre, bölgesel politika gibi birçok konuyla iç içedir.

“AB 1990’lı yılların başına kadar turizm sektörünün bölgesel kalkınma ve istihdam yaratmasındaki öneminin bilincinde olmakla birlikte, sektörel bir yaklaşımda bulunmamayı tercih etmiş ve turizm alanındaki faaliyetleri dolaylı olarak sürdürmüştür. Birliğin ulaştırma, sosyal politika, çevre, vergilendirme, eğitim, rekabet, tüketicilerin korunması gibi alanlarında, küçük ve orta büyüklükte işletmelere (KOBİ) yönelik çalışmalarda ve genel olarak Avrupa tek pazarının gerçekleştirilmesinde turizm sektörü dikkate alınsa da, başlıca bir turizm politikası oluşturma hususunda çekingen davranılmaktadır. 1995’den bu yana turizmin AB’nin ekonomik ve siyasal bütünleşmesinde ve Avrupa kimliğinin gelişmesindeki katkısı ve bu sektördeki KOBİ’lerin istihdam yaratmadaki önemi sürekli vurgulanmaktadır” (Varlıer, 2004:1).

Turizm politikaları, bir çok alandan etkilenmesi nedeniyle uzun süre Birlik tarafından ortak bir politika çerçevesinde ele alınmamıştır. Buna rağmen birçok karar içinde turizm alanından bahsedilmiş ve politika oluşturulmasının adımları atılmıştır. AB turizm politikası oluşturulması yönünde çalışmalar yapmakta ve irade göstermektedir. İlerleyen bölümlerde tarihsel olarak bu adımlardan bahsedilecektir.

1.3.3.1.1. 1980’li Yıllara Kadar Geçen Dönem

AB’de ciddi bir turizm politikası için ilk girişimler 1980’li yıllarda başlamıştır. Ancak daha önceki yıllara bakılacak olursa 1968’de otel-cafe-restoranlar için detaylı personel mevzuatı planlanmıştır. 1975’te Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu oluşturulmuş ve bu fon doğrudan turizmi ilgilendirmese de turizm politikası oluşturulmasında önemli bir adım olmuştur. Yine 1975’te deniz suyunun kalitesi ile ilgili bir yönetmelik çıkarılmıştır. 1976’da sulara tehlikeli madde karışmasıyla ilgili kanun yürürlüğe girmiştir. Kuzey Denizi’ndeki kirlenmenin önlenmesi için 1969’da ele alınan Bonn Antlaşması’na ek olarak, Akdeniz’in kirlenmesini önlemek amacıyla 1976’da Barcelona Antlaşması ve Akdeniz Bölgesi’nin toprak kirlenmesini önlemek için Atina Protokolü imzalanmıştır. 1977 Mayıs’ında, Avrupa zirvesinde güçlü bir AB çevre politikasına karar verilmiş ve 1979’da Konsey yaban kuşlarının korunmasına yönelik tedbirleri ele almıştır. 1973-1984 yılları arasında, Bakanlar Konseyi, su, hava kirlenmesi, atıklar, gürültü, kimyasal maddeler ve doğanın korunmasıyla ilgili 63 yasal düzenleme getirmiştir. Avrupa Parlamentosu, Mayıs 1974 ve Ocak 1979 tarihlerinde Avrupa’nın kültürel mirasının korunmasıyla ilgili olarak kararlar almıştır. Ayrıca 1984 yılında Avrupa Adalet Divanı’nın aldığı bir karar sonucu Birlik, turizm amacıyla üye ülkelerin sınırları içinde seyahat edenleri ‘Hizmet Alıcıları’ olarak tanımlamıştır (Dinçer, 1997:94-95).

AB’de 1980’li yıllara kadar geçen sürede turizm politikasına etki eden alanların istihdam, çevre, kültür ve tüketici politikaları çerçevesinde şekillendiğini söylemek doğru olacaktır. Takip eden dönemde ise turizmin bir başlık olarak politika

üretim sürecine katılmaya başladığı görülmektedir.

1.3.3.1.2. Avrupa Birliği Komisyonu 1982 Tarihli “Topluluk Turizm Politikası İçin Temel İlkeler” Raporu

1 Temmuz 1982 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Konseyi’ne “Topluluk Turizm Politikası İçin Temel İlkeler” adlı rapor sunulmuştur. Bu rapor, turizmin öneminin ortaya konması, turizm politikası ile ilgili diğer konularla ilişki kurulabilmesi ve bir politikanın oluşturulması ve geliştirilmesi ile ilgili problemleri açığa çıkarması bakımından yararlı olmuştur. Avrupa Konseyi prensip olarak turizm politikasının oluşturulması gerektiğini kabul etmiş ve ilk aşamada ‘turizm’ sözcüğünün tanımını yapmıştır. Bu tanıma göre “turizm, turist tarafından gerçekleştirilen bir seyahattir. Yani kişinin ikamet ettiği yerden tatil, iş, ailevi, ilmi, diplomatik, dini, sportif toplantılar, konferanslar amacıyla uzaklaşmasıdır. Bu yer değiştirmelerin içinde düzenli olarak çalışma veya eğitim amacıyla gerçekleştirilen günlük yer değiştirmeler bulunmamaktadır” (Dinçer, 1997:97). Konsey’in ‘turizm’ sözcüğünün tanımını yapması ileride oluşturulacak politikalar açısından önemli bir başlangıç olmuştur.

Bu raporun içeriği; politik, turizm politikasıyla ilgili ve turizm politikasıyla ilgili öncelikli konular olarak üç başlık altında özetlenebilir. Turizm politikası ile ilgili konular aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Dinçer, 1997:96-97):

1. Turistlerin serbest dolaşımı ve onların haklarının korunması, gümrüklerdeki kontrollerin ve polis müdahalelerinin azaltılması, turistlerin sosyal güvenliğinin, emniyetinin sağlanması, turist acenteler ve otellerle ilgili herhangi bir problemle karşılaştığında, tüketici olarak haklarının güvence altına alınması.
2. Turizm sektöründe çalışma koşullarının iyileştirilmesi, personelin mesleki eğitimleri ve niteliklerinin belirlenmesi.
3. Bölgesel politikanın turizm politikası üzerine etkisi, çevresel ve kültürel korumanın önemi.

Bahsedildiği üzere turizm politikası ile ilgili konular ağırlıklı olarak serbest dolaşım, tüketici hakları, istihdam ve çalışma koşulları, çevre ve kültür üzerine etkileri çerçevesinde belirlenmiştir. Turizm politikasıyla ilgili öncelikli konular olarak acilen gündeme alınması gereken üç konu belirlenmiştir (Dinçer, 1997:98):

1. Turizmin mevsimlik niteliğinin değiştirilmesi ve orta, dar gelirli kesime mevsim dışı fiyatlarla tatil imkanı yaratılması.
2. Turizm tüm mevsimlere yayılması için; alternatif turizm çeşitlerine öncelik verilmesi, kültürel ve kırsal turizmin geliştirilmesi.
3. Gençleri ve gelir düzeyi düşük insanları sezon dışında tatil yapmaya teşvik ederek sosyal turizmi geliştirme.

1.3.3.1.3. Avrupa Birliği Komisyonu 1986 Tarihli “Aksiyon Planı”

AB’de ortak turizm politikası oluşturulmasına yönelik ikinci ciddi yaklaşım 1984 yılı Nisan ayında üye ülkelerin turizm bakanlarının bir karar tasarısı çerçevesinde Komisyonu harekete geçirmeleri ve 1986 yılında “Turizm Alanında Birlik Faaliyetleri” başlıklı bir raporun hazırlanmasıdır (Dinçer, 1997:98). “Avrupa Komisyonu 1986 yılında bir ‘Aksiyon Planı’ hazırlamış ve Aksiyon Planı kapsamında turizm sektöründe 6 temel konuya dikkat çekmiştir (Aydın, 2005:1):

1. Toplulukta turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi.
2. Turizmin mevsimsel ve coğrafi dağılımının geliştirilmesi.
3. Turistlerin daha iyi bilgilendirilmeleri ve tüketici olarak korunmaları.
4. Turizm sektörünün çalışma şartlarının iyileştirilmesi.

5. Turizmle ilgili sorunların çözümü için bir danışma ve işbirliği mekanizması geliştirilmesi.
6. Mali araçların ve yapısal fonların daha etkin kullanılması.

Bahsedilen 6 temel konu içinde, farklı olarak, turizm ile ilgili bir işbirliği mekanizmasının geliştirilmesi ile mali araç ve yapısal fonların turizm alanında da etkin kullanımının teşvik edilmesi önemlidir. 1986 yılı Aralık ayında Konsey söz konusu 6 temel konunun kapsamına giren otellerde standartlaşmış enformasyon ile yangın risklerine karşı güvenliği konu alan iki öneri ile turizmin coğrafi ve sezonluk dağılımının iyileştirilmesini içeren bir karar tasarısını kabul etmiştir (Dinçer, 1997:99). Bu çalışmaların yanında Aralık 1986'da bir 'Turizm Danışma Komitesi' kurulmuştur. Komitenin görevi, üye ülkeler arasında danışma ve fikir alışverişini kolaylaştırmak ve turistlere yönelik hizmetlerde işbirliği yaratmaktır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:6). Turizm Danışma Komitesi ile amaçlanan; turizm alanında bilgilenme, danışma ve işbirliğini kolaylaştırmaktır. Danışma Komitesi, Avrupa Ekonomik Sahası ve AB ülkesi temsilcilerinden oluşmaktadır (AKTT, 2005a:2).

1.3.3.1.4. Avrupa Parlamentosu Kararıyla alınan "1990 Avrupa Turizm Yılı" Faaliyetleri

1980'li yıllarda turizm alanında gerçekleştirilen çalışmalar ve özellikle 1986 yılında hazırlanan 'Aksiyon Planı' Avrupa Parlamentosu'nu memnun etmeye yetmemiş ve Konsey'in turizm alanında gerçekleştirilmesi gerekenler konusunda yetersiz kaldığı Avrupa Parlamentosu'nun bir raporunda belirtilmiştir. Diğer taraftan 1988 yılında turizmden sorumlu bakanlar ilk defa toplanmış ve bu toplantıda turizm sayesinde sınırlardan arındırılmış bir Avrupa oluşturulmasına, Avrupa halkı yaratılmasına karar verilmiştir (Dinçer, 1997:100).

"1990'lar AB çapında ortak bir turizm politikası oluşturma yolunda önemli adımların atıldığı yıllardır. Avrupa Parlamentosu 1988 yılında aldığı bir kararla 1990 yılını 'Avrupa Turizm Yılı' ilan etmiş ve ilk defa turizmin AB kaynaklarından doğrudan desteklenmesinden söz edilmiştir" (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:6). Doğrudan desteklenmesinden söz edilmesi, turizm alanına daha fazla mali kaynak aktarılacağına bir işareti olarak algılanabilir.

Avrupa'nın yaratılması için turizmin bütünleştirici rolünü vurgulamak ve onun ekonomik ve sosyal önemini belirtmek amacıyla ilan edilen 'Avrupa Turizm Yılı' için Topluluk bütçesinden toplam 7,74 milyon Euro, sektörün rekabet gücünü artırma ihtiyacı ve diğer politika alanlarında turizm konularını dikkate alma ihtiyacı için harcanmıştır. Ayrıca ortaklar arasında değişimlerin teşvik edilmesi, turizm faaliyetlerinin Komisyon bünyesinde ve üye devletler ile eşgüdümlemesi ve yenilikçi örnek projelerin desteklenmesi vurgulanmıştır (AKTT, 2005a:2). Avrupa turizm yılının amaçlarının aşağıdaki gibi özetlenmesi mümkündür (Aydın, 2005:1):

1. Sınırları olmayan bir büyük coğrafya yaratmak ve turizmin bütünleştirici rolünü halkın Avrupa'sının gerçekleştirilmesi için etkin bir araç olarak kullanmak.
2. Turizmin ekonomik ve sosyal önemini bölgesel politika ve istihdam yaratılmasıyla ilişkili olarak vurgulamak.
3. Üye ülkelerin vatandaşlarını, özellikle gençleri, diğer üye ülkelerin kültürleri ve yaşam biçimlerine ilişkin turizm aracılığıyla daha iyi bilgilendirmek.
4. Turizm faaliyetinin, çevre kalitesine saygılı olması, zamansal ve bölgesel daha iyi dağılımı, tatil dönemlerinin yaygınlaştırılması, kitle turizmine alternatifler bulunması ve yeni tatil yöreleri ve türleri geliştirilmesi suretiyle sağlamak.

5. Turizm etkinliğini üçüncü ülkelerden Topluluk ülkelerine çekerek Topluluk içi turizmini geliştirmek.

Turizm yılı amaçları arasında, kitle turizmine alternatif yaratılması ve özellikle üçüncü ülkelere giden AB vatandaşlarının Topluluk içine çekilmesi için çaba sağlamanın belirtilmesi, AB organlarınca turizmin ekonomik değerinin algılandığına dair önemli bir veridir.

Avrupa Turizm Yılı'nın başarılı olmasının Komisyon'a göre bir takım nedenleri vardır. Bunları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (EC, 1991:14-15):

1. Avrupa Turizm Yılı, ulusal ve yerel kuruluşlar, turizm endüstrisi temsilcileri ve ticari birlikler ile Komisyon arasında daha yakın bağlantılar kurulmasını mümkün kılmıştır. Diğer taraftan Komisyon içinde enformasyon, çevre, sosyal ve bölgesel politika gibi alanlardan sorumlu bölümler arasında da işbirliğini güçlendirmiştir.
2. Avrupa Turizm Yılı ile turizm hizmet arzını çeşitlendirecek ve geliştirecek projelere önem verilmiştir. Diğer taraftan, kırsal, kültürel ve çevresel alanda önemli gelişmeler sağlanmış, üye ülkeler arasında deneyim paylaşımı ve yeni girişimlerin gelişimi için bir yapı oluşturulmuştur.
3. Avrupa Turizm Yılı, turizm sektörünün gelişimine uluslararası bir yaklaşım kazandırmıştır. Bu yıl AB ülkelerinin hükümetlerine, tüketicilere, tur operatörlerine, otelcilere turizmin önemli olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.
4. Turizm vasıtasıyla Avrupalı olmanın bilincine varılmıştır. Avrupa Turizm Yılı'ndan kazanılan deneyim göstermiştir ki AB'nin yaptığı harcamaların çarpan etkisi yüksektir.

1.3.3.1.5. Avrupa Konseyi Nisan 1991 Tarihli Turizm Eylem Planı

“Avrupa Parlamentosu ile Ekonomik ve Sosyal Komitesi, Avrupa Turizm Yılı'nın daha organize bir turizm politikası oluşturulmasına ön ayak olduğunu 13 Aralık 1990'da kabul etmiştir. 29 Aralık 1990'da, Turizm Bakanları Komisyondan bir Turizm Eylem Planı hazırlamasını talep etmiştir. Sürekli değişen koşullara göre, Birlik bugüne dek oluşturulmuş ortak politika ve kararları tamamlayıcı nitelikte bir plan oluşturmak zorundadır. Komisyonun Turizm Eylem Planı iki eksen etrafında organize olmuştur” (Dinçer, 1997:102-103):

1. Birlik ve üye ülkelerin politikalarında turizmin desteklenmesi.
2. Alternatif turizm çeşitlerinin orta vadede ele alınması, sınır ötesi programların geliştirilmesi ve uluslararası pazarlarda Avrupa turizminin tanıtımının yapılması.

“Bu planın hedefleri turizmin bütün konularını kapsamak, kaliteyi yükseltmek, turizmle ilgili hizmetlerde rekabet ortamı yaratmak, turizm alanında ortak bilinç oluşturmak, turistik ürünü çeşitlendirmek, turizm politikasında eşgüdüm sağlamak, dünyanın diğer bölgelerinde Avrupa turizmini geliştirmektir” (Dinçer, 1997:105). Turizm Eylem Planında ele alınan maddeler aşağıdaki gibidir (EC, 1991:16-34):

1. Turizme yatay yaklaşımın güçlendirilmesi.
 - a. Turizm sektör bilgisinin geliştirilmesi.

Birlik turizm istatistiklerinin oluşturulması.

Ayrıntılı çalışmaların uygulanması.

- b. Birlik ve ulusal politikaların eşgüdümü.
- c. Turizm sektörüyle danışma sağlanması.
- d. Tatillerin sıra ile yapılmasının ve turizmin tüm bir yıla yayılmasının sağlanması.

Tatillerin sıra ile yapılması konusunda 1986 Kararı ve 1991 Konferansının incelenmesi.

Deneyimsel işbirliği sürecinin işleme koyulması.

Pilot projelere destek.

- e. Tüketici olarak turistin korunması.

2. Birlikteki turizme yardım için özel önlemlere destek.

- a. Turizm faaliyetlerinin çeşitliliğinin teşviki.

aa. Kırsal turizm işletmelerinin desteklenmesi için Birlik hareketi.

ab. Kültürel turizm alanında Birlik hareketi.

- Turizm yönetimi teknikleri alanındaki bilgilerin araştırılması ve değişimi.
- En iyi kültürel turizm ürünleri için Avrupa ödülü.
- Yeni Avrupa kültürel yollarının oluşumuna yardım.
- Müzelerle işbirliği halinde yapılan hareketler.

ac. Turizmin geliştirilmesinde çevre faktörünün dikkate alınması.

- Üye ülkelerdeki turizm kaynaklarının belirlenmesi.
- Bir çevre ödülünün verilmesi.
- Turistler için bir davranış kodunun belirlenmesi.
- Sektör için pratik bir rehberin hazırlanması.
- Turizm yönetimi konusunda deneyim değişimi.
- Çevresel turizm için pilot projelere destek.

ad. İşbaşı eğitimi yoluyla turizm hizmet kalitesinin artırılmasının sağlanması.

- Meslek profillerinin tanımlanması.
- Sektör içi diyaloglar.
- Birlikteki eğitim programlarına turizm sektöründeki işletmelerin daha fazla katılımını sağlamak.
- Uluslararası işbirliği pilot projelerine destek.

ae. Daha fazla sayıda insanın tatile çıkmasını sağlamak.

- Herkese turizmin sağlanması için genel önlemler.
- Özürlü turistlere yardım için pilot projeler.
- Daha yaşlı turistlerin özel ihtiyaçlarını göz önüne almak.
- Gençlik turizmini desteklemek.

- b. Birlik içi önlemlerin yoğunlaştırılması.

ba. Birlik içi işbirliği konusunda girişimlerin oluşturulması.

bb. Bilgi birikiminin aktarılması yoluyla ticari bağlantıların kurulması.

bc. Kentler arasında yeni turizm ve teknik işbirliği şekillerinin oluşturulması.

c. Uluslararası pazarlarda Avrupa turizminin tanıtımını arttırmak.

ca. Diğer Avrupa pazarlarındaki Birlik şirketlerinin kapasitelerinin artırılması.

cb. Diğer Avrupa ülkelerinde Avrupa turizmi tanıtımının artırılması (üçüncü ülkeler).

Avrupa Konseyi önderliğinde AB, turizm eylem planlarını devreye sokmuştur. Turizm alanına dair temel tanımlamalar sonrasında eylem planları ile uygulamaya yönelik adımlar atılması yönünde önemli işaretlerden biridir. Eylem planı ayrıntılı tavsiyelere yer vermektedir. Hem Birlik hem de üye ülkelerde turizm politikalarının desteklenmesi kararı, üye ülkeleri turizm alanında teşvik etmek bakımından önemli bir adım olmuştur.

1.3.3.1.6. Avrupa Parlamentosu 1991 Tarihli “McMillan-Scott” Raporu

“Avrupa Parlamentosu, Ekim 1990’da Turizm ve Ulaştırma Komisyonunu Birlik ortak turizm politikası hakkında rapor hazırlaması için görevlendirmiş ve raportör olarak M. McMillan Scott’u tayin etmiştir. Komisyon raporunu hazırlarken; çevre komisyonu, halk sağlığı ve tüketiciyi koruma komisyonu, ekonomik, finans ve endüstri komisyonu, dış ilişkiler komisyonu, sosyal faaliyetler, istihdam ve çalışma komisyonu, bölgesel politika ve bölgesel düzenleme komisyonu, gençlik, kültür, eğitim, medya, spor komisyonu, bütçe kontrol komisyonu gibi değişik komisyonlarla işbirliği içinde çalışılmasına ve bu komisyonların bilgilerine başvurulmasına karar vermiştir” (Dinçer, 1997:106).

Komisyon raporunda, turizm sektörünün etkilediği ve etkilendiği diğer sektörlerin de bilgi alışverişine dahil edilmiş olması, sağlıklı karar ve tavsiyelere ulaşılması açısından önemlidir.

30 Mayıs 1991’de M. McMillan Scott tarafından hazırlanan ve Avrupa Parlamentosu’na sunulan raporda, ‘bugüne kadar gerçekleştirilen faaliyetlerde turizmin ekonomik etkileri üzerinde durulduğu, ekolojik ve sosyal yönlerinin unutulduğu’ vurgulanmaktadır. Avrupa turizminin dünya turizm pazarından elde ettiği pay son yıllarda %10 azalmıştır. Avrupa Turizm Yılı’nın sonuçları tüm dünyada yankı uyandırmış olmasına rağmen, istenen amaçlara ulaşmak için yeterli değildir. Bu çerçevede ele alınan kararlar aşağıdaki gibidir (Oğuz, 1991:53’den aktaran Dinçer, 1997:107-108):

1. Hükümetlerarası bir konferans gerçekleştirilmeli ve turizm bir Birlik politikası olarak kurucu antlaşma kapsamına alınmalıdır.
2. Komisyon yapısal fonlarda turizme yönelik bir Birlik inisiyatif programı önermelidir.
3. Turizmin; Birliğin mali, tarım, çevre, sosyal, ulaştırma, kültür, mesleki eğitim, gençlik ve spor, eğitim-öğretim, uluslararası ticari ve ekonomik ilişkilere yönelik politikalarında önemli bir yer tuttuğu gerçeğinden hareketle; 23. Genel Müdürlük ve faaliyet alanı genişletilmeli ve turizmin Birliğin diğer politikalarıyla ilgili Genel Müdürlüklerinde de dikkate alınması sağlanmalıdır.
4. Komisyon ve üye ülkeler, Komisyon tarafından kabul edilen “Turizm Eylem Planı”nı en kısa zamanda uygulamaya koymak için harekete geçmelidir.
5. Konseyin 17 Aralık 1990 tarihli, Birlik turizm istatistiklerinin geliştirilmesi için iki yıllık (1991-1992) bir program uygulama kararı son derece olumludur. Ancak bu istatistiklerin baz alınacağı araştırmaların başarılı olması için bölgesel istatistiklerin genişletilmesi şarttır.

6. Komisyon ve üye ülkeler arasında turizm alanında gerçekleştirilen faaliyetler konusunda sürekli bir görüş ve bilgi alışverişi sağlanmalıdır.
7. Turizm alanında AB düzeyinde bir mesleki eğitim ağı oluşturularak, turizm hizmetlerinin kalitesi artırılmalıdır.
8. Komisyon; ticaret odaları, tüketici organizasyonları, turizm işletmeleri aracılığıyla turizm sektörü ile ilişkilerini güçlendirmelidir.
9. Değişen turizm talebinin yeni eğilimleri belirlenmeli ve bu doğrultuda uygulanacak politikalar çerçevesinde turizm sektörü yönlendirilmelidir.

Raporda, turizmin bir Birlik politikası olarak kurucu antlaşma kapsamına alınmasının önerilmesi, uygulamaya dönük politikalara geçilmesi gerekliliğinin en büyük işaretidir. Maastricht Antlaşması ile bu öneri gerçekleşme alanı bulacaktır.

1.3.3.1.7. 1992 Tarihli “Maastricht Antlaşması” ve Turizm Politikasına Etkileri

Maastricht Antlaşması ile birlikte AET siyasal birlik aşamasına geçerek AB’yi oluşturmuştur. Aynı zamanda Birlikte, “Tek Pazar uygulamasının 1992’de başlamasıyla beraber, ticareti geliştirmeye yönelik olarak emeğin serbest dolaşımı, hava ve karayollarının düzenlenmesi, KDV oranlarının uyumlaştırılması, sınır kontrolleri ve gümrüksüz satışlar gibi konularda yapılan bazı öneriler turizm sektörünü etkilemiştir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:7).

AB’ne üye devletler arasında yıllarca süren bilgi alışverişleri ve işbirliği sonucunda, 7 Şubat 1992’de imza edilen AB Antlaşması’nın 3(u) sayılı maddesinde, Topluluk hedeflerine ulaşmak için turizmin geliştirilmesine yönelik "tedbirler" veya temel ilkeler için yetki verilmiştir. Turizmin geliştirilmesi ve yönetilmesi, her şeyden önce üye devletlerin yetki alanı içinde olduğundan, bu yenilik, turizme bir Avrupa boyutu verme fırsatı anlamına gelmektedir. Bilgi, uzmanlık ve uygulama alışverişi yoluyla, Topluluk ve ülke politikalarında, hem kamusal hem de özel, sınırötesi işbirliğini desteklemek bir öncelik haline gelmiştir. Ekonomik ve sosyal gelişmenin ve kaynaşmanın teşvik edilmesi bir turizm stratejisi hedefi olmuştur. Ancak, AB Antlaşması, bir Topluluk Turizm Politikası geliştirilmesi için özel bir hukuki temel sağlamamaktadır. Turizm alanında Topluluk eylemlerinin açıkça gerekli olması ve Konsey tarafından oybirliği ile kabul edilmesi şartı bulunmaktadır (AKTTa, 2005:1).

Ayrıca Maastricht Antlaşmasınının 3. maddesi kapsamında 1996 yılında toplanacak olan Hükümetlerarası konferansta turizm sektörünü ortak bir politikaya yönlendirebilecek çalışmaların başlatılması öngörülmüştür (Aydın, 2005:1).

1.3.3.2. Avrupa Birliği Turizm Politikasında Uygulamaya Dönük Adımlar

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile birlikte AT, AB’ye dönüşmüştür. Antlaşma sonrası, turizm politikalarının oluşumuna dair yapılan Topluluk çalışmalarından, uygulamaya dönük çalışmalara geçilmiştir. Tek Pazar uygulaması birçok alanda olduğu gibi turizm alanında da düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Maastricht Antlaşması ile Topluluk hedeflerine ulaşmak için turizmin geliştirilmesine yönelik ‘tedbirler’ veya temel ilkeler için yetki verilmesi ile Birlik organları turizm alanında kararlar almaya başlamış, üye devletlere bu kararlar çerçevesinde iç hukuklarını düzenlemeleri tavsiye edilmiştir. Bu durumu öngören Konsey ilk olarak 1990 yılında, 31 Aralık 1992 tarihinden itibaren geçerli olacak Paket Seyahat Kararnamesini kabul etmiştir. Çalışmanın bu bölümünde AB’nin turizm politikasında uygulamaya dönük attığı adımlar incelenmektedir.

1.3.3.2.1. 1993 Tarihli “Paket Seyahat Kararnamesi”

AB Konseyi uygulamaya dönük ilk hamlesini, kitlesel turizm açısından en önemli satış kalemi olan paket seyahatler için yapmıştır. Kararname ile hedeflenen, üye ülke düzenlemelerini, yapılan tanımlar ve temel kurallar çerçevesinde yakınlaştırmaktır. Kararnamede üye ülkelerce referans alınabilecek paket, ulaşım, konaklama, organizatör, perakendeci, tüketici tanımlamaları yapılmıştır. Kararname paket seyahatin oluşturulmasından tüketicilere ulaşmasına ve hukuki sorunlarda taraflara yüklenen sorumluluklara kadar tüm süreci detaylı olarak belirtmesi açısından önemlidir. Bir başka açıdan “1993 yılında uygulamaya giren ‘Paket Seyahat Kararnamesi’yle, turizmle ilgili hazırlanan broşürlerde sağlık, sigorta, ulaşım, transfer, konaklama tesisleriyle ilgili her türlü bilginin doğru olarak bulundurulması uygulaması başlatılmıştır” (Aydın, 2005:2).

90/314/EEC Sayılı 13 Haziran 1990 tarihli Paket Seyahat, Paket Tatil ve Paket Tur Konsey Yönergesi'nin 1. maddesinde belirtildiği gibi yönergenin amacı, “Topluluk sınırları içinde satışa sunulan ve satılan paketlerle ilgili, üye ülkelerin kanunlarını, düzenlemelerini ve idari hükümlerini yakınlaştırmaktır” (TÜRSAB, 2001:23).

Ayrıca Konsey, üye ülkeleri, 31 Aralık 1992 tarihine kadar bu kararname ile getirilen durumlara uygun yasal düzenlemeleri yapmakla yükümlü kılmıştır. Bu kararname ile birlikte Konsey, tek pazara geçen Birlik'in önemli sektörlerinden biri olan turizm alanını düzenleme iradesini ortaya koymuştur. Yönerge, 10 maddeden oluşmaktadır. (Bakınız Ek:1)

1.3.3.2.2. 1993-1995 “Turizm Destekleme Eylem Planı”

“1993-1995 Turizm Destekleme Eylem Planı”, turizm bilgisini iyileştirmek ve işletmeler, ulusal ve yerel kamu yönetimleri, dernekler ve sivil toplum kuruluşları arasında sınırötesi işbirliğini geliştirmek üzere, Avrupa'nın bir turizm bölgesi olarak tanıtılmasını hedefliyordu. Bu planla turizm sektöründeki tüketicilere ve profesyonellere daha iyi bilgi sağlanmasına yönelik bazı düzenlemeler yapıldı. Çevre dostu turizmi teşvik etmeyi amaçlayan girişimler yanında, turizm üzerine Topluluk istatistikleri oluşturuldu. AB, uzmanlık bilgisi aktarımı yoluyla, AB üyesi olmayan ülkeler ile işbirliğini de geliştirdi. Kırsal, kültürel, eğitimsel ve çevresel turizm üzerine incelemeler ve pilot projeler, toplam 21.7 milyon Euro ile finanse edildi (AKTTa, 2005:2).

Komisyonun Turizm Eylem Planı iki eksen etrafında organize olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:6):

1. Birlik ve üye ülkelerin politikalarında turizmin desteklenmesi
2. Alternatif turizm çeşitlerinin orta vadede ele alınması, sınır ötesi programlar ve uluslararası pazarlarda Avrupa turizminin özendirme faaliyetlerine öncelik verilmesi

Bu faaliyetleri ise şu şekilde özetlemek mümkündür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:6-7):

1. Az gelişmiş yörelere doğru turist akımının yaygınlaşması,
2. Yeni gelişmiş bölgelerde altyapı düzenlemeleri
3. Çevrenin korunması
4. Halkın kültür düzeyinin yükseltilmesi

5. Doğaya dönüş arzusunun özendirilmesi
6. Gelişen bölgelerdeki kültürel ve sanatsal değerlerin restorasyonu
7. Kültür, kırsal, gençlik, sosyal turizmi geliştirme projeleri
8. Tatillerin yıllık zaman dilimlerine yayılması
9. Turizm istatistikleri hakkında sağlıklı veriler elde edilmesi
10. Mesleki eğitim ve staj imkanları

Eylem planı incelendiğinde; Birlik tarafından turizmin az gelişmiş bölgelere kaydırılmasının tavsiye edildiği görülmektedir. Böylelikle kalkınma ve yeni istihdam alanları yaratılması için turizmin teşvik edilmesi, Birlik gündemine girmiştir. Öncelikli olarak çevreye duyarlı ve sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin desteklenmesi istenmektedir. Ayrıca 3. ülkelerden turist çekiminin sağlanması için tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi kararları alınmıştır. Bu talepler göz önüne alındığında, turizm sektörünün önemli bir araç olarak Birlik politikaları arasında kendine yer bulmaya başladığı söylenebilecektir.

1.3.3.2.3. Avrupa Birliği Komisyonu 1995 Tarihli “Yeşil Kitap” Raporu

Birliğin turizmdeki rolü üzerine bir tartışma başlatmak amacıyla turizm alanında AB'nin rolü üzerine Komisyon'un Yeşil Kitabı kabul edilmiştir. Bağlayıcı nitelikte olmayan ve sadece konuyla ilgili görüşleri kapsayan Yeşil Kitap, Avrupa temelinde gelecekteki turizm politikası için dört seçenek sunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir (TÜRSAB, 2001:141; Aydın, 2005:2):

1. Turizm için özel bir program olmaksızın farklı Topluluk politikaları altında turizme destek sağlamak. Turizm hemen bütün diğer faaliyet alanları ile ilintili olduğundan ve bu alanları (çevre, tüketicinin korunması, ulaşım vb.) kapsayan politikalar bulunduğundan, turizm için ayrı belirgin bir politika çerçevesi geliştirmek gerekli olmayabilir.
2. Biraz dağınık olsa bile turizme ilişkin mevcut bir çerçeve ve müdahale sistemi vardır ve bu yeterlidir. Bu nedenle varolan Topluluk yapılanmasını geliştirmek gerekmektedir
3. Turizmi destekleyecek tedbirlerin sayısını artırarak ve bu tip hareketler için bütçeyi yükselterek var olan anlaşma temelinde AB hareketi takviye edilmelidir. Daha önce uygulanan “Aksiyon Planlarında” üye ülkeler arasında asgari düzeyde bir işbirliği sağlanmışsa da bu yeterli değildir. Turizm faaliyetini etkileyen etmenleri belirleyip daha yeterli kaynak arayarak sektörde verimliliği, rekabet ortamını geliştirmek; tüketicinin, doğal ve kültürel çevrenin daha etkin korunmasını sağlamak gereklidir
4. Dağınık ve sınırlı önlemler yerine Hükümetlerarası Konferans, öngörülen yeniden yapılanma çerçevesinde bir ‘Turizm Politikası’ amaçları, öncelikleri, kaynakları ve araçlarıyla birlikte belirlemelidir. Turizm üzerine bir Topluluk politikası kurarak, üye ülkelerin politikalarını takviye ederek Antlaşmaya turizm bölümü eklenmelidir.

Yeşil Kitap Raporu ile hedeflenen; Avrupa düzeyinde sektörün geleceği hakkında tartışma yapılmasını teşvik etmek için, profesyonellerin, tüketicilerin, çevrecilerin ve diğer çıkar gruplarının tepkilerini ölçmektir (AKTTa, 2005:2). Diğer taraftan Yeşil Kitap'ta 4 temel konu üzerine yoğunlaşmıştır. Bu konular; turizm sektörü, turistin tatmini, kültürel-doğal mirasın korunması ve Birliğin bu alanda gelecekteki rolünü geliştirmek için değişik seçeneklerdir (Dinçer, 1997:126).

1.3.3.2.4. Avrupa Birliği Komisyonu 1996 Tarihli “PHILOXENIA” Programı

Komisyon, Şubat 1996’da benimsediği ve 1 Ocak 1997’de yürürlüğe giren dört yıllık bir süreyi kapsayan ve toplam bütçesi 25 milyon ECU olan ‘PHILOXENIA’ Programıyla AB turizminin geliştirilmesini amaçlamıştır. Philoxenia Programının en önemli hedeflerinden biri de, üçüncü ülkelerden talep yaratmak ve topluluk iç talebini geliştirmek olmuştur. Bu programın temel amaçları aşağıdaki gibidir (Aydın, 2005:2):

1. Eskiden de bir ölçüde sürdürülen politikalara ivme kazandırmak
2. Üye ülkeler arasındaki bilgi alışverişini istatistiki standardizasyonla sağlamak
3. Sektörler ve çeşitli alanlardaki politikalar arasında uyumu gözetmek
4. Turizm için uygun bir yasal ve finansal çerçeve hazırlamak
5. Turizmin kalitesini ve rekabet gücünü, çevre, doğal ve kültürel kalite de göz önünde tutarak geliştirmek
6. Her adımda tüketiciyi korumak

Ancak Avrupa Komisyonu’nun, 1996 yılında Avrupa Konseyi’ne önerdiği ‘Avrupa Turizmine Destek için Çokyıllı Program’ (Philoxenia 1997 – 2000) üzerine Konsey’de anlaşma sağlanamamıştır (AKTT, 2006:1). Avrupa Parlamentosu tarafından 25 Ekim 1996’da kabul edilen Philoxenia ile, Birlik turizm politikasının oluşturulmasına çok yaklaşılmıştır. Program daha detaylı incelenecek olursa:

Bu programın temel amaçları dört başlık altında toplanmıştır (EC, Amended Proposal for a Council Decision on a First Multiannual Programme to Assist European Tourism “Philoxenia” (1997-2000), 4 December 1996:8-9’dan aktaran Dinçer, 1997:128-129):

1. Turizm alanında bilgi akışını geliştirmek
 - a. Turizmle bağlantılı bilgileri eksiksiz elde etmek, turizm istatistiklerini, anketlerini güncelleştirmek
 - b. Turizm araştırma ve dokümantasyon ağı kurarak turizmle ilgili bilgileri neşretmek ve diğer kaynaklardan elde edilen verileri tek bir merkezde toplamak
 - c. Birlik turizmini etkileyen önlemlerin finansmanında kolaylık sağlamak, yasal mevzuatı hazırlamak
2. Turizm için yasal ve finansal çerçeveyi geliştirmek
 - a. Diğer üye ülkeler, turizm sektörü ve kurumlar arasında işbirliğini güçlendirmek, düzenli toplantılar yapmak
3. Avrupa’da turizmin kalitesini yükseltmek
 - a. Sürdürülebilir turizmi desteklemek
 - Yerel, bölgesel girişimleri desteklemek
 - Konaklama birimlerinde çevresel dostluğa ağırlık veren yönetim sistemlerini benimsemek
 - Her iki yılda bir ‘Turizm ve Çevre İçin Avrupa Ödülü’ yarışmaları düzenlemek
 - b. Turizmin gelişiminin önündeki engelleri kaldırmak, gençlere, yaşlılara ve özürü insanlara yönelik değişik turizm çeşitlerini desteklemek
4. Üçüncü ülkelerden gelen turist sayısını artırmak ve dört yıl boyunca kampanyalar düzenleyerek, sponsorlar bularak Avrupa’yı turizm çekim merkezi olarak dünyaya tanıtmak

Philoxenia Programı, Birlik organlarının daha önce alınan karar ve tavsiyelerin toplandığı bir belge olarak tanımlanabilir. Turizm sektörünün gelecekteki işleyiş ve ihtiyaçlarına dair maddeler de içermektedir. Philoxenia programı için AB turizm politikasının en önemli belgesi denilebilir. Programın görüşülmesinde özellikle kuzey ve güney ülkeleri arasında uyumsuzluklar yaşanması, Birlik çapında turizm politikası konusunda karar alınmasının zorluğunu göstermektedir. Her üye ülke açısından sektörel önemi farklılık gösteren turizm alanı, ortak politika üretilmesi açısından en önemli sorunlardan biri olarak hala varlığını korumaktadır.

1.3.3.2.5. Avrupa Birliği Zirvelerinde ve Bildirgelerinde Yer Alan Turizm Politikalarına Dair Diğer Metinler (2000 Yılı ve Sonrası)

“2000’li yıllar, AB düzeyinde herhangi bir karar alınırken turizm endüstrisinin ihtiyaçlarının göz önüne alınmasının AB Konseyi tarafından kabul edildiği ve buna bağlı olarak değişik politika alanları arasında daha fazla eşgüdümün sağlanması gerekliliğinin kabul edilmesi ve politikaların bu hedefe paralel olarak geliştirildiği yıllardır” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006: 7). 2000’li yıllar uygulamaya yönelik adımların atıldığı ve işbirliği temelinde ortak politikaların şekillendiği yıllardır.

1.3.3.2.5.1. Mayıs 2000 Tarihli “AB Turizm Devlet Otoriteleri Toplantısı”

2000 yılı Mayıs ayında Portekiz’de düzenlenen AB Turizm Devlet Otoriteleri Toplantısında 15 AB ülkesinin temsilcileri tarafından AB bağlamında turizm için gerçekçi ve bütünlük bir yaklaşım önerilmiştir. Bu yaklaşım aşağıdaki 8 temel eylemi içermektedir (Rita, 2000:435-436):

- 1. Avrupa Birliği’nde turizm için bütünlük yaklaşım:** AB’de turizm için bütünlük yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu yaklaşım, gerçekçi olmayacak bir AB ortak turizm politikasını içermemelidir. Avrupa kimliği, zenginlik ve dillerin, kültürlerin ve geleneklerin çeşitliliği ile karakterize edilmektedir. Bu yaklaşım, özel sektör kaynaklarının mobilize olmasını sağlamalı, tutarsız ve çelişkili eylemleri elemeli, uzun vadeli eylem programları yaratmak yoluyla turizm alanında üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmelidir.
- 2. Avrupa turizminin politik olarak tanınması:** Avrupa turizminin politik olarak tanınması bir zorunluluktur, çünkü Avrupa turizmi, önemli politik hedefleri (ekonomik büyüme, nüfusun sağlığı, istihdam, bölgesel gelişme ve geçmiş değerleri gibi) karşılamak için yeni fırsatlar sağlamada muazzam bir kapasite ile gelecekteki önemli faaliyet alanlarından biridir (Rita, 2000:436).
- 3. Üçüncü ülkelerde turizmin teşvik edilmesi:** Burada üçüncü ülkelerde tanıtım kampanyalarının yapılması önerilmektedir. Avrupa’ya kıta ötesi seyahat, tek bir ülkede kalmak yerine birkaç ülkeyi ziyaret etmek yönündeki büyüyen eğilim ile birlikte turistler için önemli bir ortalama kalma uzunluğunu gerektirmektedir.
- 4. Turizm yoluyla Euro uygulamasının etkilerinin farkına varmak:** Euro’nun tedavüle girişi, turizme ve bu nedenle Avrupa ekonomisine de yararlar sağlamaktadır. Bundan dolayı, tek kur uygulamasından sonra turizmin sahip olabileceği temel role ilişkin derinlemesine bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.
- 5. Turizmin Avrupa istihdam stratejisi ve insan kaynakları niteliğine katkısı:** Turizm Avrupa bölgelerinin ekonomilerinin bütünlükmesi ve doğal ve kültürel kaynakların gelişimi için merkezi bir unsurdur. Profesyonel mesleki eğitim, turist destinasyonlarında kalite standartlarının yerine getirildiğine karar vermede belirleyici bir faktördür.

6. **Turizm alanında bilgi toplumu fırsatları:** Bilgi toplumu turizme network ağı temelinde çalışma ve rekabet edebilirliğini artırma fırsatını verecektir.
7. **Taşımacılığın serbestleştirilmesi ve bunun turizme olan etkileri:** Avrupa turizminin başarısı için hava trafiği perspektifinin büyümesi ile tıkanık ve önemli gecikmeler olmadan seyahat edilebilmesi hedefi arasında uzlaşmanın sağlanması temeldir.
8. **Sürdürülebilir gelişmede ve kalitede iddia:** Sürdürülebilir gelişme ilkelerinin uygulanması, destinasyonların çekiciliğine bir değer daha katılması ile sonuçlanır.

Turizm Devlet Otoriteleri Toplantısında belirlenen temel hedeflerden en önemlisi, etkilediği alanlar yönünden Avrupa turizminin politik olarak tanınmasını bir zorunluluk olarak ortaya koymasındır. Değişen koşulların gerektirdiği üzere bilgi ağlarının turizm sektöründe kullanılması desteklenmektedir. Ayrıca taşımacılık ve turizm arasındaki etkileşimi belirtmiş olması açısından da önem taşımaktadır.

1.3.3.2.5.2. Kasım 2001 Tarihli “Avrupa Komisyonu Tebliği”

“Turizm sektöründe belirlenen öncelik alanlarında ilerleme sağlanması için Şubat 2000’de Komisyon tarafından, üye devletler ve turizm sektörü temsilcilerinden oluşan 4 adet çalışma grubu oluşturuldu. Ayrıca 2001 yılında, yeni teknolojilerin turizm sektöründeki etkilerini yönetebilmek amacıyla 5. çalışma grubu da faaliyete geçti” (AKTT, 2006:2).

Bu çalışmalar sonucunda, Kasım 2001’de Komisyon Avrupa turizm sektörünün rekabetini geliştirmek için öneriler içeren bir tebliğ sundu. Tebliğe göre, turizm ve istihdam sektörünü desteklemek için 5 temel konu üzerinde odaklanılması öngörülmüştür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:7):

1. Bilgi
2. Eğitim
3. Kalite
4. Sürdürülebilir kalkınma
5. Yeni teknolojiler

Tebliğle ayrıca, turizmle ilgili kurum ve kişiler arasında bilgi ve deneyim paylaşımı için aşağıdaki faaliyetlerin hayata geçirilmesi istenmiştir (AKTT, 2006:2):

1. Turizm sektörü temsilcileri ve diğer ilgili kurumlar arasında Yıllık Turizm Forumu yapılması
2. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde araştırma ve iletişim merkezleri oluşturulması ve bu merkezler aracılığıyla bilgi ağları oluşturulması
3. AB fonlarının turizm sektörüne faydalı bir biçimde kullanılmasının sağlanması
4. ‘Gündem 21’ öncelikleri çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi
5. Turizm bölgelerinin ve hizmetlerinin kalitesini ölçmek ve takip etmek için ortak yöntem ve ölçü araçlarına karar verilmesi ve bunların kullanımının yaygınlaştırılması

Komisyon bu tebliğle birlikte bilgi teknolojilerinin turizm sektörü ve rekabeti açısından önemini vurgulamıştır. Sürdürülebilir kalkınma konusunda Gündem 21 'e atf yapılmış olması diğer bir önemli adımdır.

1.3.3.2.5.3. Şubat 2005 Tarihli “Yenilenmiş AB Turizm Politikası Tebliği”

“Şubat 2005 tarihinde Komisyon tarafından gündeme getirilen bir başka tebliğden bahsetmek yerinde olacaktır. Şubat 2005'te Komisyon, ‘Yenilenmiş AB Turizm Politikası’ adı altında bir başka tebliğ yayımlamıştır. Söz konusu belgeye göre, Avrupa, turizm alanında rekabet edebilirlik kapasitesini arttırmalıdır. Ayrıca, turizm sektöründe çok sayıda yönetici ve çalışan olması, diyalog ve işbirliğinin varlığını daha da gerekli kılmaktadır. Kamusal otoriteler ve turizm sektörü çalışanları arasındaki kuvvetli işbirliği de turizmin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayacaktır. Kısacası bahsi geçen tebliğ, AB turizmi için daha iyi bir düzenleme, ve daha çok işbirliği ve uygulanan politikalar arasında iletişim anlamına gelmektedir” (AKTT, 2006:2).

10 yeni üyenin katılımı ile genişleyen Birlik, turizmin özellikle istihdam yaratıcı etkisini göz önüne alarak yeni üye devletleri bu alanda teşvik etmekte ve karar ve tavsiyelerinde bu alana vurgu yapmaktadır.

1.3.3.2.5.4. Ekim 2005 Tarihli “Avrupa Turizm Forumu”

Turizme dair çabaların daha somutlaştırılması amacıyla, AB yıllık olarak ‘Avrupa Turizm Forumu’ adındaki toplantısını gerçekleştirmektedir. En son olarak ise, Avrupa Turizm Forumu 19-20-21 Ekim 2005 tarihlerinde Malta’da gerçekleştirilmiştir. Turizm sektörünün temsilcileri, sivil toplum kuruluşlarının, uluslararası kuruluşların, ulusal ve bölgesel düzeydeki kuruluşların temsilcileri Malta’da biraraya gelip, turizmdeki gelişmeler ve problemler üzerine tartışma fırsatı yakalamışlardır (AKTT, 2006:2).

Forumlar, sektörle ilgili tüm tarafları biraraya getirmesi ve eşgüdümün sağlanması açısından dolayısıyla AB’de turizmin geleceği açısından oldukça önemli işleve sahip olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASINA ETKİ EDEN ALANLAR

2.1. POLİTİKA VE TURİZM

Turizm ve politika ilişkisi pek çok düzeyde ve pek çok farklı başlık altında incelenilmektedir. Turizm endüstrisinin işleyişi yatırımlar her ne kadar özel sektör ağırlıklı olsa da çoğu zaman turizm piyasalarının düzenlenmesi devlet politikalarından etkilenmekte ve bu politikalara ilişkin kararlarda etkili olabilmektedir. Diğer taraftan turizmin uluslararası doğası onu başlı başına bir uluslararası ilişkiler konusu haline getirmektedir.

Turizm birçok ülkede ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmenin çok önemli bir unsuru olmakla birlikte turizm ile amaçlanan, bu gelişmenin sürdürülebilir olması, kaynakların verimli kullanımı ve bugünkü ve gelecekteki toplumların yaşam kalitesinin iyileştirilmesi olmaktadır. Aynı zamanda turizm emek yoğun yapısı nedeniyle işsizlik sorunu olan ülkelerde, sektördeki sermaye-işgücü oranının düşük olması nedeniyle az yatırımla çok işgücü yaratma potansiyeline sahiptir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:3-4). Tüm bu özellikler turizmi politika alanı olarak tartışmanın gerekliliğini açıklamaktadır.

Turizm ve politika arasındaki ilişki üzerine tartışırken Şekil 4'te görülen turizmin politik boyutları üzerinde durmak gerekmektedir. Turizmin politika ile ilişkisini kuran bu boyutlar uluslararası, ulusal, yerel/bölgesel ve bireysel düzeylerde etkilere sahip olmaktadır. Aynı zamanda tüm bu boyutların birbirleriyle ilişkili olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Şekil 4: Turizmin Politik Boyutları

Kaynak: Hall, 1994:18

Turizmin hem ekonomik, hem sosyal hem de kültürel etkileri, endüstrinin politik boyutları tartışılırken bireysel, yerel/bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde yarattığı etkilerinin düşünülmesini gerektirmektedir. Her şeyden önce özellikle yerel/bölgesel ve ulusal düzeylerde turizm, gelişmenin en güçlü anahtarlarından biri olabilmektedir. Aynı zamanda bireysel ve yerel/bölgesel düzeylerde yine politika ile ilişkili olabileceği noktalar çerçevesinde politik sosyalizasyonun, ideoloji ve değer değişiminin bir aracı olabilmektedir. Ayrıca turizm hem küresel kültürün yayılmasında hem de yerel kültürlerin etkileşiminde köprü görevini üstlenen çok önemli bir unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Turizme ilişkin olarak gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında 1970'li yıllardan sonra uluslararası turizmde yaşanan canlanma ile birlikte turizm hareketleri ile ilgili ekonomiden sosyolojiye, antropolojiden coğrafyaya kadar pek çok bilim dalında araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:2). Aynı şekilde temelde turizm ve uluslararası ilişkiler birbiriyle oldukça bağlantılı alanlardır. Ancak bu yakın ilişkiye rağmen turizm ve politika arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sayısı azdır (Yarcan, 1996:12). Ardında beslediği birçok sektör olan turizm, hizmet sunumunun yanısıra etki ettiği ve etkilendiği politik alanlar çerçevesinde de üzerinde durulması gereken alanlardandır.

Odak noktasını uluslararası turizmin oluşturduğu uluslararası ilişkilerin başlıca konuları aşağıdaki gibidir (Matthews, 1978:10'dan aktaran Yarcan, 1996:12-13):

1. Uluslararası turizm büyük ölçüde hükümetler arası ilişkiyi gerektirir.
2. Turizmde uluslararası ilişkilerin çoğu, özel sektöre ait yabancı yatırımcılarla kurulan ilişkilere aittir.
3. Turizmin neden olduğu bir başka uluslararası ilişkiler bütünü çok uluslu turizm şirketlerinin yan kuruluşlarının ilişkilere aittir.

Turizm, tüketici ve yatırımcıların, özellikle uluslararası hareketliliği nedeniyle hükümetlerarası ilişkiyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda; "turizm bazı uluslararası ilişkilere yol açmakta ve bazı uluslararası kuruluşların varlığı nedeniyle de gelişimini sürdürmektedir. Turizmin kitleselleşmesi ve sürekli gelişmesi turizm alanında çok uluslu şirketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur" (Yarcan, 1996:14). Çok uluslu şirketlerin özellikle küreselleşme süreci ile hızlanan politik aktör olma gücü, turizm alanında da hissedilmektedir.

Turizm politik ilişkilerle yakından ilişkilidir ve yalnız ekonomik bir araç olarak değil aynı zamanda politik ilişkilerde de bir araç niteliği taşır. Örnek verilecek olursa; hükümetlerin ülkelerine turist çekebilmek için ulusal turizm örgütleri kurmaları, yurt dışında turizm ve tanıtma büroları vasıtasıyla promosyon ve tanıtım çalışmalarında bulunmaları aynı zamanda politik bir ilişki türüdür (Yarcan, 1996:14-15).

Bir diğeri önemli örnek ise; turizmin dolaşım ve kurlar üzerine olan etkisidir. “Turizmin uluslararası politika ile ilişkisi en iyi vize işlemlerinin uygulanmasında, seyahat edenlerin bulundurabilecekleri döviz tutarlarının sınırlandırılmasında görülür. Zaman zaman bir ülkenin turistlere ayrımcı biçimde seyahat kısıtlaması getirdiği görülür” (Yarcan, 1996:14). Ülkelerin bu gibi tasarrufları turizm ve politika arasındaki etkileşimi göstermesi açısından önemlidir.

Politika üretme organlarından bir diğeri ise, turizm alanındaki örgütlenmelerdir. Turizm alanında örgütlenmeler uluslararası örgütler, gelişimsel örgütler (uluslararası ve ulusal), bölgesel uluslararası örgütler, ulusal örgütler, bölgesel örgütler, devlet ve kent örgütleri olarak ayrılmaktadır (McIntosh, Goeldner ve Ritchie, 1995:71-84). Bu örgütler aynı zamanda turizmi uluslararası ilişkiler ile bağlantılandıran bir başka nokta olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya Turizm Örgütü, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü gibi uluslararası örgütler; Dünya Bankası, Uluslararası Finans Birliği, Afrika Kalkınma Bankası gibi gelişimsel örgütler; Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütü, Asya Pasifik Seyahat Birliği gibi bölgesel uluslararası turizm örgütleri (McIntosh, Goeldner ve Ritchie, 1995:71-75) turizm alanında ülkeler arasında işbirliği ve koordinasyonu gerektirmektedir. Diğer taraftan, bu tip örgütlere üye ülkelerin birbirleri arasında enformasyon paylaşımını sağlamakta ve işbirliği sonucu söz konusu bölgede veya dünyada turizmin gelişimi üzerinde söz sahibi olma çabasını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum ise turizm ile ilgili girişimlerin belirli politikalar ve stratejiler çerçevesinde planlanmasını gerektirmektedir.

Politika yapma süreci incelenecek olursa; politika yapma süreci, pek çok eylem ve kararı içermektedir. Politik sistemin girdi-çıkış modelinde, politik sürecin kendi çevresi içinde bir takım dinamikleri ve süreçleri olduğunu belirtmektedir. Bu model aşağıdaki öğeleri birbirinden farklılaştırmaktadır (Hall, 1994:49):

- Politika talepleri: Politik sistemin içinde ve dışında ortaya çıkan eylem talepleri
- Politika kararları: Politik otoritelerin rutin kararları yerine otoriter kararları
- Politika Çıktıları: Sistemin yaptığı ortaya çıkardığı mallar ve hizmetler
- Politika sonuçları (ya da etkileri): Politik eylemin veya eylemsizliğin sonucunda beklenen veya beklenmeyen sonuçlar

Politika yapma sürecine sistemin içinden ya da dışından birçok unsur dahil olmakta, politika alanına yeni aktörler katılmakta ya da etkisini yitiren unsurlar politika alanından çıkmaktadır. Karar alma sürecinde baskı kümeleri ve araçları ile politik otoritenin karar alma sürecine dahil olunmaktadır. Alınan kararlar ve uygulamalar sonucu oluşan çıktılar, politik sonuçlar yaratmakta, oluşan sonuçlar ile politika yapma süreci döngüsel bir nitelik kazanmaktadır.

Easton’ın politika yapma sürecine ilişkin dört bileşeni, spesifik turizm politikası konuları ile de ilgilidir. Şekil 5’de görülen politika yapma süreci turizm alanına özel olarak tasarlanmıştır. Bu süreçte yukarıdaki dört bileşene ek olarak ilgi grupları (endüstri birlikleri, koruma grupları ve toplumsal gruplar gibi), kurumlar (hükümet bölümleri ve turizmden sorumlu ajanslar gibi), belirli bireyler (yüksek profil endüstri temsilcilikleri gibi) ve kurumsal liderlik (turizmden sorumlu bakanlar ve hükümet bölümlerinin üst düzey üyeleri gibi) yer almaktadır. Bu unsurlar, turizm politikası seçimlerine karar verirken birbirleriyle etkileşimde bulunmakta ve rekabet etmektedirler. Bununla birlikte, politika yapma sürecindeki aktörler arasındaki rekabeti vurgularken, politika yapma sürecinin gerçekleştiği ve kurumsal düzenlemeler, değerler ve güç

düzenlemelerini içeren geniş çevre de tanınmalıdır (Hall, 1994:51). Etkilediği ve etkilendiği alanlar, kurumlar ve bireyler ele alındığında, turizm alanında politika çevresi oldukça geniştir.

Şekil 5: Turizm Politika Yapma Sürecinin Ögeleri

Kaynak: Hall, 1994:50

Değerler; insanların algılamasına göre ve zaman ile değişen ve politika ile ilgili güç çatışmaları üzerinde etkileri olan amaçlar, ilgiler (çıkarlar), inançlar, etikler, eğilimler, tutumlar, gelenekler, moral değerler ve hedeflerdir. Belirli turizm politikaları seçilirken karar vericiler aynı zamanda bir değerler kümesini de seçmektedirler. Bu nedenle hükümetler değer seçimi sürecini içeren turizmin gelişme doğasını düzenlemek ve belirlemek için kimi yapılanmalar oluşturmak durumundadırlar (Hall, 1994:51). Turizm politikası, söz konusu değerler üzerine kurulacak ve yapılandırılacaktır. Bu oluşumlar çeşitli baskı

gruplarını, resmi kurumları ve mesleki örgütlerini değerlerin ve politikaların belirlenme sürecine dahil edici özellikte olmalıdırlar.

Diğer taraftan politika yapma süreci aynı zamanda kurumsal düzenlemeleri de içeren bir süreçtir. Örgüt içindeki grupların davranış ve tutumları bu grupların arasındaki güç ilişkileri olmaksızın açıklanamaz. Aynı şekilde politik konulara haiz olan örgütsel tarafın, turizm politikası oluşturma sürecinde politika analizleriyle örgütsel analizleri birleştirecek analitik teknikleri benimsenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte güç düzenlemeleri turizm politikası analizindeki en önemli bölümlerden bir tanesidir. Çünkü güç, turizm politikasının formülasyonunda ve yerine getirilen uygulamalarında etkilenen, etkileme çabası içinde olan bireyler, örgütler ve acenteler arasındaki etkileşimi yönetmektedir (Hall, 1994:52). Tüm tarafların lehine olacak politikaları oluşturmak oldukça zorlu bir süreçtir. Ancak eşgüdüm ve işbirliği temelinde atılacak adımlar ve değişen şartlar ortak politikalar oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Politika ve turizm ilişkisi ile turizm politikası yapma süreci incelendikten sonra çalışmanın bu bölümünde Avrupa Birliği'nin turizmi etkileyen temel politikaları incelenecektir.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TURİZMİ ETKİLEYEN TEMEL POLİTİKALARI

“Turizmin disiplinler arası olması çevre, hukuk, çalışma güvenliği, müşteri hakları, ulaşım, kültürel varlıkların korunması vb. gibi birçok konuyla bağlantılı kararlar alınmasını zorunlu kılmakta, bu da bir turizm politikası üretimini zorlaştırmaktadır. Bu kararların ilgili konularda işleyişlerini etkileyecek düzeyde önem taşıması ve turizme özel herhangi bir AB organı olmaması da şimdiye dek birlik içinde ortak bir turizm politikasının belirlenememesinin başlıca sebepleri olarak ortaya çıkmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:5-6). Ancak yine de AB'nin bir turizm politikası olmadığından söz etmek doğru olmayacaktır. AB organlarıncı turizm politikası için kararlar alınmakta ve uygulanması amacıyla irade sergilenmektedir.

Turizm sektörünün önemine rağmen, AB'nin bu konuda antlaşmalar çerçevesinde hukuki temel içeren belirli bir politikası yoktur. Ancak, uygulamada birçok program ve politika ya turizm boyutu içerir, ya da turizmle ilgili faaliyetleri etkiler. Bu nedenle, Avrupa Komisyonu'na bağlı İşletmeler Genel Müdürlüğü bünyesinde bir Turizm Birimi vardır. Birim, Komisyon'daki diğer genel müdürlüklerle eşgüdüm sağlayarak, Topluluk müktesebatı, program ve politikalarında turizm sektörünün çıkarlarının gözetilmesini sağlar. Turizm Birimi'nin temel hedefi turizm sektöründe kaliteyi ve rekabeti artırmak, sürdürülebilir gelişmeye destek vermektir. Aynı zamanda turistlerin haklarının korunması da amaçlarının arasındadır. Birim, bu hedefler doğrultusunda, üye devlet temsilcileri ve AB kurumları temsilcilerinden oluşan Danışma Kurulu ile birlikte çalışır. Aynı zamanda, turizm sektörü temsilcileri ile de yakın ilişki içerisinde. Avrupa Komisyonu'na bağlı İşletmeler Genel Müdürlüğü bünyesinde Turizm Birimi diğer birimler arasındaki işbirliğini sağladığı gibi, turizm ile ilgili diğer hizmet sektörlerinin de iletişim halinde olmasını sağlar ve AB Turizm sektörü toplantılarının düzenlenmesini teşvik eder. Bunların yanı sıra AB turizm sektöründe iş olanaklarını geliştirmek Turizm Birimi'nin öncelikleri arasındadır. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde turizm sektörünün 2 milyon kişiye daha istihdam yaratması beklenmektedir (AKTT, 2006:1-2).

“AB turizm politikası, sadece bu sektöre yönelik uygulamaları değil; birliğin ulaştırma, çevre, sosyal politika, eğitim, tüketicilerin korunması, vergilendirme gibi politikalarını kapsamaktadır. AB'nin turizm konusunda bağlayıcı bir topluluk politikası olmadığı gibi direk turizm sektörü için ayrılan bir bütçesi de yoktur. Turizme yönelik finansmanın çoğu turizm ile ilgili diğer politikalar çerçevesinde temin edilebilmektedir” (İTO, 2005:1).

Çalışmanın takip eden kısmında AB Turizm Politikası'na etki eden başlıca politikalar turizme etki eden alanları merceğinde incelenecektir.

2.2.1. Çevre Politikası

Günümüz dünyasında belirleyici bir faktör olmaya başlayan çevre konusu AB tarafından da öncelikli politikaların içinde yer almaktadır. Birlik çevrenin korunması konusunda birçok eylemde bulunmakta ve turizm sektörü doğal olarak Birlik eylemlerinden etkilenmektedir.

AET'yi kuran 1957 Roma Antlaşması çevreyi yetki alanlarından biri olarak saymamış, AT, çevre alanında ilk kez 1987 Avrupa Tek Senedi ile yetki kazanmıştır. Tek Senetle beraber bir çevre politikasının oluşturulmasının ana nedeni ortak pazarın işleyişinin Birlik üyelerinde uygulanan farklı çevresel düzenlemeler ve standartlar nedeniyle çevrenin bozulmasının önüne geçmektir. Böylece maliyetleri etkileyen önemli bir faktör olan çevre alanında Birlik genelinde standartlar oluşturup, tek pazarın işleyişi güvence altına alınmış olacaktır. Tek Senet ile çevre politikasında, üç hedef ortaya konmuştur. Bunlar: çevrenin korunması, insanların sağlığı ve doğal kaynakların sürdürülebilir ve akılcı bir biçimde kullanımınıdır. AB'nin derinleşme sinin en önemli antlaşması olan 1992 Maastriht Antlaşması, Birliğin çevre koruma alanındaki yetkilerini genişletmiş ve 'çevre' alanına politika statüsü vermiştir. Antlaşma'da, AB hukukunda 'sürdürülebilir kalkınma' kavramı oluşturulmuştur. 1997 Amsterdam Antlaşması ise bu kavramı AB'nin ağırlıklı hedeflerinden birisi haline getirmiştir (Tuncay, 2006:5).

AB'nin Çevresel Eylem programlarından Beşinci Çevresel Eylem Programı, turizmi, çevre için potansiyel bir tehdit olarak belirlemiştir. Buna göre, Topluluk çevre politikası, turizm sektörüyle genel olarak ilgilidir ve deniz suyunun kalitesini sağlamaya, havayı kirleten emisyonları azaltmaya veya kentsel çevreyi iyileştirmeye yönelik tedbirleri içerir. Kitle turizminin daha iyi planlanması ve yönetilmesi, sürdürülebilir turizm kalkınması ve turistlerde çevre bilincinin arttırılması, AB'nin ilgilendiği temel konulardır (AKTTa, 2005:6). Birlik bu genel tanımlamanın ardından, takip eden Çevresel Eylem programında konuyu daha detaylı olarak ele almıştır.

AB'nin Altıncı Çevresel Eylem Programı (2002-2012), öncelikli eylemde bulunmak için dört temel çevresel alan belirlemektedir. Bu alanlar aşağıdaki gibidir (EC, 2001:4):

1. İklim değişimi
2. Doğa ve biyoçeşitlilik
3. Çevre, sağlık ve yaşam kalitesi
4. Doğal kaynaklar ve kayıplar

Bu alanlarda başarılı olabilmek için ise beş temel yol önerilmektedir (EC, 2001:8-10):

1. Yasaları uygulamaya koymak
2. Çevreyi politika oluşturma sürecinin merkezinde tutmak
3. Piyasa ile birlikte çalışmak
4. İnsanlara çevre dostu seçimler yapmalarında yardım etmek
5. Toprağın daha iyi kullanımını sağlamak

2.2.1.1. İlgili Mevzuat

Diğer kamu projelerinde veya özel projelerde olduğu gibi, belli bölgelerde turizmin gelişmesi, ilgili bölgelerdeki çevre kriterlerinin ve usullerin genel bir değerlendirmesine konu olmaktadır. Aşağıda belirtilen Yönergeler bahsi geçen durumu açıklamaktadır (TYD, 2003a:47-48):

1. ‘Çevreye ilişkin bazı kamu projeleri ile özel projelerin değerlendirilmesine ilişkin 27 Haziran 1985 tarihli ve 85/337/AET sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 175, 05/07/1985 s. 0040 – 0048*): İşbu Yönerge, kamu projeleri ile özel projelerin çevresel etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin genel kuralları ve ilkeleri belirlemektedir. Yönerge ile amaçlanan, çevre üzerinde önemli etkisi olacak kamu projeleri ile özel projeleri düzenleyen usulleri koordine etmektir. Bu bağlamda, projenin hayata geçirilmesinden önce çevresel etkilerin bir ön değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir. Ne var ki, bu Yönerge, detayları ulusal mevzuatın özel bir kararı ile kabul edilen projeler için uygulanmamaktadır. *Son tadil:*

- a. ‘Bazı kamu projeleri ile özel projelerin çevreye etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin 85/337/AET sayılı Yönergeyi tadil eden 3 Mart 1997 tarihli ve 97/11/AT sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 073, 14/03/1997 s. 0005 – 0015*): İşbu Yönerge, çevre üzerinde önemli etkileri bulunan ve bu çerçevede kural olarak sistematik değerlendirmeye konu olan proje listelerine ekleme yapmayı amaçlayan 85/337/AT sayılı Yönergeyi tamamlayıcı niteliktedir. Bu Yönerge çerçevesinde Üye Devletler hangi projelerin değerlendirmeye tabi tutulacağını belirlemek için eşik veya kriter tayin etme yetkisine sahiptir. Bunu yaparken projelerin çevresel etkilerinin önemi dikkate alınmaktadır. Bununla birlikte Üye Devletler’in bu eşiklerin altında veya kriterlerin dışında kalan projeleri incelememe hakkı bulunmaktadır. Yönergenin tadil edilmesi ile birlikte üye devletlerin, çevresel etkilerinin önemini dikkate almak konusundaki yükümlülükleri ve projeleri inceleme hakları konusundaki uygulama alanları genişletilmiştir. Böylelikle üye devletlerin turizminin daha iyi planlanması, sürdürülebilir turizm ve çevrenin korunması ile ilgili yükümlülükler daha belirginleştirilmiştir.

Çevre ve turizm politikaları, özellikle uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma, kalite ve rekabetçilik konuları kapsamında birbirleriyle yakından ilgilidir. Avrupa Komisyonu, eko-verimlilik tekniklerinin geliştirilmesi ve rekabet ve yeniliğe ilişkin politikalar ile çevresel projeler doğrultusunda alınan önlemlerin değerlendirilmesi için araç ve göstergelerin geliştirilmesi amacıyla 5 temel strateji belirlemiştir (TYD, 2003a:64-65):

1. ‘Kuruluşların Topluluk’a ait bir eko-yönetim ve denetim planına (EMAS) gönüllü olarak katılmalarını mümkün kılan 19 Mart 2001 tarihli ve 761/2001 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AT)’ (Avrupa *Toplulukları Resmi Gazetesi L 114, 24/04/2001 s. 0001 – 0029*): İşbu Yönetmelik, çevresel performanslarının değerlendirilip iyileştirilmesini isteyen kuruluşlar için geliştirilmiş ve gönüllü olarak katılım sağlanan bir araçtır. Bu eko-yönetim ve denetim planının güncellenmiş şekli yürürlüğe girmiştir. Otel ve restoranlar gibi pek çok turizm işletmesi bu gönüllü sisteme katılmışlardır.
2. 24 Eylül 2000 tarihinde yeni bir gözden geçirilmiş Eko-etiket planı yürürlüğe girmiştir. Bu plan, ürün ve hizmetlerin yaşam dönemine ilişkin hususlar ve çevresel kriterler konusunda tüketicileri bilgilendiren “gönüllü” bir araçtır. Bu çerçevede su ve enerji kaynaklarına yönelik kaygıları da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Zira, turizm tesisleri uygun olmayan bir atık yönetimi ile yerel biyolojik çeşitliliğe zarar verebilmektedir. Avrupa eko-etiket araçları Avrupa çapında geçerli olan, önemli birer kalite göstergesidir. Bu nedenle, turistik tesisler ekolojik kriterlerin geliştirildiği ilk hizmet sektörü olma özelliğini taşımaktadır.
3. AB’nin kıyı bölgelerde turizmden de kaynaklanan sorunları çözmeye yönelik *Entegre Kıyı Bölgeleri Yönetimi* stratejisi de turizm için büyük önem taşımaktadır. Söz konusu strateji, sivil toplumla ortak bir yönetim anlayışı içerisinde kıyı bölgelerde, planlama ve yönetimde işbirliğine dayanan bir yaklaşımı teşvik etmektedir. Strateji aynı zamanda Avrupa Komisyonu’nun sunduğu hizmetler çerçevesinde sürekli bir işbirliği gereksiniminin de önemini vurgulamaktadır.
4. İşletme ve Çevre konularından sorumlu Genel Müdürlükler sürdürülebilir turizm ve iyi uygulama örnekleri (örneğin banyoda kullanılan suyun kalitesi ile nehir, göl ve kıyı sularının kalitesinin denetlenmesi) konusunda yakın işbirliği içerisinde bulunmaktadır. Bu çerçevede, ‘Su politikası alanında bir Topluluk eylem çerçevesi oluşturan 23 Ekim 2000 tarihli ve 2000/60 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi’ su kalitesinin yükseltilmesi konusundaki mevcut mevzuatı tamamlamaktadır.
5. *LIFE- Çevre Programı* da çevresel korumanın geliştirilmesine yönelik yenilikçi tanıtım projelerini finanse etmektedir. 2000-2004 dönemi için bu araç kapsamında yer alan temel çevresel konular 1655/2000/AT sayılı Yönetmelik’te (OJ L 192 28/07/2000 s. 0001-010) ve bu Yönetmeliği destekleyen dokümanlarda tanımlanmıştır.

Görüldüğü üzere Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi’nin çıkardığı yönetmeliği yürürlüğe sokan Komisyon, belirlenen bu stratejiler ile turizmin çevre üzerindeki zararlı etkilerini önlemek konusunda üye devletlere yardımda

bulunulacağını taahhüt etmektedir. Üye devletler için gönüllü bir katılım sunsa da Komisyon'un bu adımı gelecekteki politikalara rehberlik etmesi açısından önemlidir.

Bu öncelikler kapsamında sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesi ve özellikle aşağıdaki hususlar yer almaktadır (TYD, 2003a:65):

1. Turizmin çevre üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi.
2. Şirketlerin ve turizm tesislerinin performans ölçümlerinde çevresel göstergelerin geliştirilmesi ve test edilmesi.
3. Eskisi kadar rağbet görmeyen büyük turistik mekanların onarımı için yenilikçi teknik ve metotların geliştirilmesi.
4. Şirket ve turizm tesislerinin performansları konusunda bir kıyaslama uygulamasına gidilmesi için yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmesi.

Turizm ve çevresel etkilerinin tek bir elden takip edilebilmesi ve ilgili verilerin gelecekte bir başvuru kaynağı olarak kullanılabilmesi açısından; Avrupa Komisyonu turizm ve çevre sektörlerinin temel çıkarlarını biraraya getiren bir proje olan ' *ECONETT Pan-Avrupa Ağı*'na da destek vermektedir. Bu proje, bilginin yayılmasında destekleyici bir rol üstlenmekte ve turizm endüstrisi ile kamu sektörüne rehberlik etmektedir" (TYD, 2003a:65).

2.2.2. Tüketici Hakları

Üye ülkelerin tüketicinin korunması ile ilgili, farklı yasal düzenlemeleri olmasına rağmen, özellikle ekonomik bütünleşme, ortak bir politika oluşturulması gereğini ortaya çıkarmıştır (Çiçek ve Özgen, 2001:140). Topluluk içinde yaşayanlar, tüm Topluluk içinde geniş satın alma seçeneklerinden yararlanmaktadırlar. Tüketicilerin bu iç piyasadan tam olarak istifade etmeleri için, tüketicinin korunmasına özel bir özen gösterilmelidir. Ayrıca turistler birer tüketici olarak, tüketicilerin yararına tedbirlerden aynı şekilde yararlanırlar (TÜRSAB, 2001:20).

AET Antlaşmasında tüketici korunmasıyla ilgili bir hüküm barındırmaktadır. Antlaşmanın 153. maddesine göre Topluluk tüketicilerin sağlık, güvenlik ve ekonomik menfaatlerinin korunmasına ve bilgi ve eğitim haklarının artırılmasına ve kendi çıkarlarını korumak için organize olma haklarına katkıda bulunur (TÜRSAB, 2001:20). Doğal olarak ilgili madde birçok alana olduğu gibi 'turizm' alanına da etki etmektedir. AB tüketici politikasının turizmi etkileyen temel eylem alanları iki başlık altında toplanabilir (Ersin, 1997'den aktaran Çiçek ve Özgen, 2001:145):

1. Tüketiciyi Koruma Standartları
2. Ürün Hakkındaki Bilgilendirme

Avrupa'da turistlerin korunması, turizmin tüketici politikasıyla bütünleştirilmesine yönelik genel AB taahhüdünü açıklar. Bu amaçla, turistlere haklarıyla ilgili daha fazla bilgi sağlanmasını veya tüketici korumayı iyileştiren hukuki araçların pekiştirilmesini hedefleyen eylemler söz konusudur. Örneğin Topluluk, otellerde yangın güvenliği hakkında tedbirler kabul etmiş ve tatil paketleri ve tur paketleri ile ilgili yasalar için asgari standartlar belirlemiştir. Bu hükümlere göre, örneğin, hareket öncesinde turiste ayrıntılı bilgi verilmeli veya turist, kendisi onaylamadıkça değiştirilmesi mümkün olmayan bir sözleşme ile korunmalıdır. Pek çok turizm faaliyetinin uluslararası niteliği göz önüne alındığında, adalete erişim ile ilgili başka

tedbirler de alınmıştır (AKTTa, 2005:6).

Çalışmanın bu bölümünde AB mevzuatında tüketicilerin korunmasına yönelik oluşturulmuş yasal metinler özellikle turizm alanına etkileri çerçevesinde incelenmektedir.

2.2.2.1. İlgili Mevzuat

283/1999 sayılı ve 25 Ocak 1999 tarihli tüketicilerin yararına Topluluk aktiviteleri için genel bir yapılanma getiren Avrupa Parlamentosu ve Konseyi kararı: Topluluk tedbirlerinin bu genel yapılanmasının asıl amacı, tüketicilerin menfaatine çeşitli hareketlerde bulunmak ve aşağıdaki alanlarda onlara yüksek düzeyde bir koruma sunmaktır (TÜRSAB, 2001:20):

1. Ürün ve hizmetlerle ilgili olduğu sürece tüketicilerin sağlık ve güvenliği
2. Ürün ve hizmetlerle ilgili olduğu sürece anlaşmazlıkların çözüm yollarına dahil olmayı da kapsayacak şekilde tüketicilerin ekonomik ve yasal menfaatlerinin korunması
3. Tüketicilerin korunması ve hakları bakımından eğitimi ve bilgilendirilmesi
4. Tüketicilerin menfaatlerinin yükseltilmesi ve sunulması

Bu programın amaçladığı farklı faaliyetler şu şekilde sıralanabilir (TÜRSAB, 2001:20-21):

1. Komisyonca uygulamaya konan faaliyetler.
2. İster ulusal organizasyon temsilcilerini biraraya getiren sivil toplum kuruluşları isterse de organizasyonlar olsun, Avrupa tüketici organizasyon aktivitelerine finansal destek sağlayan faaliyetler.
3. Üye ülkelerdeki tüketicilerin ve tüketici organizasyonları ile temsil edilen ve bağımsız kamu organizasyonlarının menfaatlerini artırmak amacıyla gerçekleştirilen özel projelere finansal destek sağlayan faaliyetler.

Bahsedilen Avrupa Parlamentosu ve Konseyi kararı ile Topluluk; tüketicilerin korunması açısından öncelikle temel tanımlamalarını yapmış ve bu tanımlamaların kapsamını belirlemiştir.

Turizm sektörü açısından yaklaşılacak olursa; AB’de tüketicinin korunmasına ilişkin yasal düzenlemeler 5 başlık altında incelenebilir. Bunlar; yolcular için sözleşmeden doğan garantiler, tüketici çıkarlarının korunması, kişisel veri korunması, genel ürün güvenliği, turizm tesislerinin güvenliğidir. Bu başlıklara ilişkin yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir (TYD, 2003a:35-46).

2.2.2.1.1. Yolcular İçin Sözleşmeden Doğan Garantiler (TYD, 2003a:35-40)

1. ‘Yanılıcı reklamlara ilişkin olarak Üye Devletlerin hukuk kurallarını, düzenlemelerini ve idari hükümlerini yakınlaştıran 10 Eylül 1984 tarihli ve 84/450/AET sayılı Konsey Yönergesi’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 250, 19/09/1984 s. 0017 – 0020): Son tadil:
 - a. ‘Karşılaştırmalı reklamı da içine alan yanılıcı reklama ilişkin 84/450/AET sayılı Yönergeyi tadil eden 6 Ekim 1997 tarihli ve 97/55/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (Avrupa

Toplulukları Resmi Gazetesi L 290, 23/10/1997 s. 0018 – 0023): 84/450 sayılı Yönerge, yanıltıcı reklam ve haksız sonuçlarına karşı tüketicinin, ticaretle uğraşan kişilerin, zanaatkarların ve genel olarak toplumun çıkarlarının korunmasına ilişkindir. Bu Yönerge kapsamında, çıkarları zedelenen gerçek ve tüzel kişilerin yanıltıcı reklamlara karşı yasal süreç başlatmaları mümkündür. Reklamın yanıltıcı olup olmadığının saptanması için Üye Devletler tarafından görevlendirilen yetkili merciler aşağıdaki maddeleri dikkate almak zorundadırlar:

Mal ve hizmetlerin özellikleri, örneğin, piyasada bulunabilir olup olmamaları, doğaları, yapılış biçimleri, bileşimleri, üretim veya piyasaya sunum yöntem ve tarihleri, amaca uygunlukları, kullanım alanları, miktarları, özellikleri, coğrafi veya ticari menşei, mal ve hizmetler için yapılan test ve kontrollerin sonuçları ve maddi özellikleri

Fiyat ve fiyatın hesaplanma şekliyle malların arz edildiği veya hizmetlerin sunulduğu koşullar

Reklamcının doğası, vasıfları ve hakları.

2. *'Tüketici kontratlarındaki adil olmayan mukavele şartlarına ilişkin 5 Nisan 1993 tarihli ve 93/13/AET sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi'* (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 095, 21/04/1993 s. 0029 – 0034*): Bu Konsey Yönergesi, bir satıcı veya tedarikçi ile tüketici arasında yapılan kontratların adil olmayan şartlarına ilişkin olarak ulusal düzenlemelerin uyumlaştırılmasını sağlamaktadır. Yönerge minimal kanıtlar ve yükümlülükler belirlemekte ve Üye Devletler tarafından genişletilme veya kısıtlanma konusu olabilecek endikatif değer terimleri listesi içermektedir. Yönerge, taraflar arasında münferit olarak müzakere edilmemiş kontrat şartlarını kapsamaktadır. Kontrat şartlarının adil olmadıklarının değerlendirmesinin yapılması için Yönerge mal ve hizmetlerin kendine has özelliklerini dikkate almaktadır.
3. *"Yüz yüze gelinmeden imzalanan kontratlar" için tüketicinin korunmasına ilişkin 20 Mayıs 1997 tarihli ve 97/7/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi* (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 144, 04/06/1997 s. 0019 – 0027*): İş bu Yönerge, tüketiciler ve tedarikçiler arasındaki 'yüzyüze gelinmeden imzalanan kontratlar'a ilişkin mevcut ulusal düzenlemeleri uyumlaştırmaktadır. İşbu Yönerge'nin hükümleri yalnızca bir tedarikçi ve tüketici arasında imzalanan mal ve hizmetlere ilişkin kontratlara yönelik olup, tedarikçi tarafından organize bir şekilde yürütülen uzaktan satış veya hizmet sunumu planı çerçevesinde gerçekleşmektedir. Söz konusu tedarikçi, kontratın imzalandığı andan itibaren kontrat dahilinde uzaktan iletişimin bir veya daha fazla aracını münhasır bir biçimde kullanabilmektedir. Yönerge, bir uzaktan kontratın imzalanmasından önce tedarikçinin kimliği, mal ve hizmetlerin fiyatları (vergi ya da sevkiyat masrafları da dahil olmak üzere) gibi konularda güvenilir bilgi sunma yükümlülüğünü getirmektedir. Ödeme ve sevkiyat düzenlemeleri ile fiyat ve teklifin geçerli olduğu süreye ilişkin bilgiler de kontratın imzalanmasından önce sunulması gereken bilgilerdir.
4. *'Devremülk edinme hakkına dair kontratların belirli yönlerine ilişkin olarak alıcıların korunması konulu 26 Ekim 1994 tarihli ve 94/47/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi'* (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 280, 29/10/1994 s. 0083 – 0087*): Bu Yönerge'nin amacı, devremülk edinme hakkına dair kontratların belirli yönlerine ilişkin olarak alıcıların korunması konusundaki mevcut ulusal hükümleri uyumlu hale getirmektir. Yönerge'nin kapsamında yalnızca sözleşmeden doğan işlemlere ilişkin aşağıda sözü edilen konular bulunmaktadır. Bu alanda alıcılar için etkili bir koruma sağlama amacıyla Yönerge satıcıların alıcılar

karşısında uymak zorunda oldukları asgari yükümlülükleri ve kontratta yer alması gereken kalemlerin listesini belirlemektedir.

- a. Kontratı oluşturan bölümlere ilişkin bilgi ve söz konusu bilginin iletişimine dair düzenlemeler
- b. İptal ve geri çekmeye ilişkin usuller ve düzenlemeler.

5. '*Paket seyahat, paket tatil ve paket turlara ilişkin 13 Haziran 1990 tarihli 90/314/AET sayılı Konsey Yönergesi*' (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 158, 23/06/1990 s. 0059 – 0064*): Yönerge, hizmetler alanında ortak pazarın önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak amacıyla seyahat paketleri için ortak kurallar belirlemiştir. Bu çerçevede bir Üye Devlette yerleşik tur operatörlerinin hizmetlerini bir başka Üye Devlet'te sunmaları ve tüketicilerin kendi vatandaşı oldukları Üye Devlet dışındaki bir Üye Devlet'ten paket satın alırken karşılaştırma olanağından faydalanabilmeleri mümkündür. Yönerge aynı zamanda yanıltıcı etkileri olmayan organize geziler için tüketici konumundaki turistlere kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Bunlara ek olarak, Yönerge, organizatör ya da satış görevlisi ile tüketici arasındaki kontrata ilişkin konuları düzenlemektedir (fiyatlar, tüketicinin başka bir kişiyle yer değiştirmesi, geri çekme ve gezinin temel öğelerinin değiştirilmesi sebebiyle tüketiciye tazminat ödenmesi, gezinin iptali, vb.). Son olarak, Yönerge iflas durumunda yapılmış olan harcamaların tazmin edilerek geri ödemelerinin sağlanmasını garanti altına alabilmek için organizatör lehine yeterli garantilerin mevcut olduğunu ortaya konmasını şart koşmaktadır.
6. '*Tarifeli havayolu taşımacılığında teyit edilmiş rezervasyona bağlı kalınmamasından ötürü havayolunun yolcuya ödediği yasal ceza sistemine ilişkin ortak kurallar oluşturan 4 Şubat 1991 tarihli ve 295/91 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AET)*' (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 036, 08/02/1991 s. 0005 – 0007*): İşbu Yönetmeliğin amacı, yolcuların AT Antlaşması'nın uygulandığı bir Üye Devlet topraklarında bulunan bir havaalanından, uçuş için geçerli bilet ve teyit edilmiş rezervasyonları bulunmasına karşın, mevcut koltuk sayısından daha fazla rezervasyon kabul edilmiş olması sebebiyle uçuş yapamamaları durumunda uygulanacak ortak asgari kuralları ortaya koymaktır. Yönetmelik aynı zamanda havayolu şirketlerinin mevcut koltuk sayısından daha fazla rezervasyon kabul edilmesi durumunda uçuş için kurallar oluşturmasını da zorunlu kılmaktadır.
 - a. '*Teyit edilmiş rezervasyona bağlı kalınmaması ve uçuşun iptal edilmesi durumları ile uçuşlarda uzun süreli rötaların yaşanması durumlarında yolculara tazminat ödenmesi ve destek sağlanmasına ilişkin ortak kurallar oluşturan Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönetmeliği Teklifi COM/2001/0784 son - COD 2001/0305/*' (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi C 103 E, 30/04/2002 s. 0225 – 0229*): Bu Yönetmelik teklifi, yolculara maddi tazminat hakkı, alternatif bir uçuş veya bilet ücretinin geri ödenmesi, uçağa alınmama veya uçuşun iptali durumlarında havaalanında destek gibi haklar tanımaktadır. Bu teklif kapsamında uzun süreli rötarlarda yolculara alternatif bir uçuş veya bilet masrafinin tazmin edilmesi hakkı tanınmaktadır. Teklif, Topluluk havaalanlarından kalkış yapan tüm havayolu şirketleri ile Topluluk üyesi olmayan bir ülke havaalanından Topluluk üyesi ülke havaalanına sefer yapan tüm havayolu şirketleri için geçerli olacak şekilde uygulanacaktır.
7. '*Kaza durumunda havayolu şirketinin sorumluluğuna ilişkin 9 Ekim 1997 tarihli ve 2027/97 sayılı Konsey Yönetmeliği (AT)*' (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 285, 17/10/1997 s. 0001 – 0003*): 2027/ 97 sayılı Yönetmelik Topluluk havayolu şirketlerine bazı yükümlülükler getirmektedir. Meydana gelebilecek kazalarda ölüm

veya yaralanma durumlarında, zayiata sebebiyet veren kaza uçuş sırasında uçağın içinde ya da uçağa iniş veya iniş sırasında gerçekleşmiş ise, yolcuların zararlarının tazmini için havayolu şirketlerinin yükümlülükleri bulunmaktadır. Topluluk havayolu şirketleri için sigorta yükümlülükleri ile Topluluk dışında kurulmuş olan ancak Topluluk'a uçuş yapan şirketler tarafından sunulması gereken bilgilere ilişkin yükümlülükler de Yönetmelik kapsamında yer almaktadır. Son tadil:

- a. *'Kaza durumunda havayolu şirketinin sorumluluğuna ilişkin 2027/97 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği'ni (AT) tadil eden 889/2002 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AT)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 140, 30/05/2002 s. 0002 – 0005):* Bu Yönetmelik, 2027/97 sayılı Yönetmeliği, uçak yolcularının ölümü veya yaralanması durumunda sınırsız sorumluluk sistemi oluşturan Montreal Konvansiyonu hükümleriyle uyumlu hale getirmek amacıyla tadil etmiştir. Yeni Yönetmelik, Uluslararası Havacılık piyasasında ulusal ve uluslararası taşımacılık kavramları arasında yer alan farkı ortadan kaldırmaktadır çünkü hem ulusal hem uluslararası taşımacılıkta sorumluluk kavramının aynı düzey ve nitelikte olması gerekmektedir.

2.2.2.1.2. Tüketici Çıkarlarının Korunması (TYD, 2003a:40)

1. *'Tüketici çıkarlarının korunması konusundaki ihtiyati tedbirlere ilişkin 19 Mayıs 1998 tarihli ve 98/27/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 166, 11/06/1998 s. 0051 – 0055):* İşbu Yönerge, ihtiyati tedbirlere ilişkin olarak ulusal hukuk kurallarının uyumlaştırılmasını gerçekleştirme hedefindedir. Böylelikle tüketicilerin kolektif çıkarları korunmakla kalmayacak, iç pazarın uygun şekilde işlemesi de sağlanacaktır. Bu bağlamda, Yönerge, söz konusu kolektif çıkarın korunmasında menfaati bulunan kurum veya kuruluşlar tarafından başlatılacak davalar için Üye Devletlere yetkili ulusal mahkeme ya da idari mercileri belirleme yetkisi vermektedir.

2.2.2.1.3. Kişisel Veri Koruması (TYD, 2003a:41-42)

1. *'Kişisel verilerin işlenmesi ve telekomünikasyon sektöründe gizliliğin korunmasına ilişkin 15 Aralık 1997 tarihli ve 97/66/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 024, 30/01/1998 s. 0001 – 0008):* İşbu Yönerge, temel hak ve özgürlükler için eşit düzeyde bir korumanın sağlanması amacıyla ulusal hükümlerin uyumlaştırılmasını öngörmektedir. Bu bağlamda telekomünikasyon sektöründe kişisel verilerin işlenmesine ilişkin gizlilik hakkı ve bu bilgiler ile telekomünikasyon araç ve hizmetlerinin Topluluk içerisinde serbest dolaşımının sağlanması konusu önemlidir. Yönergenin kapsamında Topluluk bünyesindeki genel telekomünikasyon ağları içerisinde halka açık telekomünikasyon hizmetlerinin sunumuyla bağlantılı olarak kişisel verilerin işlenmesi konusu da yer almaktadır. Bu da Dijital Ağ Entegre Hizmetleri (Integrated Services Digital Network -ISDN-) ve genel dijital mobil ağları kanalıyla gerçekleştirilmektedir.
2. *'Veritabanlarının yasal korumasına ilişkin 11 Mart 1996 tarihli ve 96/9/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 077 , 27/03/1996 s. 0020 – 0028):* İşbu Yönerge veritabanlarının korunması, özellikle de gerçek ve tüzel kişilerin online mal ve hizmet tedarik etme hakları konusundaki mevcut mevzuat ve yasaların uyumlaştırılmasını amaçlamaktadır. Yönergenin hükümleri sistemli bir

şekilde düzenlenmiş tüm bağımsız çalışmalar ile veri veya diğer materyallere uygulanmaktadır. Bu hükümler elektronik olarak ya da diğer şekillerde erişilebilir durumdadır.

3. *‘Kişisel verilerin işlenmesi ve bu verilerin serbest dolaşımına ilişkin 24 Ekim 1995 tarihli ve 95/46/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 281 , 23/11/1995 s. 0031 – 0050):* İşbu Yönerge, kişisel veri akışının bir Üye Devlet’ten diğerine serbestçe sağlanmasını ve bireylerin temel haklarının gözetilmesini amaçlamaktadır. Yönerge otomatik sistemle olsun olmasın kişisel verilere ilişkin yürütülen tüm süreçler için uygulanabilmektedir. Bu süreçler şunlardır: Kişisel verilerin toplanması, kaydedilmesi, düzenlenmesi, saklanması, uyarlanması veya değiştirilmesi, tekrar kazanımı, istişare faaliyetleri, kullanımı, iletim yoluyla açıklanması, yayılması veya diğer şekillerde erişilir hale getirilmesi, bloke edilmesi, silinmesi veya ortadan kaldırılması, vb. Buna ilaveten Yönerge kişisel verilerin ve veri kalitesine ilişkin temel prensiplerin işlenmesinin yasallığına ilişkin genel kuralları içermektedir.

2.2.2.1.4. Genel Ürün Güvenliği (TYD, 2003a:42-45)

1. *‘Genel ürün güvenliğine ilişkin 29 Haziran 1992 tarihli ve 92/59/AET sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (Avrupa Toplulukları Resmi L 228 , 11/08/1992 s. 0024 – 0032):* İşbu Yönerge ile amaçlanan bir yandan tüketici sağlığı ve güvenliğinin korunması, diğer yandan iç pazarın düzgün bir şekilde işleminin sağlanmasıdır. Yönerge, yalnızca tüketici kullanımı için öngörülmüş veya tüketiciler tarafından kullanılacak ürünlere yönelik olup AB genelinde sektörel mevzuatlar kapsamında yer almayan tüm tüketici ürünleri için yüksek düzeyde bir ürün güvenliği sağlamaktadır. Bu Yönerge, güvenli ürün tanımı yapmakta ve üreticileri yalnızca güvenilir ürünleri piyasaya sürmeye zorlamaktadır. Bunun yanı sıra, dağıtıcıların tehlikeli olarak bilinen veya tehlike arz ettiği tahmin edilen ürünleri tedarik etmeleri yasaklanmaktadır. Yönerge hükümleri çerçevesinde ciddi riskler taşıyan ürünler için Üye Devletler ile Avrupa Komisyonu arasında hızlı bir bilgi değişimi sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem, yükümlülüklerin üreticiler ve dağıtıcılar tarafından yerine getirilmesinin sağlanmasına yönelik tüm gerekli adımların atılmasını gerektirmektedir.
 - a. *‘Genel ürün güvenliğine ilişkin 3 Aralık 2001 tarihli ve 2001/95/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 011, 15/01/2002 s. 0004 – 0017):* Bu Yönerge sadece gıda ürünleri dışındaki ürünler için geçerlidir. Gıda güvenliği 28 Ocak 2002 tarihli ve 178/2002/AT sayılı Yönetmelik ile düzenlenmektedir. Yeni Yönerge genel olarak 92/59 sayılı Yönerge çerçevesinde yer alan mevcut gerekleri korumakta fakat yeni hükümler de getirmektedir. Bu yeni Yönerge’nin amacı üreticiler üzerindeki yükümlülükleri (özellikle de ürün risklerine ilişkin olarak yetkili mercilere gerekli bilgilerin verilmesi ve gerektiğinde tehlike arz eden ürünlerin toplatılması konularında) tamamlamak ve güçlendirmektir. Bu sebeple ürün risklerine karşı halkın yararlanabileceği bilgilerin mevcut olmasına ilişkin özel hükümler getirilmiştir. Bu Yönerge, ‘güvenilir’ ürün tanımına uyan güvenlik şartlarını tanımlamak için standartların daha etkili kullanımını sağlamaktadır. Ayrıca bu çerçevede, standardizasyon kurumlarına yetki vermek için daha detaylı usuller belirlenmiştir.
2. *‘Hatalı ürünler için sorumluluğa ilişkin olarak Üye Devletler’in hukuk kurallarını, düzenlemelerini, ve idari hükümlerini yakınlaştıran 25 Temmuz 1985 tarihli ve 85/374/AET sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 210, 07/08/1985 s. 0029 – 0033):* İşbu Yönerge ürünlerde imalat

hatalarından kaynaklanan zararın tazminine ilişkin sorumluluk için uyumlaştırılmış bir çerçeve sunmaktadır. Bu Yönerge kapsamında, üretim sürecinde yer alan ve tamamlanmış ürünleri, ürünlerinin bileşenleri ya da tedarik ettikleri hammaddeleri hatalı olan tüm üreticiler sorumluluk altındadır. Bu çerçevede Topluluk'a dışarıdan ürün ithal eden ithalatçılar ve isim, ticari marka veya diğer belirleyici özellikleri ürün üzerine yazmak veya basmak yoluyla kendilerini üretici olarak tanımlayan kişiler de sorumluluk taşımaktadır.

3. *'Yiyecek maddelerinin hijyenine ilişkin 14 Haziran 1993 tarihli Bakanlar Konseyi Yönergesi' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 175, 19/07/1993 s. 0001 – 0011):* İşbu Yönerge'nin amacı yiyecek maddelerinin sağlıklı olmasına yönelik genel kurallar belirlemek ve bu kurallara uyulup uyulmadığının denetimini sağlayacak usulleri ortaya koymaktır. Bununla birlikte, Yönerge, yiyecek maddelerinin güvenliğini ve sıhhiyetini sağlamaya yönelik olarak maddelerin üretimi, hazırlanması, işlenmesi, paketlenmesi, saklanması, nakliyesi, dağıtımı, tüketiciye satış veya tedarik için sunumu gibi aşamaların tümünü kapsayacak tedbirlerin alınmasını da sağlamaktadır.
4. *'Gıda hukukunun temel ilkelerini ve gereklerini ortaya koyan, Avrupa Gıda Güvenliği Kurumunu kuran ve gıda güvenliği konularında usuller belirleyen 28 Ocak 2002 tarihli ve 178/2002 (AT) sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönetmeliği' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 031, 01/02/2002 s. 0001 – 0024):* Yönetmelik, gıda konusuna ilişkin olarak insan sağlığı ve tüketici çıkarlarının üst düzeyde korunmasının sağlanması için genel bir çerçeve oluşturmaktadır. Yönetmelik, geleneksel ürünler de dahil olmak üzere gıda tedarikindeki çeşitliliği dikkate almakta ve aynı zamanda iç pazarın etkili işlenmesini sağlamaktadır. Yönetmelik, hem Topluluk düzeyinde hem de ulusal düzeyde genel olarak gıda, özeldense gıda güvenliğini düzenleyen genel ilkeleri ortaya koymakta, ortak ilke ve sorumluluklar belirlemektedir.

2.2.2.1.5. Turizm Tesislerinin Güvenliği (TYD, 2003a:45-46)

1. *'Yolcu gemileri için güvenlik kuralları ve standartlarına ilişkin 17 Mart 1998 tarihli ve 98/18/AT sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 144, 15/05/1998 s. 0001 – 0115):* İşbu Yönergenin iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki iç hat seferlerinde yeni ve mevcut yolcu gemileri ile yüksek hızda çalışan yolcu gemileri için can ve mal güvenliğine yönelik yeknesak bir sistem oluşturmaktır. Diğer amaç ise müzakere usullerini ortaya koymaya yöneliktir. Bu çerçevede Yönergede yer alan hükümler şu konuları kapsamaktadır:
 - a. Yeni yolcu gemileri
 - b. 24 metre uzunluğunda veya daha uzun mevcut yolcu gemileri
 - c. İç hat seferlerinde hangi ülke bayrağı altında seyir ettiklerine bakılmaksızın yüksek hızdaki yolcu gemileri
2. *'İnşaat malzemelerine ilişkin olarak Üye Devletler'in hukuk kuralları, düzenlemeleri ve idari hükümlerini yakınlaştıran 21 Aralık 1988 tarihli ve 89/106/AET sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 040, 11/02/1989 s. 0012 – 0026):* İşbu Yönergenin hükümleri inşaat malzemeleri ve diğer teknik özelliklere ilişkin standartların Avrupa genelinde uyumlaştırılmasını hedeflemektedir. Bu Yönergede belirlenmiş olan şartlara uygun ürünlere AB uygunluk belgesi verilmektedir. Bu belge sayesinde ürünlerin Topluluk içerisinde serbest dolaşımı ve amaçlarına uygun şekilde kullanımları mümkün olmaktadır.
3. *'Otellerdeki yangın güvenliğine ilişkin 22 Aralık 1986 tarihli Bakanlar Konseyi Tavsiye Kararı' (Avrupa*

Toplulukları Resmi Gazetesi L 384, 31/12/1986 s. 0060 – 0068): Bu Tavsiye Karar ile Bakanlar Konseyi otellerde alınan yangın tedbirlerinin karar metni içerisinde belirlenmiş ilkelere uygun şekilde düzenlenmesini hedeflemektedir. Buna ilaveten, tavsiye karar, yangın merdivenleri, bina özellikleri, muhafazalar ve dekorasyon, elektrik aydınlatma ve ısıtma, havalandırma sistemleri, yangın alarmları, uyarı araçları ve diğer güvenlik talimatlarına ilişkin teknik kılavuz ilkeler de içermektedir.

Bahsi geçen yönergeler incelendiğinde özellikle yanıltıcı reklamlar, paket turlar, uzak mesafeler için yapılan kontratlar ve time-share düzenlemelerle birlikte adil olmayan kontrat hükümlerini içeren konularda yolculara sözleşmeden doğan garantiler tanınmasına yönelik olarak Topluluk düzeyinde yeknesak veya en azından uyumlu yasal garantiler hayata geçirilmiştir. Ayrıca hava taşımacılığına yönelik olarak yolculara özel bir koruma sunulmuştur. Buna ilaveten, taleplerin takibi için Üye Devletlerin etkili yasal düzenlemeler sunma gerekliliği bulunmaktadır. Sözleşme kapsamında veri korumasına ilişkin AB kuralları da önem taşımaktadır. Tüketicilerin ve yolcuların korunmasına ilişkin diğer tedbirler kapsamında ise otel ve taşıma araçlarının güvenliği ile yiyecekler için gereken sağlık koşulları yer almaktadır (TYD, 2003a:34).

2.2.3. Taşımacılık Politikası

Taşımacılık politikası, ekonomik ve sosyal kaynaşmayı güçlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bölgesel ihtilafları azaltmakta, özellikle adalara ve deniz aşırı topraklara girişi geliştirmekte, diğer taraftan, taşımacılık altyapısına yatırımı artırarak ve işgücünün dolaşımını güçlendirerek istihdamı da etkilemektedir. Taşımacılık politikası doğrultusunda önerilen düzenlemeler, AB yapısal fonlarından Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF – European Regional Development Fund) ve Kaynaşma Fonu ile finanse edilmektedir (European Union, 2002a).

Bu kapsamda, Topluluğun bütününe uyumlu kalkınmasının geliştirilmesi ve ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi amacıyla, özellikle bölgesel farklılıkların giderilmesi yönündeki girişimlerin desteklenmesini öngören Maastricht Antlaşması'nın Başlık III (Madde 129b-d) hükümleri, iç pazarın avantajlarından tüm bölgelerin tam olarak yararlanabilmeleri için ulaştırma, telekomünikasyon ve enerji alt yapılarında Trans Avrupa Ağlarının kurulması ve geliştirilmesine yönelik düzenlemeleri içermektedir (İKV, 1997:2).

AB Antlaşması'nda taşımacılık politikası 70-80. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu maddeler genel olarak ortak taşımacılık politikasını düzenlemektedir. Taşımacılık politikası konusunda yetkili organ olan AB Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye ve Bölgeler Komitesi'ne danıştıktan sonra aşağıdaki konuları belirleyebilmektedir (European Union, 2002b):

1. Üye bir devlete veya devletten veya bir veya daha fazla üye devletin sınırından geçen uluslararası taşımacılığa uygulanabilecek ortak kurallar.
2. Üye bir devlette ikamet etmeyen taşıyıcıların taşımacılık hizmetlerini sürdürmelerini belirleyen koşullar.
3. Taşımacılık emniyetini geliştirecek önlemler.
4. Diğer uygun hükümler.

Taşımacılık için düzenleme sisteminin ilkeleri ile ilgili hükümlerin uygulanması, yaşam standardında, istihdamda ve taşımacılık hizmetlerinin operasyonunda ciddi bir etkiye yol açması durumunda; bu hususlar Avrupa Parlamentosu ile Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışıldıktan sonra Komisyon tarafından yapılan bir teklifle, Konsey tarafından oybirliği ile belirlenecektir. Böylece Konsey, ortak pazarı oluşturmadan sonuçlanan ekonomik kalkınmaya uyum ihtiyacını da dikkate almış olacaktır. Ortak taşımacılık politikasının yürütülmesi için, üye devletlerin hükümetleri tarafından atanmış uzmanlardan oluşan bir Danışma Komitesi, Komisyona bağlanacaktır. Komisyon uygun gördüğü zaman Ekonomik ve Sosyal Komitenin yetkilerini hiçe saymaksızın taşımacılık sorunlarında komiteye danışacaktır. Bu hükümlerin demiryolu, karayolu ve iç kara bölümündeki su yolu ulaşımına uygulanacağı belirtilmektedir. Ayrıca Konsey'in nitelikli çoğunlukla deniz ve hava ulaşımı için uygulanacak hükümleri ve prosedürlerin kapsamına karar verebileceği belirtilmektedir (European Union, 2002b).

Dünya turizmine en büyük katkıyı taşımacılık sektöründeki gelişmeler sağlamıştır. Yer değiştirme hareketinin gerçekleşmesine olanak sağlayan ulaştırma. Ulaşımın gelişmesiyle daha çok ülke, bölge ve merkez insanlarca gezilmiş, keşfedilmiş ve ulaşılmıştır. Yüzyılımızın ortalarından sonra artan olanaklarla büyük kitlelerin daha yoğun şekilde turizme katılmaları mümkün olmuştur (Öner, 1997:39).

Turizm sektörü açısından taşımacılık politikası ile turizm faaliyetleri birbiriyle yakından ilişkilidir ve 'Ortak Taşımacılık Politikası' turizmin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle çeşitli ulaşım şekilleri, Trans-Avrupa ağları ve iç pazarda pazarların serbestleşmesine ilişkin gelişmeler bu çerçevede yer almaktadır. Taşımacılık politikası, aynı zamanda güvenlik ve yolcuların korunması gibi diğer ilgili alanları da etkilemektedir (TYD, 2003a:57).

2.2.3.1. İlgili Mevzuat

AB Taşımacılık Politikası'nın genel hatlarına ilişkin olarak Avrupa Komisyonu'nun Taşımacılık ve Enerji konularından sorumlu Genel Müdürlüğü '2010 Yılı için Avrupa Taşımacılık Politikası' konulu bir Beyaz Kitap yayımlamıştır. Bu kitap, turizm sektöründe sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi için önem taşımaktadır. Söz konusu Beyaz Kitap ve Ortak Taşımacılık Politikası kapsamında yer alan gelişmelere karşın, bazı temel noktaların iyileştirilmesinde yarar bulunmaktadır (TYD, 2003a:57-58):

1. Bazı temel altyapıların geliştirilmesi, daha modern altyapıların oluşturulması ve Trans-Avrupa Ulaşım Ağlarının özellikle yoğun dönemlerde birbirleriyle daha iyi bütünleştirilmelerinin sağlanması önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Trans-Avrupa ağlarının oluşturulması, kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı ilkeleri doğrultusunda Tek Pazar'ın güçlendirilmesinde önemli bir rol oynayacaktır
2. Karayolu taşımacılığı kalitesinin artırılması
3. Demiryollarının yeniden önem kazanması
4. Havayolu taşımacılığındaki artışın kontrolü
5. Denizyolu taşımacılığı ile iç su yolları taşımacılığının uyumlu hale getirilmesi
6. Taşımacılık şekillerinin kısıtlanması
7. Trans-Avrupa ağındaki dar boğazların aşılması
8. Yasal, teknik ve fiili güvenliğe ilişkin konularda, özellikle aşağıda sözü geçen alanlarda turizm ve tüketici

konumundaki vatandaşlar için yeterli korumanın sağlanması:

- a. Topluluk hukuku çerçevesinde yolcuların sahip olduğu haklar ve bu haklara ilişkin olarak Avrupa Komisyonu tarafından başlatılan bilgilendirme seferberliği
- b. Havayolu şirketleri tarafından Avrupa Komisyonu'nun teşvikiyle yolculara sunulan hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla hazırlanmakta olan ve isteğe bağlı olarak uygulanacak kurallar
- c. Yolcu haklarının korunmasının garanti edilmesine ilişkin bir dizi politika aracının oluşturulması (örneğin tazminatlar, yolcularla havayolu şirketleri arasındaki kontratlar)
- d. Avrupa limanlarında hizmet veren tüm yolcu gemileri için teknik ve işlevsel standartlar oluşturmaya yönelik önlemler
- e. Yüksek kalitede karayolu taşımacılığı sistemine yönelik eylem (örneğin mal ve yolcu taşımacılığı için profesyonel sürücü eğitimi)

“Avrupa Komisyonu'nun Eylül 2001'de Avrupa Taşımacılık Politikası konulu Beyaz Kitabı kabul etmesinin ardından Topluluk ve Üye Devletler düzeyinde pek çok önlem alınmıştır” (TYD, 2003a:59).

“Avrupa Komisyonu 2000 yılında Avrupa'nın uydu dolaşımı ve yerleştirme sistemi olan GALILEO projesini uygulamaya koymuştur. Turizm sektörü için pek çok ilginç olanak sunan sistemin 2008 yılına kadar dünya çapında hizmet verir hale gelmesi hedeflenmektedir. Projenin turizm işletmeleri için sunduğu olanaklar yalnızca taşımacılık alanıyla sınırlı değildir. Etkin enerji kullanımı, telekomünikasyon faaliyetleri ve çevresel sorunlar da projenin kapsama alanı içerisinde yer almaktadır” (TYD, 2003a:58).

“AB Komisyonu bir altyapı ücretlendirme sistemi ilkeler bütünü ile ücretlendirme düzeyleri belirleyen ortak bir metodoloji oluşturulması amacıyla bir çerçeve yönerge kabul edilmesini önermiştir” (TYD, 2003a:58): *‘Demiryolu işletmelerinin lisanslandırılmasına ilişkin 95/18/AT sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi ile demiryolu altyapı kapasitesinin tahsis edilmesi, demiryolu altyapılarının kullanılması için vergilerin toplanması ve güvenlik sertifikasına ilişkin 2001/14/AT sayılı Yönergeyi tadil eden Topluluk demiryollarının güvenliğine ilişkin Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönerge Teklifi’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi C 126 E, 28/05/2002 s. 0332 – 0349)*

2.2.3.1.1. 2003-2010 Avrupa Yol Güvenliği Eylem Programı

“AB Komisyonu 2003 yılı Haziran ayında 2003-2010 Avrupa yol güvenliği eylem programını açıklamıştır. Bu program 2010 yılı itibarı ile yollarda meydana gelen kazalar sonucu yaşamını yitiren kişi sayısını yarıya indirmeyi hedeflemektedir. Programın amaçları şunlardır” (TYD, 2003a:59):

1. AB Komisyonu, çeşitli ülkelerde gözlemlenen *en iyi uygulama örneklerini* destekleyecektir (örneğin “seçilmiş sürücü” kampanyası, kandaki alkol düzeyine ilişkin tavsiyelere uygun önlemler alınması, araç kullanımı üzerinde etkisi olan ilaçların sınıflandırılması ve buna uygun şekilde etiketlenmesi)
2. Pasif güvenlik önlemleri almak (özellikle otobüslerde emniyet kemeri kullanımının zorunlu hale getirilmesi, çocukların

emniyeti için geliştirilmiş araçların daha yaygın kullanımının sağlanması, kazaların etkilerini azaltacak şekilde araç dizayn edilmesinin sağlanması) ve teknik gelişmeyi teşvik etmek suretiyle araçları daha güvenli hale getirmek. Konunun elektronik teknolojilere (eGüvenlik) ilişkin boyutu ise akıllı araçlar için bilgi ve iletişim teknolojileri konulu AB Komisyonu Tebliği'nde yer alacaktır. Bu çerçevede seyir ve rehberlik sistemlerinin geliştirilmesi, trafik durumuna ilişkin bilgilendirme, sürücülerin kaza durumunda uyarılması ve tehlikeli madde taşıyan araçların denetlenmesi konularına önem verilecektir.

3. Tehlikeli bölgelerin tanımlanması ve ortadan kaldırılması suretiyle yol altyapılarının iyileştirilmesi. Buna ek olarak, önümüzdeki aylarda AB Komisyonu tehlikeli bölgeler için uyumlu bir yönetim sisteminin oluşturulması ve trans-Avrupa ağında yollar için güvenlik denetimlerinin yapılması konulu bir çerçeve Yönerge teklif edecektir.

2.2.3.1.2. 'Marco Polo' Farklı Taşıma Türleri Kullanım Programı

Avrupa Komisyonu, Şubat 2002'de nakliyat hizmetlerinde farklı taşıma türlerinin kullanımını destekleyen ve AB'de ulaşımda yaşanan tıkanıklıklarla mücadelede katkıda bulunma amacını taşıyan bir program oluşturmuştur. Marco Polo Programı, Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi tarafından Haziran 2003'te kabul edilmiştir. Program, nakliyatta karayolu taşımacılığına alternatif olabilecek uluslararası bir takım çözümler getirecektir. Somut olarak bakıldığında, programın, uluslararası karayolu nakliyatında yılda 12 milyar ton/km olarak tahmin edilen artışı denizyolu, demiryolu ve iç su yolu taşımacılığına kaydırması beklenmektedir. Temmuz 2003'te uygulamaya giren programın 2010 yılına kadar sürmesi beklenmektedir. 2003-2009 arasındaki 5 yıllık süre için 75 milyon Euro'luk bir bütçe ayrılmıştır (TYD, 2003a:60).

2.2.3.1.3. Denizciliğe İlişkin Konularda AB'nin Yasal ve Politik Gündemi

"Denize sızan yakıtların kirlettiği sahiller kıyı turizm endüstrisi için ciddi bir ekonomik tehdit oluşturmaktadır. 1999 yılında "Erika" ve 2002 yılı Kasım ayında "Prestij" tanker kazalarının yol açtığı kirlilik, Avrupa Komisyonu'nun deniz güvenliği konusundaki mevcut durumun memnuniyet verici düzeyden çok uzak olduğu kararına varmasına sebep olmuştur. Söz konusu kazalar, deniz kazalarında yasal sorumluluk konusunun belirsiz olduğunu ve yeni bir yasal düzenlemenin acilen gerektiğini gözler önüne sermiştir. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu 2002 yılı Aralık ayında bir dizi yeni karar almıştır. Alınan bu kararlar doğrultusunda tek cidarlı tankerlerle ağır akaryakıt (heavy fuel) taşınması yasaklanmış ve tek tekneli tankerlerin kullanımdan kaldırılması için daha erken bir tarih tespit edilmiştir. Bununla birlikte deniz kazalarında yasal sorumluluk konusuna açıklık getirmek üzere bir teklif hazırlığına da girilmiştir" (TYD, 2003a:61).

2.2.3.1.4. Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı (EMSA)

"Ajans, 4 Aralık 2002 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen ilk Yönetim Kurulu toplantısı ile çalışmalarına başlamıştır. Yeni Ajans yüksek düzeyde, yeknesak ve etkin bir deniz güvenliği sağlamak ve Topluluk karasularının gemiler tarafından kirlenmesini engellemek amacını taşımaktadır. Böylelikle deniz kazaları riskinin azalması, karasuların gemiler tarafından kirlenmesinin önlenmesi ve karasularında meydana gelebilecek can kayıplarının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Ajans, 2003 yılı için bazı öncelikli çalışma alanları belirlemiştir" (TYD, 2003a:61-62):

1. Karasularında tehlike durumunda sığınabilecek yerlerin belirlenmesine yardımcı olunması ve bu yerlerin acil durumlarda kullanılabilmesi için senaryolar geliştirilmesi

2. Şirketlerin kontrol edilmesini sağlanması
3. Su yüzeyindeki yakıt ve yağların temizlenmesi için halihazırda mevcut olan teknik metotların gözden geçirilmesine yönelik çalışmaların başlatılması
4. Mevcut veritabanlarının geliştirilmesi ve birleştirilmesi yoluyla deniz güvenliği alanındaki bilgilere yenilerinin eklenmesi

2.2.3.1.5. Kısa Mesafeli Denizciliğin (SSS) Desteklenmesi İçin Program

“Avrupa Komisyonu tarafından Nisan 2003’te Avrupa’da kısa mesafeli denizciliğin rolünün güçlendirilmesine ilişkin olarak sunulan rapor 14 eylem üzerine odaklanmaktadır. Kısa mesafeli denizciliğin desteklenmesi programındaki kısa ve uzun dönem faaliyetler, halen sürmekte olan faaliyetleri güçlendirerek koordine edecektir. Konunun yasal boyutu bir yana, bu faaliyetler genel imajın geliştirilmesi ve büyümenin önündeki engellerin kaldırılması suretiyle kısa mesafeli denizciliğin kolaylaştırılmasına yönelik tedbirleri içermektedir. Bu çerçevede, örneğin, kısa mesafeli denizcilik ağının sürdürdüğü çalışmaların desteklenmesi söz konusu olabilir. Buna ilaveten, program "deniz otoyolları"nın geliştirilmesi, gümrük usullerinin bilgisayar ortamına aktarılması ve limanlarda tek başvuruda bütün idari işlemlerin halledildiği “one shop” sisteminin kurulması gibi faaliyetleri güçlendirmektedir. Kısa mesafeli denizcilik Beyaz Kitap’ta sözü edilen 2010 yılı hedeflerine ulaşmada, özellikle karayolu taşımacılığındaki artışın önüne geçilmesinde ve sürdürülebilirlik sağlanmasında önemli rol oynayacaktır” (TYD, 2003a:63).

2.2.4. Serbest Dolaşım

“AB’nin en büyük başarılarından biri, bütün Topluluk ülkelerinde kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamaktır. AB ülkeleri arasında sınır kontrollerinin kaldırılması, Avrupa Tek Pazarı’nın temel unsuru olmuştur. Avrupalı vatandaşların çoğunluğu için, dolaşım serbestliği hakkı, turist olarak seyahat ederlerken kullanılır” (AKTTa, 2005:4). Emeğin serbest dolaşımı ile gerçekleştirilen işgücü hareketliliği, Brüksel’deki Birlik bürokrasi çalışanlarını katmadığımızda oldukça düşük bir orandadır. Serbest dolaşım hakkının daha çok Birlik vatandaşlarınca turist iken kullanılması bu nedenledir.

AT Antlaşması’nın 3(1), 14 ve 43-55. Maddeleri ile çeşitli AB yönergeleri yerleşme ve iş edinme izinlerine ilişkin konularla ilgilidir. Bir Üye Devlet vatandaşının diğer tüm Üye Devletlerde hizmet sunması ve edinmesi ile serbest çalışan ticari acenteler ve acente genel temsilcileri ile ilişkilerin düzenlenmesi konuları bu çerçevede yer almaktadır. Asgari eğitim şartları temelinde mesleki vasıfların karşılıklı tanınmasına ilişkin koşulların uyumlaştırılması da bu kapsamdadır. Bu çerçevede sınır-ötesi elektronik ticareti düzenleyen kurallar da büyük önem taşımaktadır (TYD, 2003a:11). Serbest dolaşım ile ilgili Birlik mevzuatı incelenirse:

2.2.4.1. İlgili Mevzuat

AB’nin hizmet sunma ve edinme serbestisi ile yerleşme ve iş edinme serbestisi başlığı altındaki ilgili mevzuat 4 başlık altında incelenmektedir. Bunlar; temel metin, ticari acenteler, mesleki vasıfların tanınması ve elektronik ticarettir. Bu alanlarda gerçekleştirilen düzenlemeler aşağıdaki gibidir (TYD, 2003a:12-16):

2.2.4.1.1. Temel Metin (TYD, 2003a:12)

1. ‘*Üye Devlet vatandaşlarının Topluluk içinde dolaşım, yerleşme ve iş edinmelerine yönelik kısıtlamaların ortadan kaldırılması konusundaki 21 Mayıs 1973 tarihli ve 73/148/AET sayılı Konsey Yönergesi*’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 172 , 28/06/1973 s. 0014 – 0016) bu konuya ilişkin temel metindir. Hizmet sunma serbestisi, hizmet alan ve sunan kişilerin hizmetlerin sunulduğu süre boyunca yerleşme ve iş edinme haklarının olduğunu ortaya koymaktadır. Her Üye Devlet, serbest çalışmak üzere kendi toprakları içinde yerleşik hale gelmek isteyen diğer Üye Devlet vatandaşlarına daimi ikametgah vermek zorundadır. Daimi ikametgah için tek koşul önceden ibraz edilecek geçerli bir kimlik kartı veya pasaporttur. Bu sebeple, işbu Yönerge aşağıda belirtilen kişilerin dolaşım ve ikameti önündeki kısıtlamaların kaldırılmasına yöneliktir:
 - a. Yerleşik durumda olan veya serbest çalışmak ya da hizmet sunmak amacıyla başka bir Üye Devlet’te yerleşik hale gelmek isteyen Üye Devlet vatandaşları;
 - b. Hizmet almak üzere başka bir Üye Devlet’e giden Üye Devlet vatandaşları.

2.2.4.1.2. Ticari Acenteler (TYD, 2003a:12-13)

1. ‘*Serbest çalışan ticari acentelere ilişkin olarak Üye Devlet hukuklarının eşgüdümünü sağlayan 18 Aralık 1986 tarihli ve 86/653/AET sayılı Konsey Yönergesi*’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 382, 31/12/1986 s. 0017 – 0021) ticari acenteler ve acente genel temsilcileri ile ilişkileri düzenlemekte, Üye Devletlere ait hukuki kuralları, düzenleme hükümlerini ve idari hükümleri uyumlaştırmaktadır. Bir “ticari acente” unvanı, diğer bir kişi adına (acente genel temsilcisi) malların satış veya alış fiyatlarını müzakere etme veya bu genel temsilciler adına (veya yerine) müzakere yürütüp işlem sonuçlandırabilme yetkisine sahip olan ve serbest çalışan aracı kişilere verilir. Bu Yönerge, karşılıklı sorumluluklar çerçevesinde hem ticari acentelerin hem de acente genel temsilcilerinin tabi oldukları hak ve yükümlülüklerin tam listesini içermektedir. Acente ve acente temsilcisi arasındaki uygun ve gerekli bilgi akışı, genel temsilci tarafından verilen talimatlara uyulması gibi hükümler özellikle vurgulanmıştır. Buna ilaveten, Yönerge bir acentelik kontratının neticelendirilmesi için gereken koşulları, özellikle de kontratın şartlarını, geçerliliğinin son bulma tarihini ve anlaşmanın sona erme koşullarını dikkate almaktadır.

2.2.4.1.3. Mesleki Vasıfların Tanınması(TYD, 2003a:13-15)

1. ‘*Vasıfların tanınmasına ilişkin genel sistemleri tamamlayan, serbestleşme ve geçiş süreci Yönergeleri kapsamındaki profesyonel faaliyetlere yönelik mesleki vasıfların tanınması için mekanizma oluşturan 7 Haziran 1999 tarihli ve 1999/42/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi*’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 201, 31/07/1999 s. 0077 – 0093). Gerçek kişiler, şirketler ya da bir Üye Devlette işyeri açmak veya turizmle ilgili faaliyet geliştirmek isteyen firmalar bu Yönergede yer alan mesleki hükümleri yerine getirmek zorundadır. Diğer yandan, Yönergenin A Ek’inde yer alan faaliyetleri (ulaştırma ve seyahat acentelerine ilişkin faaliyetler: ulaştırma, kalınacak yer ve gezilerin organizasyonu, bu hizmetlerin satışa sunumu veya satışı vb.)

gerçekleştirmek isteyen kişilerin hizmet sunma serbestisi ve ikamet hakkına yönelik kısıtlamalar Üye Devletler tarafından ortadan kaldırılmalıdır.

2. *'Mesleki vasıfların tanınması için genel ve sektörel sistemlere ilişkin 14 Mayıs 2001 tarihli ve 2001/19/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi'* (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 206, 31/07/2001 s. 0001 – 0051), diplomaların ve mesleki vasıfların tanınması alanındaki mevcut 14 Yönergeyi tadil etmektedir. Yönerge, Üye Devletleri vasıfların tanınması yolundaki talepleri hızlı bir şekilde karara bağlamak ve diğer Üye Devletlerde kazanılan mesleki deneyimleri dikkate almakla yükümlü kılmaktadır. Yönerge aynı zamanda, diğer Yönergeler kapsamında otomatik tanınmaya olanak veren meslekler için diploma, sertifika ve ünvan listelerinin güncellenmesini hızlandırıp kolaylaştırmaktadır. Hizmet Sunma ve Edinme Serbestisi ile ilgili Genel Sistem Yönergeleri ve sektörel Yönergeler de işbu Yönerge ile değiştirilmektedir. Yönerge, mesleki vasıfların tanınmasına ilişkin genel sistem uyarınca bu sistemle sunulan işbirliği usulünü düzenlemektedir.
3. *'Mesleki vasıflar: Serbest dolaşımı sağlamak için mesleklerin karşılıklı tanınması konusuna ilişkin Yönerge Teklifi. COD/2002/0061'* Yönerge, mesleki vasıfların tanınması alanındaki 15 mevcut Yönergeyi değiştirmektedir. Bu değişiklikler kapsamında hizmetlerin sunumunda daha fazla serbestleşme, vasıfların daha hızlı tanınması ve Yönergenin güncellenmesinde daha esnek usullerin benimsenmesi konuları yer almaktadır. Yeni Yönerge, göç eden profesyonel çalışanlar için mevcut tanıma sistemlerinin sunduğu koruma koşullarını değiştirmeyecek ve bunları yeni kurallarla güçlendirecektir. Sınır aşan hizmetlerin serbestleştirilmesine ilişkin olarak ise hizmetlerin orijinal mesleki ünvanla serbest biçimde sunumu ilkesi getirilecektir; ancak bu ilke, tüketicinin korunmasına yönelik bazı koşullara bağlı olacaktır.

2.2.4.1.4. Elektronik Ticaret (TYD, 2003a:15-16)

1. *'İç Pazar'da bilgi toplumu hizmetlerinin bazı yasal yönlerine, özellikle elektronik ticarete ilişkin 8 Haziran 2000 tarihli 2000/31/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönergesi (Elektronik Ticaret Yönergesi)'* (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 178, 17/07/2000 s. 0001 – 001). Bu Yönergenin amacı, Üye Devletler arasında bilgi toplumu hizmetlerinin serbest dolaşımını sağlayacak yasal bir çerçeve oluşturmaktır; ancak Yönerge, bu kapsamda ceza hukuku alanında bir uyumlaştırma öngörmemektedir. Yönerge, turizm sektörü gibi sektörlerdeki online hizmetlerin genel çerçevesini çizmekte ve sınırlardan bağımsız olarak şirket ve vatandaşların AB'nin her yerinde bilgi toplumu hizmetlerine erişebilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Yönerge, genel ilgi alanlarında yer alan hedefler için, özellikle de yetişkin olmayanların korunması, kişi haysiyeti, tüketicinin ve toplum sağlığının korunması alanlarında, yüksek düzeyde bir koruma sağlamak durumundadır.

AB serbest dolaşım politikasını mal, hizmet, emek ve sermayenin serbest dolaşımı üzerine kurmuştur ve tek pazara erişimde tüm üretim faktörlerinin serbest dolaşımı hedeflenmiştir. Bir hizmet sektörü olarak turizm ve etki ettiği ekonomik alanlar serbest dolaşımdan belki de en fazla etkilenen ve katma değer sağlayan sektör olma özelliğindedir. Sosyal politikalar açısından her ne kadar yeni üye devletler için serbest dolaşım hakkı zaman periyotlarına bağlı olarak işlev kazansa da bundan kastedilen emeğin serbest dolaşımı yani başka bir üye devlette işgücüne katılma anlaşılmalıdır. Bunun dışında kalan mal, sermaye ve seyahat özgürlüğü anlamındaki serbest dolaşım hakkı Birliğe katılımı beraber yürürlüğe girmektedir.

2.2.5. İstihdam ve Sosyal Politika

İstihdam ve sosyal politika alanında Topluluk tedbirleri, turizm sektöründe çalışan dokuz milyondan fazla insanı yakından ilgilendirmektedir. İşçilerin temel sosyal haklarına ilişkin Topluluk Şartı'nda başlıca ilkeler ortaya konulmuştur. AB bu Şart yoluyla, işgücü piyasasına, işçilerin yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik tedbirler için rehber ilkeleri koymaktadır. Sosyal alandaki bazı AB yasal düzenlemeleri, sektörün yapısı nedeniyle, turizmi de doğrudan ilgilendirmektedir (AKTTa, 2005:5).

Birlik tanımına göre; garsonlar, şefler, turist rehberleri, turist operatörleri, otobüs şoförleri, eğiticiler ve animatörler, turizm sektörünün mevsimlik niteliğine ve farklı çalışma saatlerine ve şartlarına tabi işçilerdir (AKTTa, 2005:5). Bu niteliği ile turizm işçileri Birlik istihdam ve sosyal politikalarının birincil etki alanında yer almaktadırlar.

Kasım 1997'de, Avrupa Komisyonu ve Lüksemburg Başkanlığı, turizm ve istihdam üzerine Turizm ve İstihdam konulu bir Avrupa Konferansı düzenlediler. Bunun bir devamı olarak, Komisyon bir Yüksek Düzeyli Grup kurdu. Bu grubun tavsiyeleri, Nisan 1999'da "Turizmin İstihdam Potansiyelini Arttırmak" başlıklı Komisyon Tebliği'nde dikkate alındı (AKTTa, 2005:3). Tebliğ, istihdam yaratan turizm sektörünün potansiyelini kullanmaya ve rekabet gücünü iyileştirmek için politikalar belirlenmesine dair maddeler içermektedir.

Ayrıca turizm sektöründe çalışan geçici ve yarıgün işçiler için işyerinde sağlık ve güvenlik üzerine mevzuat çıkarılmıştır. Vardiyalı çalışma için asgari dinlenme süreleri ve şartları koyarak, yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi de sağlanmıştır. Söz konusu mevzuat, başka düzenlemeler yanında, 48 saatlik bir azami çalışma haftası öngörmekte, fakat acil durumlarda, azami 6 hafta süreyle, bir ölçüde uzatmaya izin vermektedir" (AKTTa, 2005:6). Topluluk Şartı'na uygun olan mevzuat, mevsimsel işgücü hesaba katılarak 6 hafta süre ile haftalık çalışma süresinin uzatılmasına olanak vermesi açısından dikkat çekmektedir.

Çalışmanın bölümünde, istihdam politikasının turizm sektörü üzerinde etki ettiği alanlar ele alınarak incelenmektedir.

2.2.5.1. Genel İstihdam Politikası ve Turizm

1997 yılında Lüksemburg'da gerçekleştirilen Turizm ve İstihdam konulu Avrupa Konferansı'nda; Birlik tarafından istihdam, turizm sektörünün öncelikli konuları arasında yer almıştır. Ne var ki, turizm sektörünün dağınık yapısı sebebiyle (net bir sektörel kimliğe sahip olmayan pek çok küçük işletme bulunmaktadır), sektör istihdam yaratmada büyük ölçüde başarısız olmuştur. Lüksemburg'da düzenlenen konferansa takiben, turizm ve istihdam için üst düzey bir grup oluşturulmuştur. AB Komisyonu, 1999 yılı Nisan ayında yayımladığı 'İstihdam için turizm potansiyelinin artırılması' konulu Tebliğ'de yukarıda sözü geçen grubun tavsiyelerini yerine getirmek üzere temel tedbirleri tanımlamıştır. Bu çerçevede turizm faaliyetlerinin planlanması, geliştirilmesi ve uygulamaya konmasına ilişkin bütünleştirilmiş ve sektörler arası bir yaklaşım benimsenmiştir. (TYD, 2003a:53-54) Ancak özellikle aday devletlerin çokluğu ve ekonomilerindeki problemler, Birliği, istihdam

yaratmadaki öncelikli sektörlerden olan turizm alanında yeni politikalar üretmeye itmiştir.

“21 Haziran 1999 tarihinde toplanan Bakanlar Konseyi aldığı zirve sonuç kararlarında AB Komisyonu ve Üye Devletler arasında daha yakın bir işbirliği gerektiğinin altını çizmiş, turizmin büyüme ve istihdam üzerindeki katkılarının artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Zirve sonuç kararları belirli alanların bir listesini hazırlamış ve AB Komisyonu’ndan alınan kararların takibini yerine getirmesini istemiştir. Bu alanlar şunlardır” (TYD, 2003a:54):

1. İstihdamın artırılması ve mesleki yetenekler arasındaki farkın azaltılması.
2. Yaşamboyu eğitime öncelik verilmesi.
3. Hizmetler sektöründeki istihdamın artırılması.
4. Tüm boyutlarıyla eşit olanakların geliştirilmesi.

Komisyonun kararı incelenecek olduğunda; rekabet ve kalite açısından işgücünün eğitime yönelik atf oldukça önemlidir. Ayrıca Komisyon tarafından, hizmet sektörü içinde istihdamın artırılmasının ana kaynağı olarak ‘turizm sektörünün’ görüldüğünü belirtmek gerekmektedir.

“AB Komisyonu 7 Kasım 2000 tarihinde, Turizm ve İstihdam konulu Konsey zirve sonuç kararlarının ne derece uygulandığına ilişkin bir İlerleme Raporu kabul etmiştir. Konsey sonuç kararlarını takiben yapılan çalışmanın üç temel hedefi bulunmaktadır” (TYD, 2003a:54):

1. Avrupa turizm sektörünün eğilim, ihtiyaç, engel ve olanaksızlıklarına ilişkin verilerin geliştirilmesi
2. Mevcut iyi uygulama örnekleri hakkında bilgi toplanması, bunların tanımlanması ve böylelikle söz konusu örneklere erişimin sağlanması, bu örneklerin mümkün olduğunca yaygınlaştırılması
3. Ulusal düzeyde ve Topluluk düzeyinde mevcut politikalar çerçevesinde geliştirilen yaklaşım ve stratejilerin iyileştirilmesi

Komisyon’un alınan zirve kararlarının takibini yaparak bir ilerleme raporu ile hedefler belirlemesi, özellikle geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi için ilgili bölgelerde turizm yatırımlarının artırılmasını isteyen Birliğin, turizme verdiği önceliği göstermesi açısından önemli bir veridir.

İlerleme raporunu takiben, “2000 yılında Nice’de toplanan Avrupa Konseyi 2000-2005 Sosyal Ajanda Programı’nı kabul etmiştir. Sosyal Ajanda, Avrupa’da istihdam politikası ile sosyal politikanın geliştirilmesinde bir araç olarak iş kalitesi üzerine odaklanmaktadır. Sosyal Ajanda sosyal politikaları İç Pazar çerçevesinde daha da uyumlu hale getirmek için mekanizmalar oluşturmaktadır. Turizm sektörü de bu kapsamda yer almaktadır” (TYD, 2003a:55).

2.2.5.2. Eğitim, Becerilerin Geliştirilmesi, İşgücü ve Turizm

Eğitim ve mesleki eğitim, turizm sektöründe kalitenin ve istihdam edilebilirliğin geliştirilmesi ile sektörün gelecekteki çalışanlarının, yeterlilik açısından hazır hale getirilmesi için büyük önem taşımaktadır. Turizm sektöründeki eğitim ihtiyaçları, özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri alanında, gittikçe artmaktadır. Sektördeki kalifiye işgücü açığına karşın işverenler yeterli

vasıfların bulunmaması sebebiyle çoğu zaman yeni işçi istihdam etmekte zorlanmaktadırlar. Bu sebeple mevcut becerilerin yükseltilmesi ve turizm sektörünün yeni taleplerine karşılık verebilmek için becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir (TYD, 2003a:55). Bahsedilen ihtiyaçlar, sadece Birlik sınırları içindeki değil tüm dünyadaki ve Türkiye'deki turizm sektörü çalışanları açısından geçerlidir.

Turizm alanını da yakından ilgilendiren eğitim ve mesleki eğitim becerilerinin geliştirilmesi için pek çok Birlik programı geliştirilmiştir. Bunlar (TYD, 2003a:55-56):

1. *Leonardo Da Vinci Programı*: Yeni beceriler kazandırmayı, eğitim ve mesleki eğitim kurumları arasında yakın bağlar kurmayı, dışlanmanın önüne geçmeyi, insan kaynaklarına yatırımı teşvik etmeyi ve yaşamboyu eğitim kapsamında, bilgi toplumu kanalıyla becerilere ulaşmayı kolaylaştırmayı hedeflemektedir.
2. *Socrates Programı*: Avrupa eğitim politikasını desteklemektedir. Programın amacı turizm alanında eğitim kurumları tarafından yürütülen ulusal düzeydeki projelerin finansal açıdan desteklenmesinin sağlanmasıdır.
3. *Youth Programı*: Gençliğe ilişkin konularda işbirliği sağlanmasına yönelik Avrupa Programı'dır. Turizm faaliyetlerini etkileyen projelerin finansal açıdan desteklenmesini sağlamaktadır.
4. *Equal Programı*: İstihdam ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü'nün girişimlerindedir. Programın amacı iş yerinde eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın önüne geçilmesidir. İstihdam ve eğitim alanlarında gelecekteki politikaları değiştirebilecek yeni fikirler için de alan yaratılmaktadır.
5. *Tempus Programı*: Eğitim Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde yürütülmekte olan bir programdır. Halen yürürlükte olan TEMPUS III Programı yüksek eğitimde işbirliğini artırmayı, Üye Devletler ile aday ülkelerin konsorsiyum oluşturmak yoluyla yapısal bir işbirliğine gitmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Program aynı zamanda yüksek öğretim kurumlarında çalışan bireylere bireysel mobilite (dolaşım) bursları verilmesini ve bu bireylerin diğer ülkelerdeki belirlenmiş alanlarda çalışmalarının sağlanmasını öngörmektedir.

Birliğin bu eğitim programları dışında "2002 yılı Kasım ayında 'Turizm sektöründe becerilerin geliştirilmesi için eğitimin iyileştirilmesi' amacıyla oluşturulan özel çalışma grubu aldığı kararları 'En İyi Usul Projesi' ile yayımlamıştır. Proje, en iyi uygulama örneklerinin değişiminin sağlanması ve o doğrultudaki diğer mevcut süreçler arasında sinerji yaratılmasını hedeflemektedir. Projenin bir diğer amacı da Üye Devletler arasında politika değişimini teşvik etmesidir. Bu metodolojinin temel özelliklerinden biri projelerin AB Komisyonu ve ilgili ulusal yönetimler tarafından bir arada yürütülmesidir. Proje, bu alandaki Avrupa enstitüleri ve ulusal yönetimler tarafından gelecekteki faaliyetlerde kullanılacak gelişme ve araştırmalar için bir çerçeve oluşturmayı hedeflemektedir" (TYD, 2003a:56).

Birlik, istihdam ve sosyal politikasını, devam eden süreç içinde şekillendirmiş, ihtiyaç duyulan dönüşüm için projeler geliştirerek ve eğitim programlarını destekleyerek Birlik mekanizmalarını harekete geçirmiştir. Turizm sektörü özellikle geri kalmış bölgelerin kalkınması için en önemli sektör olma özelliğindedir. Bölgesel politika, istihdam ve sosyal politika ve bunları destekleyici eğitim ve finansal destek mekanizmalarında uyum sağlamak için Komisyon, gerektiğinde ilerleme raporları ile işleyişi takip etmektedir.

2.2.6. Rekabet Politikası

AB, tek para birimi olarak Euro'ya geçişi kabul etmeyen İngiltere, Danimarka ve İsveç sorunu ve İngiltere'nin Schengen ve serbest dolaşım konularındaki imtiyazları sayılmayacak olursa, ekonomik entegrasyonunu büyük ölçüde tamamlamıştır. Kopenhag Kriterleri ile birlikte bu ekonomik entegrasyonun kurallarını yeni üye ve aday ülkelerin kabul etmelerini sağlayarak gelecekteki olası sorunları engellemiştir. Birlik, piyasaların işleyişi açısından üye ve aday devletlerin ulusal hukuklarını uyumlulaştırmaları gereken rekabet kuralları ve politikaları belirlenmiştir. Kuşkusuz bu kural ve politikalardan turizm sektörü de etkilenmektedir.

AB'de; turizmin önemli endüstrilerden biri olması, bu alanda faaliyet gösteren ve %99'u KOBİ (EC, 2003:6; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:7) olan turizm işletmelerinin rekabet güçlerinin artırılması için bir takım önlemlerin alınmasını gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde AB rekabet politikası ve turizm ilişkisi ilgili mevzuat çerçevesinde incelenmektedir.

2.2.6.1. İlgili Mevzuat

“Rakip kurum ve kuruluşlar arasında turizm konusunda yapılan ticari anlaşmalar, faaliyetler ve uyumlu eylemler, Avrupa Toplulukları Antlaşması'nın rekabete ilişkin 81 ve 82. Maddeleri'ne tabidir. Genel rekabet kuralları ve blok muafiyetler dışındaki özel kurallar da demiryolu, karayolu, su yolu ve havayolu taşımacılığına ilişkindir” (TYD, 2003a:16).

AB'nin turizm ile ilgili rekabet kuralları temel olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar, genel uygulanabilirlik kuralları ve taşımacılık ile ilgili özel kurallarıdır. Bu alanlarda gerçekleştirilen düzenlemeler aşağıdaki gibidir (TYD, 2003a:17-26):

2.2.6.1.1. Genel Uygulanabilirlik (TYD, 2003a:17-19)

1. 'AT Antlaşması'nın 81 ve 82. Maddelerinde yer alan rekabet kurallarının uygulanmasına ilişkin 16 Aralık 2002 tarihli ve 1/2003 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AT) (AET ilintili metin)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 004, 04/01/2003 s. 0001 – 0025): Bu Yönetmelik, AT Antlaşması'nın 81 ve 82. Maddeleri'nin uygulanmasına ilişkin olan 17 Sayılı Yönetmeliğin (Regulation 17) yerini almaktadır. 1/2003 sayılı Yönetmelik, 81(3). Madde'nin doğrudan uygulanmasını sağlamaktadır. Yönetmelik kapsamında, 81(3). Madde'nin koşullarını yerine getiren anlaşmalar yasal olarak geçerlidir ve bir idari karar gerekmeksizin uygulanma yükümlülüğü getirmektedir. Bu suretle, şirketler Komisyon, ulusal rekabet mercileri ve ulusal mahkemeler tarafından yürütülen kovuşturmalarda müdafaa olarak 81(3). Madde'nin istisna kuralına başvurabilir. Etkili bir uygulama için Yönetmeliğin getirdiği araçlar arasında yeni bazı kararlar da bulunmaktadır. Örneğin, yasaklama kararlarına ilişkin 7. Madde, Komisyon'un gerekli davranışsal ya da yapısal nitelikte bir karar dayatma gücünü teyid eder niteliktedir. Bu karar, yapılan ihlalle orantılı ve ihlali etkili bir biçimde sona erdirmek için gerekli olmalıdır. 1/2003 sayılı Yönetmelik, taahhütleri kabul eden yeni tip kararlar oluşturmaktadır. Bu taahhüt kararları ihlale ilişkin bir bulgu olmaksızın ve anlaşmaların 81 ve 82. Maddelere uygunluğu belirtilmeksizin Komisyon usullerinin sona ermesine yol açabilmektedir. Bir anlaşma veya

uygulamanın, AT Antlaşması'nın 81 ve 82. Maddelerini ihlal etmediği sonucuna varan Komisyon'un, yeni Yönetmelik kapsamında münhasır karar alma yetkisi bulunmaktadır. Yönetmelik, Komisyon'u daha caydırıcı para cezaları ile güçlendirilmiş bir takım yeni soruşturma yetkileriyle de donatmıştır.

2. '*AT Antlaşması'nın 81(3). Maddesi'nin dikey anlaşmalara ve uyumlu eylemlere uygulanmasına ilişkin 22 Aralık 1999 tarihli ve 2790/1999 sayılı Komisyon Yönetmeliği (AET ilişkili metin)*' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 336, 29/12/1999 s. 0021 – 0025): İşbu Yönetmelik nihai mal ve hizmetlere ilişkin dikey anlaşmaları AT Antlaşması'nın 81. Maddesi'nin uygulanmasından muaf tutan, daha geniş kapsamlı bir blok muafiyet yönetmeliği getirmektedir. Yönetmelik, pazar gücü bulunmayan şirketler için bir güvence sunmaktadır, zira bu Yönetmelik'le beraber şirketler tarafından yapılan anlaşmaların AT Rekabet hukukuna uygun olup olmadığının denetlenmesine gerek kalmayacaktır. Blok muafiyet çerçevesinde belirlenen % 30'luk pazar payına sahip şirketlerin AT Antlaşması'nda yer alan kurallara uygun hareket ettikleri varsayılmaktadır. Sözü geçen pazar payı eşiği, yalnızca, yasal kabul edilen anlaşmaların münferit inceleme gerektirebilecek anlaşmalardan ayırt edilebilmesi amacıyla hizmet etmektedir. Ne var ki, bazı bölgesel korumalar, asgari ve sabit tekrar satış fiyatları belirlenmesi gibi ciddi rekabet dışı kısıtlamalar içeren dikey anlaşmalar, bu Yönetmelik kapsamında blok muafiyetin sağlayacağı yararların dışında tutulur. Bu gibi durumlarda ilgili işletmelerin pazar payına bakılmamaktadır.
3. '*AT Antlaşması'nın 81(3). Maddesi'nin uzmanlık anlaşması kategorilerine uygulanmasına ilişkin 29 Kasım 2000 tarihli ve 2658/2000 sayılı Komisyon Yönetmeliği (AT)*' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 304, 05/12/2000 s. 0003 – 0006): İşbu Yönetmelik kapsamında aşağıdaki uzmanlık anlaşmaları, AT Antlaşması'nın 81. Maddesi'nin uzmanlık anlaşmalarına uygulanmasından muaf tutulmaktadır. Yönetmelik, ilgili piyasada işletmenin payının %20'yi geçmediği durumlarda genel kural olarak uzmanlık anlaşmalarının, ölçek ekonomileri oluşturmak veya daha iyi üretim teknolojileri sağlamak şeklinde ekonomik fayda sağlayabileceğini varsaymaktadır. Bununla birlikte tüketicilerin nihai faydalardan avantaj sağlamaları da mümkün olabilecektir.
 - a. Tek taraflı uzmanlık anlaşmaları (tarafardan birinin belirli ürünleri üretmeyi durdurması veya bu ürünleri üretmekten kaçınması ve söz konusu ürünleri, bu ürünleri üretip tedarik etmeyi kabul etmiş rakip bir işletmeden satın alması)
 - b. Karşılıklı uzmanlık anlaşmaları (iki veya daha çok tarafın karşılıklı olarak belirlenmiş fakat farklı ürünleri üretmeyi durdurmaları veya üretmekten kaçınmaları ve söz konusu ürünleri bu ürünleri tedarik etmeyi kabul etmiş diğer şahıslardan satın almaları)
 - c. Ortak üretim anlaşmaları (iki veya daha çok tarafın belli ürünleri ortak üretmek amacıyla yaptıkları anlaşma).

AB, mal, sermaye ve emek hareketlerinin serbestleştirilmesi ile birlikte rekabet kurallarında piyasaların düzenli işleyişi yönünde birtakım düzenleyici kurallar getirmektedir. Turizm sektörünü de kapsayan temel rekabet kurallarının ötesinde, turizm sektörü üzerindeki etkileri hesaba katılacak olursa AB'nin taşımacılık politikalarına değinmek gerekmektedir.

2.2.6.1.2. Taşımacılık İçin Özel Rekabet Kuralları (TYD, 2003a:19-26)

Genel rekabet kurallarının yanı sıra özel Topluluk mevzuatları da kara, deniz ve havayolu taşımacılığına ilişkin kuralları düzenlemektedir:

2.2.6.1.2.1. Karayolu Taşımacılığı

1. *'Rekabet kurallarını karayolu, demiryolu ve iç su yolları taşımacılığına uygulayan 19 Temmuz 1968 tarihli ve 1017/68 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 175, 23/07/1968 s. 0001 – 0012):* Bu Yönetmelik, taşımacılık ücretlerini sabitleme, taşımacılık arzını kısıtlama veya kontrol etme, taşımacılık piyasalarını paylaşma, teknik gelişme veya işbirliğini uygulama, taşımacılık teçhizatı veya gereçlerini ortaklaşa finanse etme veya ele geçirme amaçlı tüm anlaşma, karar ve uyumlu eylemler için, bu tür faaliyetler taşımacılık hizmetleri sunumuyla doğrudan ilişkili ve Madde 4 kapsamında hizmetlerin ortak sunumu için gerekli oldukları müddetçe, geçerlidir. Yönetmelik aynı zamanda taşımacılık piyasasında hakim durumun kötüye kullanılması ve yukarıda belirtilen hedef ve etkilere sahip yardımcı taşımacılık hizmeti sunucularının faaliyetleri gibi konuları da kapsamaktadır.
2. *'Rekabet kurallarını taşımacılık sektöründe uygulayan 1017/68 (AET), 4056/86 (AET), 3975/87 (AET) sayılı Konsey Yönetmelikleri'nde yer alan başvuru ve bildirimlerin şekline, içeriğine ve diğer detaylara ilişkin 22 Aralık 1998 tarihli ve 2843/98 sayılı Komisyon Yönetmeliği (AT)' Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 354, 30/12/1998 s. 0022 – 0052:* Usule ilişkin olan bu Yönetmelik anlaşmalara veya uyumlu eylemlere taraf olan teşebbüslere ve teşebbüs birliklerine, Komisyon'a önceden hazırlanmış tek bir başvuru formuyla başvuru yapma veya bildirimde bulunma hakkı vermektedir.

2.2.6.1.2.2. Deniz Taşımacılığı

1. *AT Antlaşma'nın 81 ve 82. Maddelerinin deniz taşımacılığına uygulanmasına ilişkin detaylı kuralları içeren 22 Aralık 1986 tarihli ve 4056/86 sayılı Konsey Yönetmeliği (AET) (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 378, 31/12/1986 s. 0004 – 0013):* Deniz taşımacılığının farklı özelliklerini dikkate alan Yönetmelik, AT Antlaşması'nın 81 ve 82. Maddeleri'nin kapsamını tanımlamaktadır. Yönetmelik, yalnızca bir veya daha fazla Topluluk limanına (veya limanından) yapılan uluslararası deniz taşımacılığı hizmetlerine ilişkindir. Ağır yük gemisi hizmetleri bunun dışında kalır.
2. *'Antlaşma'nın 81(3). Maddesi'nin gemicilik şirketlerinden oluşan konsorsiyumlar arasındaki bazı anlaşma kategorilerine, kararlara ve uyumlu eylemlere uygulanmasına ilişkin 19 Nisan 2000 tarihli ve 823/2000 sayılı Komisyon Yönetmeliği (AT)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 100, 20/04/2000 s. 0024 – 0030):* 823/2000 sayılı Yönetmelik, bir Topluluk limanından diğer limana düzenli seferlerle taşımacılık hizmeti veren gemicilik şirketlerine uygulanmaktadır. Bu Yönetmelik, konsorsiyumların blok muafiyetten yararlanabilmek için uymak zorunda oldukları koşullara açıklık getirmeyi hedeflemektedir. Bunu yaparken, deniz taşımacılığı piyasasında meydana gelen sürekli değişimler, taraflarca konsorsiyum anlaşmasının hükümlerinde meydana getirilen değişiklikler ya da anlaşma kapsamında yer alan faaliyetler dikkate alınmaktadır. AT Antlaşması'nın 81. Maddesi aşağıdaki anlaşmalara uygulanmaz:

- a. Seyir saatlerine ilişkin tarifelerin işbirliği halinde veya ortaklaşa saptanması ve çağrı limanlarının (ports of call)

belirlenmesi.

- b. Geçici kapasite değişiklikleri.
- c. Liman terminallerinin ortak kullanımı ve ilgili hizmetler.
- d. Kargo, gelir veya net kazanç üzerinden yapılan anlaşmalar.
- e. Ortak bir pazarlama yapısı ve/veya ortak bir konşimentoya ilişkin konular.
- f. Yukarıda sözü geçen faaliyetleri tamamlayıcı nitelikte ve uygulama için gerekli faaliyetler.

2.2.6.1.2.3. Havayolu Taşımacılığı

1. *'Rekabet kurallarının havayolu taşımacılığı sektöründeki şirketlere uygulanmasına ilişkin usulü belirleyen 14 Aralık 1987 tarihli ve 3975/87 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AET)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 374, 31/12/1987 s. 0001 – 0008):* İşbu Yönetmeliğin amacı, AT Antlaşması'nın 81(1) ve 82. Maddeleri'nde yer alan yasaklamalara uygun usulleri, karar verme yetkilerini ve cezaları belirlemektir. Ancak, havayolu taşımacılığının kendine has özellikleri sebebiyle anlaşmaların, kararların ve uyumlu eylemlerin rekabet kurallarına uygunluğu öncelikle şirketlerin kendileri tarafından kontrol edilecektir. Komisyon'a bildirim zorunlu değildir. Yönetmelik yalnızca Topluluk havaalanları arasındaki uluslararası havayolu taşımacılığını uygulama kapsamına almaktadır. Tek amaçları ve etkileri teknik gelişme veya işbirliği sağlamak olan bazı anlaşmalar, uyumlu eylemler ve kararlar AT Antlaşması'nın 81(1). Maddesi'nin uygulama alanının dışında kalmaktadır. Bu Yönetmelik kapsamında Komisyon'a bildirim zorunlu değildir; fakat anlaşmaların, kararların ve uyumlu eylemlerin AT Antlaşması'nın 81 ve 82. Maddelerince belirlenen koşulları yerine getirip getirmediğinin incelenmesi öncelikle şirketlerin kendi sorumlulukları altındadır. Bu Yönetmelikte yapılan değişiklikler:
 - a. *'AT Antlaşması'nın 85(3). Maddesi'nin havayolu taşımacılığı sektöründeki çeşitli anlaşma kategorileri ve uyumlu eylemlere uygulanmasına ilişkin 3976/87 sayılı Yönetmeliği (AET) tadil eden 23 Temmuz 1992 tarihli ve 2411/92 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AET)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 240, 24/08/1992 s. 0019 – 0020)*
5. *'AT Antlaşması'nın 81(3). Maddesinin hava taşımacılığı sektöründeki bazı anlaşma kategorilerine ve uyumlu eylemlere uygulanmasına ilişkin 14 Aralık 1987 tarihli ve 3976/87 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AET)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 374, 31/12/1987 s. 0009 – 0011):* Bu Yönetmelik kapsamında aşağıdaki amaçları taşıyan anlaşmalar, kararlar veya uyumlu eylemler 81(3). Maddenin uygulanmasından muaf tutulurlar:
 - a. Tarifeli hava hizmetlerinde belirlenecek kapasitenin ortaklaşa planlanması ve koordine edilmesi.
 - b. Belirli bir rotada yapılan aktarmanın, aktarmayı yapan ortak havayolu şirketi tarafından kazanılan gelirin % 1 'ini geçmediği durumlarda tarifeli hava hizmetleri gelirin paylaştırılması.
 - c. Tarifeli hizmetlerde yolcu ve bagaj taşımacılığı için tarife, ücret ve koşulların ortaklaşa belirleneceği istişarelerde bulunulması (bunun koşulu bu alandaki istişarelerin isteğe bağlı olması ve istişare sonuçlarının havayolu taşımacılarına yükümlülük getirmemesidir. Avrupa Komisyonu ile havayolu taşımacılık şirketleri etkilenen Üye Devletler de istişarelere gözlemci olarak katılabilmektedir).
 - d. Havaalanlarında zaman dilimlerinin (slot) tahsisi ve havaalanlarında uçuşların sıraya konması hususları; bu

konularda ancak anlaşma yapmaya yetkisi olan şirketler kapsama dahildir ve anlaşmaların ulusal/uluslararası prosedürler dahilinde şeffaflığa riayet etmesi, ayrıca gene ulusal/uluslararası yetkililer tarafından yasal olarak uygulanan kısıtlamaları ve dağıtım koşullarına uyması gereklidir.

- e. Uçuş zamanları, rezervasyonlar ve bilet işlemlerine ilişkin olarak havayolu taşımacılık şirketleri tarafından bilgisayar rezervasyon sistemlerinin ortak satın alımı, geliştirilmesi ve çalışması (bunun koşulu Üye Devletlerin havayolu taşıyıcılarının bu ve benzeri sistemlere eşit koşullarda erişimlerinin olması, ilgili taşıyıcıların sundukları hizmetlerin ayrımcılığa meydan vermeyecek şekilde listelenmesi ve makul bir gerekçe gösteren taşıyıcıların sistemden çıkabilmesine olanak tanınması).
- f. Havaalanlarında uçakların teknik bakımları.
- g. Havaalanlarında yolcu, posta, nakliye ve bagaj işlemleri.
- h. Uçak içinde catering hizmetlerinin sunulması.

6. *'AT Antlaşması'nın 85(3). Maddesinin uçuş tarifelerinin ortaklaşa planlanması ve düzenlenmesi, ortak eylemler, tarifeli havayolu taşımacılığında yolcu ve kargolara uygulanan vergilere ilişkin istişareler ve havaalanlarında zaman dilimi (slot) tahsislerine yönelik belirli anlaşma kategorileri ve uyumlu eylemlere ilişkin 25 Haziran 1993 tarihli ve 1617/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği (AET)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 155, 26/06/1993 s. 0018 – 0022): En son tadil:*

- a. *'AT Antlaşması'nın 85(3). Maddesinin uçuş tarifelerinin ortaklaşa planlanması ve düzenlenmesi, ortak eylemler, tarifeli havayolu taşımacılığında yolcu ve kargolara uygulanan vergilerin istişaresi ve havaalanlarında zaman dilimi tahsislerine (slot) yönelik belirli anlaşma kategorileri ve uyumlu eylemlere ilişkin 25 Haziran 1993 tarihli ve 1617/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği'ni (AET) tadil eden 1523/96 sayılı Avrupa Komisyonu Yönetmeliği (AT)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 190, 31/07/1996 s. 0011 – 0012)*
- b. *'AT Antlaşması'nın 85(3). Maddesinin uçuş tarifelerinin ortaklaşa planlanması ve düzenlenmesi, ortak eylemler, tarifeli havayolu taşımacılığında yolcu ve kargolara uygulanan vergilerin istişaresi ve havaalanlarında zaman dilimi tahsislerine yönelik belirli anlaşma kategorileri ve uyumlu eylemlere ilişkin 25 Haziran 1993 tarihli ve 1617/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği'ni (AET) tadil eden 1083/1999 sayılı Avrupa Komisyonu Yönetmeliği (AT)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 131, 27/05/1999 s. 0027 – 0028): İşbu Yönetmelik, havayolu taşımacılığı sektöründe faaliyet gösteren şirketler arasındaki anlaşmalar, bu şirketlerin bağlı oldukları dernekler tarafından alınan kararlar ve bu şirketler arasında aşağıda belirtilen amaçlar doğrultusundaki uyumlu eylemler için bir blok muafiyet içermektedir. Bu amaçlar şunlardır:*

Topluluk havaalanları arasındaki hava hizmeti uçuş tarifelerinin ortaklaşa planlanması ve eşgüdümü.

Topluluk havaalanları arasında yeni veya az kullanılan rotalar için tarifeli hava hizmetlerinin ortaklaşa düzenlenmesi.

Topluluk havaalanları arasındaki tarifeli hava hizmetlerinde yolcu, bagaj ve yük taşımacılığı için alınacak vergiler için istişarelerde bulunulması..

Hava hizmetlerine ilişkin olduğu müddetçe zaman dilimi tahsisleri ve uçuş sıralamaları.

7. 'Topluluk havaalanlarında zaman dilimi tahsisleri için ortak kurallar belirlenmesine dair 18 Ocak 1993 tarihli ve 95/93 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 014, 22/01/1993 s. 0001 – 0006): Aşağıdaki Yönetmelik ile tadil edilmiştir:

- 'Topluluk havaalanlarında zaman dilimi tahsisleri için ortak kurallar belirlenmesine dair 95/93 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliğini tadil eden 27 Mayıs 2002 tarihli ve 894/2002 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi Yönetmeliği' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 142, 31/05/2002 s. 0003 – 0003): İşbu Yönetmelik, yeni havayolu şirketlerinin serbest piyasaya erişim kazanmalarını kolaylaştıracaktır. Yönetmelik, havaalanı koordinatörü makamını oluşturmakta ve koordinatöre danışmanlık hizmeti sunmak üzere bir Eşdügüm Komitesi kurmaktadır. Zaman dilimi tahsislerinin dağıtımında temel ilke, kullanılan ya da yeni açılan zaman dilimlerinin en fazla %50'sinin pazara yeni girenlere tahsis edilebileceğidir. Yönetmeliğin 8. Maddesi sürecin tamamına ilişkindir.

Taşımacılık politikaları incelendiğinde, öncelikle ağırlığın fiyat oluşumunda baskı yaratan unsurlara verildiğini anlaşılmaktadır. Girdi maliyetlerinin ve diğer rekabet yaratıcı unsurların yakınlaştırılması ile oluşacak fiyatlar, tek pazar uygulamasının en önemli göstergelerinden olmaktadır.

Diğer taraftan turizm endüstrisi bakımından incelenmesi gereken bir başka konu, şirket birleşmeleridir. Hatırı sayılır büyüklükteki turizm şirketleri arasındaki birleşmeler aşağıda belirtilen kurallara tabidir (TYD, 2003a:26-27):

1. 'Şirket birleşmelerinin kontrolüne ilişkin 21 Aralık 1989 tarihli ve 4064/89 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AET)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 395, 30/12/1989 s. 0001 – 0012): En son tadil:

- a. 'Şirketler arasındaki birleşmelerin kontrolüne ilişkin 4064/89 sayılı Yönetmeliği (AET) tadil eden 30 Haziran 1997 tarihli ve 1310/97 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AT)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 180, 09/07/1997 s. 0001 – 0006): Bu Yönetmelik, ilgili şirketlerin dünya genelinde, Topluluk düzeyinde ve en az 3 Üye devletteki yıllık cirolarına dayanarak oluşturulmuş yeni eşikler sunmaktadır. Aşağıdaki koşulları karşılayan işletmeler bu Yönetmeliğin uygulamasına tabi olacaktır:

İlgili tüm şirketlerin dünya genelinde birleşik toplam cirosu 2 milyar 500 milyon EURO'dan fazla ise;

En az 3 Üye Devlet'in her birinde tüm ilgili şirketlerin birleşik toplam cirosu 100 milyon EURO'dan fazla ise;

En az 3 Üye Devlet'in her birinde en az iki ilgili şirketin her birinin toplam cirosu 25 milyon EURO'den fazla ise;

En az iki ilgili şirketin her birinin Topluluk genelindeki toplam cirosu 100 milyon EURO'nun üzerinde ise;

İlgili şirketlerin her biri Topluluk genelindeki toplam cirosunun en az 2/3'ünü tek bir Üye Devlet'te gerçekleştirmediyse.

Birleşme Yönetmeliğinin değiştirilmesi beklenmektedir (Şirketler arasındaki birleşmelerin kontrolüne ilişkin Bakanlar Konseyi Yönetmeliği Teklifi -AT Birleşme Yönetmeliği - / COM/2002/0711 son - CNS 2002/0296 /). Yeni Birleşme

Yönetmeliği, 4064/89 sayılı Konsey Yönetmeliğinin gözden geçirilmesine ilişkin olarak hazırlanmış Yeşil Kitapta yer alan hususların daha ileri bir seviyesini oluşturacaktır. Değiştirilecek bazı temel noktalar şunlardır (TYD, 2003a:27):

1. Bir şirketin, kontrolünde değişiklik talep ettiği kriterleri içine alacak bir birleşme tanımının oluşturulması ve söz konusu kontrolün kalıcı bir temelde sağlanması.
2. Birleşme Yönetmeliği kapsamında hakimiyet kavramına netlik kazandıracak yeni bir 2(2). Maddenin oluşturulması. Yeni tanıma göre, bir veya daha fazla şirket rekabet parametrelerini etkileyebilecek ekonomik gücü ellerinde bulunduyorlarsa veya rekabeti ciddi biçimde engelliyorlarsa, işbirliği halinde olsun veya olmasınlar, hakim durumda oldukları kabul edilecektir.
3. Usule ilişkin olarak ise, yeni taslak, bildirim sunmak için gereken 1 haftalık süreden vazgeçmektedir. Buna karşın, Topluluk'un birleşmelere ilişkin sistemi ex-ante (eskiye yönelik) kontrollere dayanmaktadır.
4. Usule ilişkin diğer değişiklikler içinde basitleştirilmiş usul davaları ve borsa yoluyla kazanımlar için otomatik bir istisna (*derogation*) de bulunmaktadır.

Birlik, turizm sektörünü de etkileyen şirket birleşmeleri kurallarında, piyasaya hakim monopollerin oluşmasını engellemek ve böylelikle rekabetin bozulmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir.

2.2.7. Bölgesel Politika

AB Üye Devletleri arasında ve hatta tek bir üye devletin bölgeleri arasında ekonomik ve sosyal kalkınma düzeyleri açısından farklar vardır. AB Bölgesel Politikası, AB'nin her yerinde eşit fırsatlar sağlamak için bu dengesizlikleri azaltmayı hedeflemektedir. AB, bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve istihdamın teşvik edilmesi için turizmin katkısını kabul etmiştir. Bu durum, Avrupa yapısal politikaları ve Birlik girişimleri çerçevesinde desteklenen tedbirlerin sayısı ile ve, özellikle, 1 Temmuz 1999'da kabul edilmiş olan, 'yerel kalkınma için avantajlar sunan önemli potansiyele sahip bir alan' olarak turizme dikkat gösteren, 2000-2006 dönemine ait Yapısal Fonlar Programlarına ilişkin Komisyon rehberidir. Bunlar örneğin kırsal alanlarda, kırsal çerçevenin korunmasına, yerel kültürel geleneklerin ve becerilerin sürdürülmesine köylerin yenilenmesine ve "eko-turizm", "spor turizmi", vs. gibi yeni kırsal turizm pazarlarının gelişmesine katkı yaparlar. Çiftçilerin, turizm sektörüne girerek faaliyetlerini çeşitlendirmeleri için de destek sağlanmıştır. Tarım sektöründe istihdamın azalması, kırsal alanlar için alternatif gelir kaynakları bulma çabalarına yol açmıştır. Bir alternatif olarak "kırsal turizm" veya "agri-turizm" teşvik edilmektedir. Turizm, balıkçılığa bağımlı olan kıyı bölgelerinin veya eski madencilik sahalarının ekonomik yenileşmesine de yardım etmiştir. Bu amaçla, "Pesca" veya "Konver" programlarından fon sağlanmıştır (AKTTa, 2005:5).

Özellikle tarımdan kopan işgücüne yeni iş sahaları yaratmak ve Birlik bütçesinden en yüksek payı alan tarım kesiminin bütçe üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla, alternatif turizm çeşitlerinin Birlik tarafından desteklendiği görülmektedir. Bu politikalar aynı zamanda sosyal politikalarla iç içe geçmiş durumdadır.

2.2.8. Vergi Politikası

Birlik politikaları içinde kuşkusuz en zorlu alanlardan biri de vergi politikalarına ilişkin olmaktadır. Devletlerin egemenlik alanlarında gerekli faaliyetleri yürütebilmeleri için en önemli araç olan vergiler, bu önemlerinden dolayı, ortak bir politika oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Kıta Avrupası, Anglo-Sakson Avrupa, İskandinav Bölgesi ve Akdeniz ülkelerinde uygulanan farklı vergi oran ve uygulamaları politikayı zorlaştıran sebeplerden bir diğeridir. Birlik, yine de vergi politikasına ilişkin kimi düzenlemelerde bulunmuştur. Turizm sektörüne etkileri açısından incelemek gerekirse:

2.2.8.1. İlgili Mevzuat

AT vergi politikası kapsamında turizme yönelik faaliyetleri içeren kurallar şunlardır (TYD, 2003a:32-34):

1. *'Satış hasılatı üzerinden alınan vergilere ilişkin Üye Devlet hukuk kurallarını uyumlaştıran 17 Mayıs 1977 tarihli ve 77/388/AET sayılı Altıncı Konsey Yönergesi – Katma değer vergisi için ortak sistem: birörnek değerlendirme temeli'* (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 145, 13/06/1977 s. 0001 – 0040): Bu Yönerge pek çok kez tadil edilmiştir. Son tadil aşağıdaki gibidir:
 - a. *'Üye Devletlerin bazı iş yoğun hizmetlere düşük KDV oranları uygulaması olanağını genişleten 77/388/AET sayılı Yönergeyi tadil eden 3 Aralık 2002 tarihli ve 2002/92/AT sayılı Konsey Yönergesi'* (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 331, 07/12/2002 s. 002): 6. KDV Yönergesi seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin özel bir vergilendirme planına tabi olmaları kuralını getirmiştir. Prensipde turizm sektöründe standart KDV oranı uygulanmaktadır. Ne var ki, bu özel plan sebebiyle seyahat acenteleri cirolarına bakılarak değil kar marjları göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir. Yolcu taşımacılığı ve otel konaklaması gibi hizmetler için Üye Devletler'in indirilmiş vergiden faydalanması mümkündür. İç hat yolcu taşımacılığı konusunda Yönetmelik, Üye Devletler'de katedilen mesafeye bağlı olarak KDV'nin uygulanabilir olacağını belirlemektedir. Ne var ki, bazı Üye Devletler yolcu taşımacılığını vergiden muaf tutmaya devam edebilecektir.
2. *'77/388/AET sayılı Yönergeyi tadil eden Konsey Yönergesi için tadil edilmiş teklif COM/2003/078/ son'*: Genel Kurul'da oylanmayı beklemektedir. Teklif, yerleşik olmayan veya Topluluk içinde vergiye ilişkin konularda kimliklerinin saptanmasına gerek olmayan vergi mükelleflerince yapılan seyahat hizmetleri tedariklerinin vergilendirilmesi için bir çerçeve sunacaktır. Yerleşik olmayan tedarikçilerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğilerinin denetiminde temel sorumluluk tüketimin gerçekleştiği Üye Devlet'tir. Bu sebeple, 77/388/AET sayılı Yönerge'nin 26(3). Maddesi'nde belirtildiği üzere Topluluk içerisinde yerleşik halde bulunmayan işletmeciler tarafından sunulan seyahat hizmetlerine ilişkin özel planın uygulanması için gereken bilgiler söz konusu Üye Devletler'e iletilecektir. Teklif edilen temel değişikliklerin bazıları şunlardır:
 - a. Vergi marjı planlarının hem gerçek kişilere hem de vergilendirilebilir kişilere uygulanması.
 - b. AB müşterilerine AB paketleri satarken üçüncü ülkelerin yerleşik tedarikçilerinin vergiye tabi tutulması.
 - c. Marjın daha iyi tanımlanması.
 - d. Normal KDV düzenlemelerinin uygulanması için seçenek.
 - e. Bazı Üye Devletler'e verilen ve rekabetin bozulmasına yol açan istisnai önlemlerin ortadan kaldırılması.

3. ‘Radyo ve televizyon yayın hizmetleri ve elektronik olarak sunulan hizmetlere uygulanan katma değer vergisi düzenlemelerine ilişkin 77/388/AET sayılı Yönergeyi geçici olarak tadil eden 7 Mayıs 2002 tarihli ve 2002/38/AT sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 128, 15/05/2002 s. 0041 – 0044): Bu Yönerge, elektronik araçlarla sunulan bazı hizmetlere katma değer vergisi uygulanmasına ilişkin kuralları tadil etmektedir. Yönerge, internet sitelerinin tedarikini ve hosting işlemlerini, yazılımların satışı ve güncellenmesini, müzik ve filmlerin tedarikini, uzaktan eğitim hizmetlerinin sunulmasını ve e-ticaretin vergilendirilmesi için bir alan yaratılması konularını kapsamaktadır. Yönerge, AB içinde tüketim için sunulan hizmetlerin AB KDV’ sine tabi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. AB dışında tüketim için sunulan hizmetler ise KDV’den muaftır. Uygulanacak KDV oranı, tüketicinin yerleşik durumda olduğu Üye Devlet’in KDV oranı olacaktır. Kurallar aynı zamanda ticaret için uyum yükünü azaltmayı hedefleyen basitleştirme tedbirleri içermektedir.

Vergilere dair Birlik mevzuatı oldukça kısıtlıdır ve genel ifadeler içermektedir. Bu konuda üye devletler arası tam bir mutabakat henüz oluşturulamamıştır.

2.2.9. Yardım ve Teşvikler

“AB, turizm sektörünü önemli bir kalkınma aracı, teşvikleri de kalkınmayı gerçekleştirmede önemli bir itici güç olarak görmektedir. Tarım alanındaki istihdamı azaltmayı hedefleyen AB, tarımdan gelecek işgücünü turizme yönlendirmeyi planlamaktadır. Turizm, nispeten geri kalmış bölgelerde yaşam standardının yükseltilmesi için bir çözüm olarak görülmektedir. Turizm AB içinde gerçekleştirilmesi düşünülen yapısal değişikliklerin temel taşlarından birini oluşturmakta, bu bağlamda Birliğe bağlı ülkeler gerek AB kaynakları, gerekse kendi kaynaklarından sağladıkları fonlarla turizm sektörü için etkin bir teşvik sistemine sahip bulunmakta, mevcut sistemi daha da geliştirmek için çalışmalarını sürdürmektedirler” (Türkiye Vakıflar Bankası, 2004:9).

2.2.9.1. Avrupa Birliği Turizm Yardım ve Teşvik Politikaları

AB’nin turizm teşvik politikasını üçe ayırmak mümkündür. Bunlar (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:8):

1. AB’nin doğrudan turizmi hedef alan küçük bütçeli teşvik programları (eğitim, kültür, çevre koruma gibi)
2. Yapısal Fon ve Avrupa Yatırım Bankası gibi kaynaklardan elde edilen, doğrudan turizmle ilgili olmayan, ancak ulaşım, haberleşme ve diğer altyapı yatırımları gibi turizm sektörü için hayati öneme sahip yatırımları finanse etmekte kullanılan ve büyük miktarlara ulaşan teşvikler
3. Orta ve Doğu Avrupa devletleri için geliştirilen yapısal uyum araçları:
 - a. PHARE: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ekonomilerinin yeniden yapılandırılmasını öngören program
 - b. ISPA: Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı

“Yapısal fonlar ve özellikle ERDF, turizm için en önemli AB mali yardımını temin ederler. Eylemlerin çoğu, altyapının (yollar, havalimanları, vs.) geliştirilmesi, mesleki vasıfların artırılması, turizm işletmelerinin geliştirilmesi, konaklama ve diğer turizm tesislerinin ıslah edilmesiyle ilgilidir” (AKTTa, 2005:5).

2.2.9.2. Devlet Turizm Yardım ve Teşvik Politikaları

“AB ülkelerinin turizm üstyapısı için kendi bünyelerinde devlet teşviki uygulamaları da mümkündür. Bu tür teşvikler tesis inşaatına verilen yatırım teşviklerinden, modernizasyon ve turistik faaliyetlerin iyileştirilmesine kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsayabilmektedir. Devlet teşvikleri; hibe, uzun vadeli krediler, faiz sübvansiyonu gibi finansal ya da vergi muafiyeti, yatırım/amortisman indirimi, gümrük vergisi muafiyeti gibi mali teşviklerden oluşmaktadır. Üyeler uyguladıkları devlet teşviklerini Komisyona bildirmekle yükümlüdürler. Turizm sektöründe devlet teşviklerine olumlu yaklaşan Komisyon, bu teşviklerin rekabet politikasına uyumunu kontrol etmekle de yükümlüdür” (Türkiye Vakıflar Bankası, 2004:9).

2.2.9.2.1. Devlet Yardımları ile İlgili Mevzuat

“Üye Devletler tarafından şirketlere yapılan ekonomik ve finansal yardımlar piyasa koşullarını bozucu etkiler gösterebilmektedir. AT Antlaşması'nın 87 ve 88. Maddeleri uyarınca bu yardımlar Topluluk kontrolü altındadır. Turizme ilişkin faaliyetler aşağıda yer alan mevzuatla ilgili olabilmektedir” (TYD, 2003a:28-31):

1. ‘AT Antlaşması'nın 88. Maddesinin uygulanmasına ilişkin kapsamlı kuralları açıklayan 22 Mart 1999 tarihli ve 659/1999 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AT)’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 083, 27/03/1999 s. 0001 – 0009): İşbu Yönetmelik, devlet yardımlarına ilişkin usul kurallarını içeren temel mevzuattır. Yönetmelik, gereken yasal kesinliği sunmakta ve devlet yardımı kurallarının şeffaflığını arttırmaktadır. Yönetmelik, tüm sektörlerdeki devlet yardımlarını içermekte ve yeni bir yardım oluşturulmasına ilişkin planların "Komisyon'a bildirim prensibine" dayandırılmasını öngörmektedir. Söz konusu yardımlar, Komisyon'un izni olmadan uygulamaya konulamamaktadır.
2. ‘Yapısal Fonlara ilişkin genel hükümleri içeren 21 Haziran 1999 tarihli ve 1260/1999 tarihli Bakanlar Konseyi Yönetmeliği (AT)’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 161, 26/06/1999 s. 0001 – 0042): Bu Yönetmelik, “Genel Yönetmelik” olarak da bilinmektedir. 2000-2006 dönemi için geliştirilen yeni programlarda devlet yardımlarının ele alınmasına ilişkin bazı hükümleri içermektedir. Temel prensip, tüm yapısal fon faaliyetlerinin AT Rekabet kurallarıyla uyumlu olması gerekliliğidir. Yapısal fon yöneticileri, devlet yardımı kurallarıyla uyumluluğu sağlayabilmek için program içerisinde AT Antlaşması'nın 87(1). Maddesi uyarınca devlet yardımı kapsamına giren faaliyeti tanımlamak durumundadır. Bu bağlamda, devlet yardımı kurallarının aşağıdaki alanlarda uygulanabileceğini hatırd tutmakta fayda bulunmaktadır:
 - a. İnsan kaynakları önlemleri: bazı tip istihdam ve eğitim yardımları
 - b. Altyapı önlemleri
3. ‘Ulusal çerçevede yapılan bölgesel yardımlara ilişkin kılavuz ilkeler (AET ilişkili metin)’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi C 074, 10/03/1998 s. 0009 – 0018): Bu kılavuz ilkeler, bölgesel yardım alabilecek durumdaki yerleşim bölgelerinde bulunan kuruluşlara yapılacak yatırım ve işletme yardımlarını kapsamaktadır. Bu bölgesel yardımlar az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, yatırımların artırılması ve yatırım faaliyetlerine bağlı iş sahaları yaratılması sürdürülebilir şekilde desteklenecektir. Nihai hedef, bu bölgelerdeki kuruluşların faaliyetlerinin kapsamının genişletilmesi, faaliyetlerin modernizasyonu ve çeşitlendirilmesidir.

4. 'AT Antlaşması'nın 87 ve 88. Maddelerinin küçük ve orta büyüklükteki işletmelere yapılacak devlet yardımlarına uyarlanmasına ilişkin 12 Ocak 2001 tarihli ve 70/2001 sayılı Komisyon Yönetmeliği (AT)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 010, 13/01/2001 s. 0033 – 0042): Yönetmelik, KOBİ'leri maddi veya maddi olmayan yatırımlarla destekleyen devlet yardımlarını kapsamaktadır. Yönetmelik, KOBİ'lerin ekonomik faaliyetlerinin geliştirilmesini kolaylaştırmak amacıyla bazı yardımları muaf tutmaktadır. Ancak bu yardımların, ticari koşulları ortak çikara aykırı biçimde zedelememesi gerekmektedir.
5. 'Çevrenin korunması konusundaki devlet yardımlarına ilişkin Topluluk kılavuz ilkeleri' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi C 037, 03/02/2001 s. 0003 – 0015): Bu kılavuz ilkeler, fiziksel çevremize veya doğal kaynaklara zarar verilmesinin önlenmesini ve kaynakların etkin kullanımının teşvik edilmesini sağlayacak eylemlere ilişkin yardımları içermektedir. İlkeler, çevre koruması ile sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için devlet yardımlarının hangi koşullar altında gerekli olacağını, bunun rekabet ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemeyecek şekilde nasıl gerçekleştirileceğini ortaya koymaktadır. Bu ilkeler çevre alanında AR-GE eğitimi için yapılacak yardımları içermemektedir.
6. 'Mahrumiyet bölgelerindeki şirketler için devlet yardımlarına ilişkin kılavuz ilkeler' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi C 146, 14/05/1997 s. 0006 – 0012): Kılavuz ilkeler, aşağıdaki kriterlere uygun alanlardaki yardımları kapsamaktadır. Tüm bu alanlardaki toplam nüfusun normal koşullarda ülke nüfusunun % 1'inden fazla olmaması gerekmektedir.
- CE inisiyatifi altında seçilebilir alanlar ya da
 - Aşağıdaki kriterlere uygun alanlar:
 - Coğrafi olarak tanımlanabilir ve homojen,
 - 10,000-30,000 arasında bir nüfusa sahip olan ve en az 100,000 nüfuslu bir şehre bağlı olan,
 - Ulusal ortalamanın ve bağlı olunan şehir ortalamasının altında sosyo-ekonomik koşullara sahip olan.
7. 'İstihdama yönelik yardımlara ilişkin kılavuz ilkeler' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi C 334, 12/12/1995 s. 0004 – 0009): Kılavuz ilkeler, yatırıma bağlı olmayan iş sahalarının oluşturulması ve korunmasına ilişkin yardımlar için uygulanmaktadır. İlkelerin herhangi bir şirkete belli bir avantaj sağlaması mümkün değildir.
8. 'AT Antlaşması'nın 87 ve 88. Maddelerinin eğitime ilişkin yardımlar için kullanılmasına dair 12 Ocak 2001 tarihli ve 68/2001 sayılı Komisyon Yönetmeliği (AT)' (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 010, 13/01/2001 s. 0020 – 0029): İşbu Yönetmelik, tüm özel ve genel eğitime yönelik olarak sanayinin bir veya daha fazla sektörünü, çalışanlarının yeni beceriler elde etmesi için yapacakları harcamalar konusunda destekleyen kamu yardımını kapsamaktadır. Yönetmelik, AT Antlaşması'nın 87(1). Maddesi kapsamında devlet yardımı oluşturan tüm eğitim tedbirleri için uygulanacaktır. Söz konusu eğitimin şirketin kendisi veya kamu ya da özel eğitim merkezlerince verilip verilmediği göz önünde bulundurulmayacaktır. Bu çerçevede iki prensibe uyulması gerekmektedir:
- Özel bir eğitim için verilen yardımın ağırlığı, toplam bütçenin büyük işletmelerde % 25'i, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde ise % 35'ini geçmemelidir.
 - Genel eğitim için verilen yardımın ağırlığı ise büyük işletmeler için % 50'yi, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için % 70'i geçmemelidir.

2.2.10. Sağlık Politikası

Sağlık ve turizm konuları birbirine çok yakından bağlı konulardır. Avrupa Komisyonu sağlık konusunu önceliklerinden biri olarak saptamış ve bu amaçla 2000 yılı Mayıs ayında bir ‘sağlık stratejisi’ oluşturmuştur. Avrupa Komisyonu, sağlık stratejisinin temel bir ögesi olarak AT için yeni bir ‘Kamu Sağlığı Programı’ önermiştir. Bu program 23 Eylül 2002 yılında kabul edilmiş olup 1 Ocak 2003 ile 31 Aralık 2008 tarihleri arasındaki dönemi kapsamaktadır. Yeni program üç öncelikli hedefe odaklanmaktadır (TYD, 2003a:69):

1. Toplum sağlığının geliştirilmesi amaçlı bilgi sistemlerinin iyileştirilmesi
2. Sağlığa yönelik tehditlere eşgüdüm halinde ve hızlı şekilde müdahale edebilme kapasitesinin artırılması
3. Tüm politika ve aktivitelerde sağlık konularına yer vermek suretiyle hastalıkların önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesi için çalışılması

“Buna ek olarak, Avrupa Komisyonu 14 Haziran 2000 tarihinde ‘eAvrupa Eylem Planı’ nı uygulamaya başlamıştır. Bu plan kapsamında başka bir Üye Devlette tedavi görmek için gereken formların yerini Elektronik Sağlık Kartları sisteminin alması hedeflenmektedir. Bununla beraber 2005 yılı sonuna kadar bir sağlık bilgilendirme ağının geliştirilmesi ve sağlığa yönelik tehditlerde Avrupa genelinde hızlı müdahalenin sağlanması için Avrupa çapında kamu sağlık verileri bilgi ağı oluşturulması için çalışılmaktadır. EAvrupa Eylem Planı temel hedefler olarak şunları belirlemektedir” (TYD, 2003a:69-70):

1. Birincil ve ikincil sağlık hizmeti sunucularının bölgesel ağları da kapsayan sağlık altyapılarına sahip olmalarının sağlanması
2. Avrupa’da en iyi elektronik sağlık hizmeti uygulamalarının tespit edilmesi ve yaygınlaştırılması, temel kriterlerin oluşturulması
3. Sağlık konulu internet sitelerine ilişkin bir dizi kalite kriterinin geliştirilmesi
4. Sağlık teknolojisi ve veri değerlendirme ağlarının oluşturulması
5. ‘eSağlığın Yasal Boyutları’ konulu bir Tebliğ yayımlanması

“Sağlıklı yaşam için bilgilendirme ve hastalıktan korunma, elektronik sağlık kayıtları, telekonsültasyon gibi konularda vatandaşlara online sağlık hizmetlerinin sunulması Avrupa Komisyonu ve Üye Devletlerin 2005 yılı sonuna dek gerçekleştirmeyi planladıkları hizmetler kapsamında yer almaktadır” (TYD, 2003a:70).

Sağlık politikalarını ilgilendiren bir diğer nokta da gıda güvenliğidir. AB’de 2003 yılında faaliyetlerine tam olarak başlayan Avrupa Gıda Otoritesi ile HACCP (Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi), sistemleri de yasal olarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa AB ülkelerini sorumluluk altına alırken aday ülkeleri ve ticaret yapan 3. ülkeleri de kapsamaktadır. 7 basamaktan oluşan HACCP süreçleri şu şekildedir (Dölekoğlu, 2003:2-4):

1. Risk Analizi: tüketicinin maruz kalacağı gerçek ve potansiyel tehlikelerin hangi safhada meydana gelebileceğinin uzmanlar tarafından belirlenmesi.
2. Kritik Kontrol Noktalarının Belirlenmesi: Üretimden tüketim sürecinin herhangi bir noktasında kontrolün yapılmaması veya gözden kaçırılması sonucu oluşabilecek fiziksel, biyolojik ve kimyasal tehlikelerin belirlenmesi.
3. Belirlenen her bir kritik kontrol noktasında önlemler için kriterlerin belirlenmesi, kritik sınırların saptanması.

4. Kritik kontrol noktalarıyla belirlenen uyarı ve önlemlerin uygulanabilmesi için yöntemlerin saptanması.
5. Belirlenen sınırlardan (kriterlerden) sapmaların kontrol altına alınarak düzeltilmesi.
6. Doğrulama prosedürlerinin (yöntemlerinin) tesis edilmesi
7. Belgeleme ve kayıt tutmanın tesis edilmesi.

Geliştirilen sağlık politikaları turizm sektörünü de etkilemektedir. Böylece turizmde hizmet kalitesinin artması ve rekabet gücünün artacağı beklenmektedir.

2.2.11. Engelli Hakları

WTO tarafından dinlenme hakkının insan mutluluğu için gerekli temel bir insan hakkı olduğu ve turizmin insan sağlığına hizmet eden temel bir gereksinim olduğu öngörülmektedir. WTO, 13. Genel Kurul toplantısı sonucunda belirlenen Turizmde Global Etik İlkeler kapsamında, “Turizm faaliyeti insan haklarının, özellikle de çocuk, yaşlı, engelli, etnik azınlıklar gibi daha savunmasız grupların bireysel haklarının gelişmesine katkı sağlamalıdır” ve turizme katılma hakkı çerçevesinde “dünyanın sahip olduğu değerler tüm insanlara açıktır.... engellilerin turizm hareketine katılması kolaylaştırılmalı ve teşvik edilmelidir” maddeleri bulunmaktadır (WTO, 1999). Bu noktadan hareketle bir sosyal hak olan turizmden engellilerin de yararlanabilmesi toplumların gelişmişliğini gösteren bir ölçüt olarak nitelendirilmektedir.

AB Antlaşması'nın 13. maddesi, cinsiyete, ırk veya etnik kökene, din veya inanca, engelli olmaya, yaş ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa karşı Avrupa Bakanlar Konseyi'nin mücadele etmek için eylemde bulunabileceğini belirtir (European Union, 2002). Diğer taraftan, AB'nin 2000 yılında kabul ettiği Temel Haklar Şartı'nın 26. maddesi engelli hakları ile ilgilidir. Şartın 26. maddesinde Birliğin engelli haklarını kabul ettiği ve bu haklara saygı duyduğu belirtilmektedir (Disabled Peoples' International, 2000). Hem AB Antlaşması hem de Temel Haklar Şartı'nın engellilere yönelik ayrımcılığı yasaklayan düzenlemeleri, engellilerin tüm alanlarda olduğu gibi turizm faaliyetlerine katılım konusunda da diğer tüm insanlarla eşit haklara sahip olduklarını göstermektedir.

Engellilerin gerek ekonomik, gerek fiziksel altyapı eksiklikleri nedeniyle seyahat etmeleri zordur. Engelli insanların da diğerleri gibi istihdam, seyahat, turizm, alışveriş, boş zaman uğraşları gibi yaşamın birçok kesitinde yer alabileceği düşüncesi çok az ilgi görmüştür. Bu nedenle, turizm altyapısını oluşturan ulaşım, konaklama ve diğer öğelerin engelli insanlar tarafından kullanımı oldukça zayıftır (Artar ve Karabacakoglu 2003:7).

Engellilerin boş zaman faaliyetlerine erişimi, içinde buldukları şartlara bağlıdır. Bu nedenle, tekerlekli sandalyelere erişim, tuvalet ve banyoda özel tesisatlar, özel donanımlı arabalar, bakım ve tıbbi destek, özürli insanların da turizmden yararlanmalarını sağlayan tedbirlerden bazılarıdır. Yapılan düzenlemeler arasında, belli başlı özürsüzlük tiplerine ilişkin bir anlayış ve tatminkar turizm hizmetlerinin nasıl verileceği konusunda bilgi sağlamak amacıyla, ‘Avrupa’yı Özürsüzlük Turistleri İçin Erişilebilir Kılmak’ başlıklı, turizm sektörüne yönelik bir elkitabı yayımlandı. Ulusal ve yerel düzeyde daha büyük dikkat yanında, turizm sektöründe bu konulara ilişkin artan bilinçlenme, geçmişte turizm imkanlarından yararlanmaları çoğu zaman mümkün olmamış kişilere bir fırsat eşitliği sağlanmasını amaçlamaktadır (AKTTa, 2005:6).

“Engelli turistlerin özel ihtiyaçlarına ilişkin olarak sunulan olanaklara yönelik talep artış göstermektedir. Bu talebin farkında olan turizm sektörü engelli turistleri de önemli bir tüketici grubu olarak algılamaya başlamıştır. Engelli turistlerin turizm olanaklarından daha iyi yararlanabilmeleri için ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayabilecek mevcut turizm olanakları hakkında bilgi sahibi olmalarında büyük yarar bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu engelli turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde düzenlenebilen mevcut olanakların listesini içeren bir “Turizm Endüstrisi El Kitabı” hazırlamıştır. Bu el kitabı engelli vatandaşlar için Avrupa’nın nasıl erişilebilir hale getirileceğine ilişkindir” (TYD, 2003a:68).

AB engelli turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde de düzenlenebilen mevcut olanakların listesini içeren bir “Turizm Endüstrisi El Kitabı” hazırlamıştır. Bu el kitabı, engelli vatandaşlar için Avrupa’nın nasıl erişilebilir hale getirileceğine ilişkindir. 2003 yılı engelliler için Avrupa yılı (3 Aralık 2001 tarihli ve O.J. L 335 (2001) sayılı Bakanlar Konseyi Kararı) olarak kabul edilmiştir. Diğer taraftan Avrupa Komisyonu, İşletme Genel Müdürlüğü’ne bağlı Turizm Bölümü’nün internet sitesinde engelli turistler için 18 Avrupa ülkesini kapsayan bir dizi seyahat rehberi yayınlamıştır. Bu seyahat rehberleri, engelli turistlerin taleplerini karşılayacak bilgiler içermektedir. AB Konseyi tarafından öngörülen temel faaliyetler arasında özellikle aşağıdaki üç faaliyet önem taşımaktadır (TYD, 2003 a):

1. İyi uygulama örnekleri ile yerel, ulusal ve Avrupa düzeyindeki etkin stratejilerin paylaşımının teşvik edilmesi
2. Engellilere yönelik faaliyetler üreten tüm taraflar (hükümet, sosyal ortaklar ve sosyal hizmet kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve gönüllü sektörel kuruluşlar) arasında işbirliğinin güçlendirilmesi,
3. Engellilere yönelik iletişimin güçlendirilmesi ve engelli kişiler için olumlu bir imaj oluşturulmasının teşvik edilmesi

2.2.12. Kültür Politikası

Avrupa mirası ve daha genel olarak Avrupa kültürü, turizmin en eski ve en önemli yaratıcılarından biri kabul edilir. Topluluk tarafından alınan bir kararda şöyle denilmektedir: ‘Topluluk eylemi, kültürel mirasın turizm için önemini aydınlatmayı ve Avrupalıların kültürleri, gelenekleri ve yaşam biçimlerinin daha fazla tanınmasını sağlamayı hedefler’. Müzeler için destek verilmesi ve tarihsel binaların otellere veya başka konaklama tesislerine dönüştürülmesi gibi çeşitli eylemler söz konusudur. Ayrıca, konser salonları, tiyatrolar ve kitaplıklar gibi kültürel merkezler için mali yardım yapılmaktadır. Kentsel yenilenme programları kapsamında, çoğu zaman, tarihsel şehir merkezlerinin korunması da yer alır. Bütün bu desteklerden en çok yararlanan sektör turizmdir. Çağdaş kültür ile ilgili olarak, AB, kültürel etkinlikleri veya faaliyetleri teşvik etmek için, Avrupa Kültür Şehri, Avrupa Kültür Ayı ve Kaleidoscope Programlarını desteklemektedir (AKTTa, 2005:7).

Diğer politikalara göre çok daha yeni işlev kazanmaya başlayan kültür politikasının en çok etki edeceği alan turizmdir. Genişleme ile birlikte kültürel kaynaşma Birlik gündemlerinden biri halini almıştır. Turizmin bu alana etkisi de bu açıdan oldukça fazla olacaktır.

2.2.13. Bilgi Değişimi ve Yeni Teknolojiler

“Avrupa Komisyonu turizm sektörüne ilişkin bilgilerin düzenlenmesi için bir Avrupa İstatistik Sistemi geliştirilmesine yönelik olarak çalışmalar yapmaktadır. İstatistiklere ve bilgi değişimine ilişkin olarak Avrupa Komisyonu turizm faaliyetlerinin

yapısını ve etkilerini etkili bir şekilde değerlendirmek amacıyla metotlar oluştururken aşağıdaki konulara odaklanmıştır” (TYD, 2003a:66-67):

1. *Turizm Uydu Hesabı (TSA)*: Turizm istatistik sistemleri ile turizm uydu hesabı sistemleri, turizmin ekonomideki rolünün daha iyi anlaşılıp daha doğru ölçülmesine olanak tanıyan araçlardır. TSA ekonomi içerisinde turizmle ilişkilendirilebilecek tüm mal ve hizmet taleplerinin detaylı bir analizini içermektedir. Avrupa Komisyonu fizibilite incelemeleri ve şirketlerle girişimciler için geliştirilen programlarda yer almak isteyen ülkelerde TSA’lar oluşturulması amacıyla 2002-2003 yılları için finansal destek önerisinde bulunmuştur.
2. ‘*Turizm alanındaki istatistikî bilginin toplanmasına ilişkin 23 Kasım 1995 tarihli ve 95/57/AT sayılı Bakanlar Konseyi Yönergesi*’(Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L291 06/12/1995 s. 0032-0039): İşbu Yönerge turizme ilişkin Avrupa İstatistik Sistemini düzenlemekte, AB turizmine yönelik mevcut bilgileri uyumlaştırmaktadır. Yönerge temelinde toplanan veriler pek çok Eurostat yayınında, örneğin ‘*Avrupa Turizmi-Orta Avrupa Ülkeleri, Akdeniz Ülkeleri. Temel rakamlar 2000-2001*’de yer almaktadır. Bu yayınlar AB Üyeleri, EFTA ülkeleri, aday ülkeler ve Akdeniz ülkelerindeki duruma ve temel rakamsal verilere ilişkin birer özet niteliğinde olmaktadır. Yönerge üç temel alanı kapsamaktadır:
 - a. Kollektif turizm tesislerinin kapasitesi
 - b. Kollektif turizm tesislerinin doluluk oranı: iç ve dış turizm
 - c. Turizm talebi: iç ve dış turizm.
3. ‘*Yapısal meslek istatistiklerine ilişkin 20 Aralık 1996 tarihli ve 58/97 sayılı Bakanlar Konseyi Yönetmeliği*’ (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi L 014, 17/01/1997 s. 0001 – 0024): İşbu Yönetmelik, AB’deki turizm şirketlerine ilişkin bilgileri düzenlemektedir. Bu şirketlerin ekonomik faaliyetlerine ilişkin veriler (ciro, katma değer ya da istihdam) referans yılı olarak gösterilen 1995’ten bu yana uyumlu bir şekilde toplanmaktadır.

“Bu çerçevede İşletme Genel Müdürlüğü ile Bilgi Toplumu Genel Müdürlüğü arasında yakın bir işbirliği oluşturulmuştur. Turizm sektörünün daha da gelişmesi ve turizm zinciri içinde yer alan tedarikçi ve oyuncular arasında bilgi akışı ve bilgi değişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Turizm, Bilgi Toplumu Teknolojileri (IST) araştırma ve kalkınma programının “Vatandaşlar için Sistem ve Hizmetler” bölümünde yer alan uygulama alanlarından biridir. Amaç, IST tabanlı yenilikçi sistem ve hizmetlerin yeni jenerasyon modellerinin geliştirilmesidir. Böylelikle Avrupa turizminin rekabetçiliği ve çekiciliği artacaktır” (TYD, 2003a:67).

Bilgi toplumu teknolojileri konusunda diğer kurum ve kuruluşlarla ortak olarak aşağıdaki unsurları kapsayan eylem planları yapılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:7-8):

1. Şirketleri internet kullanma konusunda teşvik
2. Araştırma - geliştirme için destek
3. Tele-turizm girişimi (AB’de daha az tercih edilen bölgelerdeki KOBİ’lerin internet kullanımını artırmak için)

Aynı amaçla, yeni bilgi iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine veya araştırmanın teşvik edilmesine yönelik AB çabaları söz konusudur. İnternet üzerinde çevrimiçi pazarlama ve bilgi hizmetlerinin doğması, turizm sektöründe köklü değişimlere yol

açmaktadır. BİT kullanımı, özellikle pazarlama ve rezervasyon açısından, turizmin işleyiş şeklini köklü bir biçimde değiştirecektir. Yeni teknolojilerin Avrupa turizm sektörünün rekabet gücü üzerindeki stratejik etkisinin bilincinde olarak, "Impact II" ve "Telematics" gibi programlar, turizm hizmetleri için teknoloji uygulamalarını ve demonstrasyon faaliyetlerini finanse etmiştir” (AKTTa, 2005:4-5).

“Avrupalı KOBİ’lerin rekabet gücünü iyileştirmek için AB düzeyinde eylemler başlatılmıştır. Örneğin, turizm işletmeleri, piyasadaki fırsatlarını geliştirmek için onlara bilgi sağlayarak işletmelere yardım eden ‘Avrupa Bilgi Merkezi’ şebekesinden yararlanabilirler. Ayrıca, "BC-NET" şebekesi, işlerini geliştirmek için ortaklar arayan işletmelerin uluslararasılaşmasını ve işletmelerarası işbirliğini teşvik etmektedir. 1996 yılında kabul edilen ve 1997-2000 dönemini kapsayan, KOBİ’ler için Üçüncü Çok-Yıllı Programın uygulanmasıyla başka fırsatlar da sağlanmıştır” (AKTTa, 2005:4).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM POLİTİKASI VE TÜRKİYE: KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE TURİZMİNİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ

“WTO tarafından hazırlanan ‘Turizm 2020 Yılı Vizyonu’ çalışmasında, 2020 yılında dünyadaki turist sayısının 1,5 milyar kişi, toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD doları olacağı öngörülmektedir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:2). Bu bağlamda, turizmin dünyadaki gelişen ve büyüyen çizgisi gelecekte bu gelişmeden pay almak amacıyla ülkelerin ve bölgelerin rekabet halinde olmaya devam edecekleri, hatta bu rekabetin çok daha ileri boyutlara ulaşacağını göstermektedir. Turizmin ekonomik ve sosyal etkileri değerlendirildiğinde hem yukarıda söz edilen pazarda pay sahibi olunması ve hem de bu pay ile birlikte ortaya çıkacak etkileşim sürecini olumlu bir sonuca yöneltecek stratejilerin geliştirilmesi amacıyla bugüne kadar atılmış adımları ve politika oluşturmak için gösterilen iradeyi sağlamlaştırarak turizm politikası oluşturmak bir zorunluluk haline gelmektedir. Bu doğrultuda hem AB, hem de Türkiye için turizm alanında gelişmenin ve giderek daha olumlu sonuçlarla karşılaşmanın en güçlü yolu bu süreci bir politika ile sağlamlaştırmaktır.

Avrupa'da turizmin gelişimi, kendi sistemlerinin, dillerinin, geleneklerinin, kültürlerinin ve geçmiş değerlerinin çeşitliliği ile bölgeler ve ülkeler arasında bir bağlantıyı garanti ederek, AB'de ilerleyen birleşmeye katkı sağlayabilir (Rita, 2000:436). Turizmin ekonomik etkilerinin yanında sahip olduğu sosyal ve kültürel etkiler beraberinde Avrupa bütünleşmesinin, daha önce de söz edildiği gibi (Şekil 4) politik sosyalizasyon, ideoloji ve değer değişimi gibi çok önemli politika unsurlarını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle turizmin Avrupalılaştırma sürecine de çok önemli katkılar sağlayacağı ve geleceğin Avrupa'sını şekillendirmede rol oynayacağı söylenebilmektedir.

Diğer taraftan 2006 yılında Avrupa ekonomisinde beklenen olumlu gelişmeler turizm hareketi açısından çarpan etkisi yaratabilecektir. Euro bölgesi olarak ifade edilen bölgelerde ekonomik büyümenin %1,2'den %1,8'e çıkması beklenirken, özellikle AB içerisinde önemli bir güç olan ve turizm hareketlerine aktif katılımıyla bilinen Almanya'da bu oranın %0,8 yerine %1,2 olarak beklenmesi ve diğer önemli turizm katılımcısı İngiltere'de de bu oranın %1,9'dan %2,2'ye ulaşması turizm hareketlerinin seyrini değiştirebilecektir. Bunun yanında ucuz uçuşların devamı ve Euronun diğer kurlar karşındaki gücü turizm açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır (Altıntaş, 2006:2). 2006 yılındaki bu ekonomik sonuçların yanında, gelecekte turizm pastasından pay almaya devam etmek isteyen AB'nin, bu paya sahip olmakta atabileceği önemli adımlardan biri, bu süreci belirli hedefler ve stratejiler doğrultusunda yürütmesidir ki bu da ancak ortak bir politika ile sağlanabilecektir.

AB'nin turizm politikası üzerine tartışırken ortak bir turizm politikasından söz edilmese de zaman içinde turizm sektörünün geliştirilmesiyle ilgili kararların alındığı ve turizmin ortak bir politika olarak tanımlanmasına yaklaşıldığı görülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:9). Bu konuda AB'nin gösterdiği iradenin ve alınan kararların bir politika oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Avrupa bütünleşmesi, turizm üzerinde de bir takım etkilere sahiptir. Diğer taraftan turizm endüstrisi de Avrupa bütünleşmesi üzerine etki edecektir. Özellikle Avrupa bütünleşmesinin temel unsurları arasında olan kişilerin, sermayenin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı, ulaştırmada serbestleşme, rekabet, çevre, istihdam tüketicinin korunması, mali ve bölgesel gelişme (Cardoso ve Ferreira, 2000:407) gibi faktörler bu çalışmanın ikinci bölümünde de belirtildiği gibi turizmi etkilemektedir. Bu bağlamda bu politikalardan ve uygulamalardan etkilenen turizm endüstrisi, aynı zamanda tek başına bir politika sürecini içerebilecek ve bu politikaları da etkileyebilecektir.

AB'de turizm endüstrisine ilişkin desteklerin başlıcaları; MEDA, LIFE III, Culture 2000, 7. Çerçeve Programı, Avrupa Yatırım Bankası Kredileri, Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kredi Programı ve Küçük İşletmeler İçin Kredi Programı tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu programlar tarafından desteklenebilecek AB'de turizm sektörü için yapılan çalışmaların öncelikleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir (İTO, 2005:1-4):

1. Turizmde yeni teknolojiler kullanılarak, bilginin paylaşımının ve dağıtımının kolaylaştırılması.
2. Turizm sektöründeki kaliteyi artırmak için mesleki eğitimin desteklenmesi ve geliştirilmesi.
3. Turistik ürünlerin kalitesinin artırılması.
4. Turizmde sürdürülebilir gelişmenin ve çevre korumasının desteklenmesi ve geliştirilmesi.

Görüldüğü gibi, AB'nin turizm alanında öncelik verdiği konuları; enformasyon ve iletişim teknolojileri, kaliteli hizmet için nitelikli personel, ürün kalitesi ve sürdürülebilir gelişme ve çevre olarak belirlenmektedir. Kısaca kalite, teknoloji, gelişme ve çevre ile özetlenebilecek bu unsurlar aynı zamanda geleceğe yönelik yatırımların rekabet edebilirliğe nasıl bir katkı sağlaması gerektiğini de göstermesi bakımından önemlidir. Geleceğin Avrupası turizm endüstrisi bakımından söz konusu pastadan alacağı paya hazırlanmakta ve bu endüstrinin sahip olduğu ekonomik etkinin farkında olarak kararlar alınmaktadır.

Diğer taraftan AB yapısal fonları ve turizm endüstrisi için bu fonların kullanımına ilişkin örnekleri içeren çalışmalarda da (Bull, 1999) turizme ilişkin projelerin özellikle yönetim becerilerinin ve mesleki niteliklerin geliştirilmesi yönünde olduğu belirtilmektedir. Yapılan bir başka çalışmada ise turizme ilişkin projeler; otel ve kamp yeri projeleri, çiftlik turizmi projeleri, d anışmanlık projeleri, belediye projeleri ve turizm örgütlerinin kurulmasına yönelik projeler olmak üzere 5'e ayrılmaktadır (O' Sullivan vd., 2003:150-151)

Görüldüğü gibi, AB'nin turizme ilişkin gelecekteki hareket noktasını; enformasyon ve iletişim teknolojilerine dayalı rekabet gücü ve bunlara dayalı kalite rekabeti, yeni teknolojiler tabanlı bilgi alışverişi ve insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik eğitimler oluşturacak gibi görünmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:10). AB'nin bu eğilimleri, AB hedeflenen pazarlardan biri olarak düşünülebileceğine göre, turizm sektöründe atılması gereken adımlar açısından rehber niteliğindedir.

Diğer taraftan AB ve turizm ilişkisi Lizbon stratejisi çerçevesinde de incelenebilir. AB Konseyi'nin 2000 yılında Lizbon'da aldığı karar "2010 yılında AB'yi dünyada daha çok ve daha iyi işler için sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve daha büyük sosyal uyumu gerçekleştirebilen en rekabetçi ve dinamik bilgi ekonomisi yapmak"tır (Çoban, 2005). Lizbon Stratejisi olarak adlandırılan bu hedefe ulaşma yolunda turizm dikkate alınması gereken bir sektördür. Diğer taraftan bu genel hedefe ulaşmak için turizm eylem alanı için kesinlikle uygun olan enformasyon toplumu, araştırma ve yenilik, ekonomi ve finans ve Avrupa sosyal modeli gibi alanlarda tavsiyelerde bulunmuştur (Rita, 2000:435).

1989 yılı turistlerin giriş ve çıkışlarının yeniden uluslararasılaşması bakımından çok önemli bir dönüm noktası olmuştur (Balaz ve Williams, 2005:88). Özellikle yeni AB üyeleri arasında olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri 1989 yılı sonrasında özellikle AB üyeliği hazırlıkları ile birlikte turizm alanında da gelişme kaydetmişlerdir. Bu gelişmenin temel sebebi sosyalist rejimin çökmesiyle beraber bu ülkelerin batı ülkelerinden gelebilecek turistlerle de ilgilenmeye başlamış olmalarıdır (Sziyas, 2005:95). Serbest kambiyo rejimine geçen Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için turizm sektörü, özellikle döviz girdisi sağlaması açısından önemli bir ekonomik faaliyet alanı olmuştur.

AB üyeliğinin bir sonucu olarak turizm faaliyetleri bakımından yeni bir turist hareketi yönü oluşmasından çok AB üyeleri arasında gerçekleşen hareketler ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri düşünüldüğünde AB üyesi olmayan ülkelerin de bu hareket içerisine girdiği söylenebilmektedir. Uluslararası turizmin ölçeği, uzamsal boyutu ve hedefleri AB üyeliği ile birlikte yeniden şekillenmektedir (Balaz ve Williams, 2005:91). Üyelik beraberinde birtakım politikalara uyulmasını gerekli kılmaktadır.

AB'nin doğruya doğru gerçekleşen genişlemesi turizm endüstrisi bakımından kimi olumlu etkileri beraberinde getirirse de bu bölgenin özellikle 2007 yılında daha güçlü etkilere sahip olacağı tahmin edilmektedir (Smeral ve Weber, 2000:1003-1004). Özellikle 1989 yılından itibaren GSMH'leri artan yeni üye devletler, hem bir turizm destinasyonu hem de potansiyel turizm tüketicilerini barındıran bir pazar konumuna gelmiştir.

Türkiye açısından bakılacak olursa; AB tam üye adayı olarak Türkiye'nin yürüttüğü faaliyetler ve oluşturduğu politikalar, AB politikalarından tümüyle bağımsız bir biçimde gerçekleştirilemez. Buradan yola çıkarak AB'nin turizm alanına ilişkin olarak gerçekleştireceği uygulamalardan hem bu pazara yönelik olarak çalışan hem de AB adayı bir ülke olarak Türkiye de etkilenecektir.

Türkiye, OECD ülkeleri arasında, yabancı turist girişi bakımından son 5 yılda %20,6'lık artışla en hızlı gelişen ülke olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:3). Bu bağlamda özellikle Avrupa kıtası içinde en hızlı gelişen turizm ülkelerinden biri olarak Türkiye'nin, AB üyelerinden ve aday üye ülkelerinden daha fazla avantaja sahip olduğu söylenebilmektedir. Özellikle son genişleme ülkeleri ve yeni aday ülkeler arasında turizm endüstrisi bakımından en gelişmiş ülke Türkiye'dir.

Türkiye turizm endüstrisinin geliştirilmesi bakımından AB'nin sağladığı fonlardan da yararlanabilmektedir. Ancak özellikle yapısal fonlardan tam olarak yararlanma olanağına sahip olmamakla beraber AB'ye aday ülkelerin katılımına açık olan bazı programlardan yararlanabilme imkanına sahiptir. Türkiye'nin turizm sektörüne yönelik kullanabileceği destekler daha çok Avrupa Akdeniz Ortaklığı kapsamındadır. Bu kapsamda siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda işbirliği öngörülmektedir. Avrupa Akdeniz Ortaklığının ekonomik işbirliği bünyesinde, AB bütçesinden sağlanan hibe ve Avrupa Yatırım Bankasından alınan kredilerden oluşturulan MEDA Programı, Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde ortaya konulan işbirliği ve destek projelerinin finansmanı için kullanılmaktadır. Ayrıca turizmle dolaylı ilişkisi olan liman, enerji, çevre koruma gibi birçok altyapı projesi de MEDA'dan destek almaktadır. Şu an yürütülmekte olan program, MEDA I (1996-1999) programının devamı niteliğinde olan MEDA II (2000-2006) programıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:8-9).

MEDA dışında AB'nin eğitim, kültür, çevre politikalarına yönelik bir dizi programı da mevcut olup, turizm sektörü kapsamında her birinden yararlanmak mümkündür. Bu arada, gerek AB'de, gerekse Türkiye'de turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çok büyük bir bölümü KOBİ özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla turizm sektöründe sektöre özgü bir takım teşviklerin yanısıra AB'nin KOBİ'lere yönelik program teşviklerinden de yararlanmak mümkün olacaktır. Ancak bunu başarabilmek için Türkiye'nin ilgili mevzuatında birtakım değişiklikler yaparak, hizmet sektörünü de KOBİ kapsamına alması gerekmektedir (Türkiye Vakıflar Bankası, 2004:10).

3.1.1. Avrupa Birliği ile Türkiye Turizminin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi (SWOT Analizleri)

Türkiye'de turizm faaliyetleri son yıllarda önemli bir gelişme göstermiş olmasına rağmen diğer rakip ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'deki turizm faaliyetlerinin istenilen hedefe ulaşmadığı görülmektedir. Türkiye özellikle 1983'ten bu yana, sahip olduğu jeo-stratejik konumu ve dinamikleri kullanarak küresel turizmde yerini almaya başlamış, ülke olarak

sadece ekonomik alanda değil, sosyal ve kültürel alanda da dışı açılmıştır. 1983 tarihinde uygulamaya konulan ekonomik tedbirler ile turizm sektörü öncelikli sektörlerden biri haline getirilmiş ve turizmi teşvik edici önlemler alınmıştır (Çeken, 2004:8). Özellikle 1970'lerde yaşanan döviz darboğazlarının tekrar yaşanmaması düşüncesi, turizm sektörüne ayrıcalıklı bir yer verilmesini sağlamıştır.

AB ile olan ilişkiler, birçok ekonomik ve sosyal alanı etkilediği gibi, turizm alanını da etkilemektedir. "AB'nin turizm politikası, Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin yarısından çoğunun AB ülkelerinden gelmesi ve Türkiye'nin dünya turizm pazarında AB ülkeleriyle rekabet içinde olması nedeniyle, Birliğin turizm politikaları Türkiye'yi etkilemektedir. AB ülkelerinde turistik hizmet kalitesinin artması ve turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi karşısında Türk turizminin takınacağı tavrı Türkiye'ye yönelik talep açısından önemlidir" (Varlıer, 2004:2). Daha önce bahsedildiği üzere, AB'nin turizm alanında dikkat ettiği öncelikler göz önünde bulundurulmalıdır.

Diğer taraftan "AB'nin turizm mevzuatı, Türkiye'de en fazla eksikliği duyulan ancak üzerinde çalışması en zor olan konulardan biridir. Turizm sektörü, AB mevzuatı içinde diğer ana sektörler gibi belirgin bir kavramsal çerçeve ve hukuki temele sahip değildir" (TYD, 2003b:2). Turizmin etkilediği ve etkilendiği politikaların çokluğu nedeniyle, turizme dair politika oluşturulması kolay bir şekilde gerçekleştirilememiştir.

Politika önceliklerinin dışında turizmde tüketici eğilimleri de değişmektedir. "Turizm sektörüne ilişkin yeni eğilimler incelendiğinde; tatilcilerin tercihlerinin, deniz-kum-güneş üçlüsünden (3S), eğlence, eğitim, çevre (3E) üçlüsüne kaydığı gözlenmektedir" (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:1). Geleceğe dönük uzun vadeli planlarda bu unsurların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Tüm bu veriler ışığında, turizm sektörü için doğru bir gelecek perspektifi ve planlaması yapılabilmesi için AB ve Türkiye turizminin güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehditlerin (SWOT) bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, AB ve Türkiye turizminin SWOT analizleri incelenmektedir.

3.1.1.1. Avrupa Birliği Turizminin Güçlü Yönleri:

AB turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen güçlü yönleri aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14):

1. Doğal güzellikler, geleneksel folklor çeşitliliği, gastronomi ve kültür
2. Güçlü destinasyon imajı
3. Güçlü turizm temeli ve Avrupa ürünlerine artan talep
4. Emniyet ve güvenlik
5. Nicelik yerine kaliteye yönelik eğilimler
6. Kalite geliştirmede öncü büyük ve uluslararası işletme birlikleri
7. Merkez unsurların kalite konusundaki kararlılığı
8. Turizm aktörlerinin arasında kalite konusundaki anlaşma

9. Endüstride kaliteyi geliştirmek için Ar-Ge ve belirli destekleyici bilgilerin sağlanması
10. Yüksek know-how sahibi turist örgütleri
11. Tüm aktörleri içeren turist kesimleri için kalite sistemlerinin bazı ülkelerde halihazırda uygulanıyor olması

AB turizminin güçlü yönleri incelendiğinde özellikle kalite üzerine bir vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu vurgu hizmette kalite faktörünün sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamadaki önemli rolü nedeniyle ortaya çıkmakta ve kalite hem AB, hem hükümet düzeylerinde ele alınırken aynı zamanda hizmet işletmeleri ve tüketiciler düzeyinde de dikkate alınmakta ve bu aktörlerin birbirleriyle etkileşimi sonucunda daha da güçlenmektedir.

Diğer taraftan AB’de özellikle altyapı olanakları konusundaki yeterlilik, Avrupa çapında turistlerin güvenliğini sağlayacak tedbirler konusundaki hassasiyet AB’yi turizm konusunda güçlü bir hale getirmekte ve tercih edilen bir destinasyon olarak karşımıza çıkarmaktadır. Ayrıca turist örgütlerinin köklü yapısı ve tecrübesi ile yüksek know-how sahibi olmaları, AB turizminin devamlılığını sağlayacak araçlara hakimiyet açısından güçlü yönlerden biridir.

Yukarıdaki güçlü yönler dikkate alındığında AB turizmini güçlü kılan temel unsurların; kalite, güvenlik, tüketicinin korunması ve imaj olduğu görülmektedir. Avrupa turizm payının büyüklüğü gerek tatilin bir ihtiyaç sayıldığı toplumsal kültürden gerekse yakın mesafelerin turistlerce tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca gerek dünyadaki her 3 turistten birisinin Avrupa’ya seyahat etmesi gerekse en çok turist çeken ülkeler içindeki sıralamalarda Avrupa ülkelerinin büyük oranda öne çıkmaları AB turizminin güçlü yanlarının sürekliliği sayesinde gerçekleşmektedir. Her ne kadar dünyadaki turizm pazarının gelişme oranının gerisinde kalsa da AB turizm pazarının sürekli olarak büyüme içinde olacağı beklenmektedir.

3.1.1.2. Türkiye Turizminin Güçlü Yönleri:

Türkiye turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen güçlü yönleri aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14, Tanyeri ve Pınar, 2006:1334):

1. İklim, doğal kaynaklar ve bozulmamış çevre güzelliklerinin olması
2. Zengin tarih ve kültür, örf ve adet, misafirperverlik
3. Gastronomide çeşitlilik (farklı bölgesel mutfakların varlığı)
4. Özgün sosyo-kültürel özellikler ve doğu ile batının egzotik bir bileşimini sunması
5. Türkiye’ye yönelik talebin artması
6. Coğrafi konum nedeniyle ana pazarlara olan yakınlık
7. Genç ve kıtaötesi pazarlar için henüz keşfedilmemiş bir destinasyon olması
8. Son on yılda gelişmiş destinasyonlar arasına girilmiş olması
9. Kalite konusuna yönelik anlayışın güçlenmesi
10. Rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesisler, inşaat sektörünün güçlü yapısı
11. Rakip destinasyonlara göre suç oranının düşüklüğü
12. Turizm olgusuna çabuk adapte olabilecek genç ve dinamik nüfus potansiyeli

13. Yabancı dil konuşabilen insanların turistleri ağırlayabilmesi
14. Deniz-güneş-kum turizminin güçlülüğü
15. İç turizmdeki hareketlenme
16. Halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere alışveriş olanakları

Türkiye turizmi hızla gelişmekte olan bir yapıya sahiptir. Ancak bu gelişmenin daha kaliteli hizmet yönünde olması çok önemlidir. Türkiye'nin güçlü yönleri dikkate alındığında özellikle coğrafi konumunun sağladığı olanaklar ile sahip olduğu turizm değerleri ve genç nüfusu gibi unsurların ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye sadece turizm açısından değil diğer pek çok alan bakımından da hem coğrafi konumu hem de genç nüfus potansiyeli ile dikkat çeken bir ülkedir. Bu nedenle bu güçlü yönler Türkiye turizminin sağlıklı gelişimine katkı sağlayabileceği gibi Türkiye'nin AB üyeliği için de önemli unsurlar olarak görülmektedir. Ancak Türkiye turizmi ile AB turizminin güçlü yönlerine bir arada bakıldığında AB'de kalite, güvenlik ve tüketici üzerine vurgu yapılırken Türkiye'de daha çok coğrafi avantaj ile doğal turizm değerleri ve genç nüfus üzerinde durulmaktadır. AB turizmi, güçlü destinasyon imajı için gerekli birçok unsuru barındırmaktadır. Ancak Türkiye henüz hızla da olsa gelişmekte olan bir destinasyondur. AB turizmi, sektörün sürdürülebilir gelişimine odaklanmıştır. Oysa Türkiye turizminin güçlü yönleri uzun vadeli politika ve planlarla desteklenmezse, tükenbilir kaynaklara sahiptir. Bu durum Türkiye'nin daha kaliteli hizmet sunmak ve güvenliği sağlayarak tüketicilerin korunmasına ilişkin gerekli düzenlemeleri yerine getirmesi gerektiğini göstermektedir. AB üyeliği beraberinde bu konularda bir takım yararları beraberinde getirecektir. Diğer taraftan AB ise Türkiye'nin coğrafi konum avantajı ile doğal turizm değerleri ve genç nüfusundan yararlanabilecektir.

Turizm gelirleri bakımından ilk on ülke içinde yer alan Türkiye, diğer taraftan turizmin etkilediği sektörlerin sıklıkla Türkiye'de mal ve hizmet üretmeleri nedeniyle gelir artırıcı bir unsur yaratmakta ve turizmi ekonomi açısından daha önemli kılmaktadır. Turizme dayalı sektörlerin gücü, Türkiye turizminin ihtiyaç duyacağı ürün ve hizmetlerin erişilebilir olması açısından Türkiye turizmi açısından bir güç noktası yaratmaktadır.

3.1.1.3. Avrupa Birliği Turizminin Zayıf Yönleri:

AB turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen zayıf yönleri aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14):

1. Avrupa kaynaklı kalite politikalarında eksiklik
2. Kalite iyileştirmeyi uluslararası temelde yürütmek için örgütsel işleyişlerin etkisizliği
3. Kamu ulaşımının yetersizliği ve trafik yoğunluğu
4. Turistler için zayıf işaretleme ve enformasyon sistemi
5. Yetersiz şehirleşme
6. Her düzeyde çok sayıda kurumun varlığı
7. Turist sektörünün önemindeki algılama eksikliği
8. Turizmde istihdamın negatif imajı
9. Yüksek iş maliyeti
10. Yüksek mevsimsel dalgalanma

11. Sınıflandırma ve derecelendirme sisteminin eksikliği veya modası geçmiş ve güvenilirmez resmi sınıflandırma
12. Pahalı bir destinasyon olarak algılanması

Yukarıda söz edilen AB turizminin zayıf yönleri incelendiğinde güçlü yönleri içinde yer alan kalite faktörünün aynı zamanda Avrupa kaynaklı bir politika konusu olmada eksiklik yaşanması sebebiyle zayıf bir yön olarak tanımlandığı görülmektedir. Aynı zamanda turizmin öneminin algılanmasında ortaya çıkan eksiklik ve beraberinde ortaya çıkan yetersiz düzenlemeler bir taraftan turizmin politika konusu olarak görülmesi ile sonuçlanmakta, ancak diğer taraftan bu zayıflığın giderilmesi için turizmi bir politika olarak konumlandırmanın gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Maliyetlerin yüksekliği, yatırım çekilmesi ve yatırımların yenilenmesi üzerindeki en büyük baskılardan biridir. Bu durum aynı zamanda hizmet sunumunda fiyatların rakiplere göre daha yüksek olmasına da sebep olabilmektedir. AB turizminin zayıf yönleri arasında sayılabilecek diğer unsurlar ise, turizm istihdamına yönelik negatif imaj, Avrupa'nın pahalı bir destinasyon olarak algılanması ve Avrupa bürokrasi olarak görülmektedir.

AB turizmi, -eğer AB'yi tek bir ülke olarak düşünecek olursak- geniş ölçüde yereldir, yani kendi yurttaşları kaynaklıdır. Ayrıca AB ülkeleri ve aday ülkeler arasında özellikle Akdeniz çanağında yer alan ülke ekonomileri büyük ölçüde turizme bağımlıdır ve deniz-kum-güneş üçgeninde ve kitlesel turizm ağırlıklı bir yapıya sahiptirler. AB'nin 3. ülkelere yönelik tanıtım faaliyetlerine ve ürün çeşitlendirmesi yoluna girmemesi, küresel anlamda turizmin büyüme oranlarının gerisinde kalacak olmasının sebeplerinden olacaktır. Çevreye zarar veren ve katma değeri düşük sanayi kollarını yeni üye ve aday ülkelere kaydırılması da ilgili ülke turizmlerinde uzun vadede zarar verici etkiler taşıyacaktır.

3.1.1.4. Türkiye Turizminin Zayıf Yönleri:

Türkiye turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen zayıf yönleri aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14, Tanyeri ve Pınar, 2006:1334-1335):

1. İletişim ve medya açısından yetersizlik
2. Tanıtımda dağınıklık, tanıtım ve pazarlamaya ayrılan kaynakların yetersizliği
3. Nitelikli insan kaynaklarında eksiklik
4. Ucuz maliyetli bir ülke olmasının yarattığı olumsuz imaj
5. Altyapı ve hizmet kalitesinin ve destek sektörlerdeki gelişmenin, hızlı talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap verememesi, kalite konusundaki yetersizlik
6. Fiyat – kalite arasındaki ilişkinin dengesizliği
7. Tesis ve çevre kalitesi arasında uyumsuzluk, belirli yörelerde düzensiz ve çarpık yapılaşma nedeniyle doğal çevrenin giderek bozulması; ikinci konut sayısındaki artış; doğal, tarihi ve kültürel mirasın özgün niteliklerinin erozyona uğraması
8. Düzensiz ve denetimsiz yönde gelişen ticari faaliyetlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma
9. Piyasa aktörlerinin arasındaki işbirliği yetersizliği
10. Stratejik Pazarlama Yönetimine işlerlik kazandırılmaması, pazarlara ve turizm arzına ilişkin araştırmaların yetersizliği

nedeniyle sağlıklı stratejik kararların alınmasındaki güçlükler

11. Kısa-uzun dönem planlamanın uygulamasında yaşanan problemler
12. Sektörle ilgili kurumlar arasında iletişim eksikliği; yetki karmaşası ve çok başlılık, yönetim becerilerindeki yetersizlik
13. Kitle turizmine odaklanmış yapı
14. Kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü
15. Yetersiz dış yatırımlar, devlet desteğinin eksikliği
16. Finansman yetersizliği
17. Güvenilir olmayan istatistikler
18. Turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler, trafik riskleri
19. Toplumda turizm bilincinin yeterince geliştirilememiş olması
20. Başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun turizme yeteri kadar ilgi göstermemesi
21. Turistik bölgelerde esnafın turistlere karşı olumsuz davranışları
22. Düşük turizm geliri bırakan kitle turizmi için kapasite üstünde turizm yatırımı yapılması
23. Gelişmemiş ve geliştirilmesi gereken altyapı ve bölgeler
24. Düşük gelir bırakan turistlere olan bağımlılık

Türkiye turizminin zayıf yönleri değerlendirildiğinde özellikle turizm endüstrisinin Türkiye açısından sağladığı yararların yeterince bilincinde olmama nedeniyle ortaya çıkan hizmette kalite eksikliği, altyapı yatırımlarında yetersizlik, pazarlama ve tanıtım uygulamalarına ayrılan bütçenin kısıtlılığı gibi zayıf yönler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca turizm istihdamı özellikle mevsimsel olması, sosyal güvencelerden yoksunluk oranının yüksekliği, cinsiyet ayrımcılığına açık yapısı nedeniyle hem AB hem de Türkiye açısından olumsuz imaja sahiptir. Bu durum nitelikli işgücünün sektöre girmesini ya da sektörde kalmasını zorlaştırmakta, bu da kalite açısından istenilen standartlara ulaşılmasını engelleyebilmektedir. Diğer taraftan Türkiye turizmi içinde yer alan aktörler arasındaki işbirliği eksikliği, ucuz maliyetli bir ülke olması nedeniyle turistin algılamasının olumsuzluğu, kitle turizmine yoğun bir yöneliş gibi diğer zayıf yönler de Türkiye turizmine ilişkin uygulamaların daha planlı bir biçimde yürütülmesini gerektirmektedir. Zayıf yönler incelendiğinde birçoğunun plansızlık ve politika üretememekten kaynaklandığı görülmektedir.

Bir diğer açıdan turizmin ekonomik pay olarak yüksek oranlara sahip olduğu Türkiye, küresel şoklardan daha çabuk etkilenebilmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ihracat kalemlerini çeşitlendirerek ihracat hacimlerini artırmaları, böylece tek bir sektöre bu derece bağımlılıktan kurtulmaları gerekmektedir. Ayrıca turizmde devlet yardım ve yatırımlarının görece düşük oranları, turizm sektörünün yükünün özel sektör üzerinde birikmesine yol açmaktadır.

3.1.1.5. Avrupa Birliği Turizminin Fırsatları:

AB turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen fırsatları aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14):

1. Turizm için iş dünyasını biraraya getirmek
2. Turist endüstrisinin önemine ve gücüne dayalı Turist Teknolojisi liderliği

3. Turist know-how ve teknolojisi ihraç etmek
4. Gönüllü bir temelde Kalite Sertifikasyon Sistemini teşvik etmek
5. Destinasyonlar için bir Kalite Yönetim Modeli geliştirmek ve yaymak
6. En iyi uygulamaların değişimi ve işbirliği girişimi için pay sahiplerini motive ve organize etmek
7. Tüketicilerin yetkilendirilmesini artırmak
8. Donanımlı hizmet kalitesi için kalıcı ve profesyonel nitelikli işler yaratmak
9. Daha istikrarlı ve farklılaştırılmış turist talebini çekmek
10. İhmal edilmiş alanlar için ekonomik gelişme

AB turizminin sahip olduğu fırsatlar özellikle kalite ve teknoloji üzerinde durması ile güçlenmektedir. AB turizm konusundaki bilgisini sürdürebildiği ve pazarlayabildiği ölçüde sektördeki konumunu muhafaza edebilecektir. Diğer taraftan AB'nin tüketicilere yönelik geniş çaplı çabaları, turizm endüstrisi aktörleri arasındaki işbirliği ve bölgesel gelişme için çeşitli fonlar ile yürüttüğü uygulamalar bu unsurların gelecekte daha güçlü bir turizm endüstrisinin sinyallerini vermektedir. Dünya turizm pastasında pay sahibi olmanın ve geleceğin turizm endüstrisi içinde yer alabilmenin en önemli yolları bu fırsatları hayata geçirerek güçlendirmek olmaktadır.

Turizme dair oluşturulan Birlik politikaları sayesinde sektörün geleceğe yönelik yatırımlarda nelere dikkat etmesi gerektiği daha fazla açıklık kazanmıştır. Küresel anlamda büyüme seyri içinde olan ekonomiler sayesinde Birlik ülkelerini destinasyon olarak seçecek gelir seviyesine sahip turist sayısında devamlı artış yaşanmaktadır. Bu ülke ve potansiyel tüketicilere ulaşmak, Birlik turizminin gelişim açısından fırsatlardan birini oluşturmaktadır.

3.1.1.6. Türkiye Turizminin Fırsatları:

Türkiye turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen fırsatları aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14, Tanyeri ve Pınar, 2006:1335):

1. Büyüyen dünya turizm pazarı
2. Gelişen ulaşım olanakları ve buna bağlı olarak uzun mesafeli seyahatin artması
3. Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih ve kültür turizmine olan ilginin artması
4. Büyümekte olan kültür ve tarih turizmi, yat, golf, kış turizmi, trekking, kano, rafting ve bisiklet pazarlarına uygunluk
5. Devletin sahip olduğu turizme uygun geniş kamu arazileri
6. AB'ye girişin sağlayacağı standartlaşma ve tanıtım olanakları
7. Batı Akdeniz'deki kirlenme sonucu Doğu Akdeniz bölgesinin artan çekiciliği
8. Küreselleşme olgusu içerisindeki Avrasya bölgesinin artan önemi ve Türkiye'nin bölge ile olan güçlü bağları
9. Eğitim düzeyi yüksek ve deneyimli turist segmentindeki büyümenin potansiyel tüketicilerin karşı propagandadan etkilenme olasılığını azaltıcı etkileri
10. Turizm eğitiminin niteliksel ve niceliksel olarak artması

Türkiye turizminin sahip olduğu fırsatların en önemlileri özellikle doğal turizm değerlerinin güçlülüğü ve bu unsurlara

artan ilgidir. Özellikle kültür turizmi konusunda sahip olunan turizm değerleri ve bu alana yönelik ilginin giderek artması Türkiye turizmine değerlendirilmesi gereken güçlü bir fırsat sunmaktadır. Aynı zamanda kültür mirasının yanında doğal güzellikler de aynı şekilde Türkiye turizm endüstrisinin dikkate alınması gereken bir unsurdur. Diğer taraftan AB üyeliği de bir fırsat olarak görülmektedir.

AB üyeliği ile birlikte Türkiye'nin turizm anlamında tanıtımının daha kolay olacağı beklenmektedir. Ayrıca bu üyelik AB üyeleri arasında gerçekleşen iç turizm pazarına Türkiye'nin de dahil olması sonucunu ortaya çıkaracaktır. Ancak bu fırsatların anlamlı sonuçlar ortaya çıkarması için daha önce de belirtildiği gibi özellikle hedefler ve stratejiler doğrultusunda planlanmış bir çalışma gerektirmektedir. Aynı zamanda AB üyeliğinin sağlayacağı yararlar nedeniyle bir fırsat olarak algılanmasının haklılığının yanında bu fırsatın kullanılabilmesi, AB turizminin vurgu yaptığı unsurların dikkate alınmasını da gerektirmektedir. Kalite üzerine odaklanmayan, teknoloji kullanımını teşvik etmeyen, tüketicilerin korunmasına yönelik düzenlemeleri gerçekleştirip işlerlik kazandırmayan, güvenlik sorunlarına çözüm bulmayan ve işbirliği içinde belirli hedefler çerçevesinde çalışan aktörlerden oluşmuş bir yapılanmaya sahip olmayan bir turizm endüstrisi için AB üyeliğinin sağlayacağı fırsat, sadece küçük çaplı zayıf bir tanıtım faydasından daha öteye gidemeyecektir.

Türkiye turizminin gerek AB gerekse dünya ortalamalarından daha hızlı büyümesi beklenmektedir. AB üyeliği gerçekleşene dek AB'nin maliyet artırıcı politikalarından uzak durma şansı olan Türkiye, bu açıdan düşünülecek olursa fiyat konusundaki avantajını ve bunun yaratacağı rekabet üstünlüğünü sürdürebilecektir. Ayrıca AB için de potansiyel bir pazar olan 3. ülkelerdeki ekonomik gelişmeler ve ortaya çıkacak olan potansiyel turistler, Türkiye açısından da fırsatlar yaratacaktır.

3.1.1.7. Avrupa Birliği Turizminin Tehditleri:

AB turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen tehditleri aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14):

1. Dünya turizminde etkili oyuncuların artan sayısı
2. Rekabet edilen destinasyonlarda hızlı kalite iyileştirmeleri
3. Düşen pazar ve tur operatörü sayısına aşırı odaklanma
4. Birçok küçük işletmenin seçici kurullar ve sertifikasyon örgütlerince elde tutulan birliklere katılma yeteneğinde ya da isteğinde olmamaları
5. Sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir olmama
6. Uygun çalışan eksikliği
7. Kalite yerine fiyat rekabeti

AB'de turizm endüstrisi bakımından giderek artan bir biçimde kaliteyi iyileştirmeye yönelik çabalar olmasına rağmen hem diğer rakiplerin aynı şekilde kalite üzerine odaklanmakta olmaları hem de hala birlik içinde kalite yerine fiyat rekabetinin yaşanmakta oluşu gelecekteki turizm endüstrisi bakımından bir tehdit olarak görülmektedir. Diğer taraftan AB turizminin zayıf yönleri arasında yer alan turizm istihdamına yönelik olumsuz algılama beraberinde bu alanda çalışacak nitelikli işgücü

sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan turizm endüstrisi içinde bu işletmelerin turizm birliklerine katılarak gelişme sürecinin bir parçası olma konusundaki isteksizlikleri beraberinde işbirliği eksikliğini ortaya çıkaracak ve toplamda AB turizminin gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir.

Özellikle mesafelerin teknoloji ile birlikte kısalması uzak mesafelerdeki ülkeleri birer rakip haline getirmiş ve Uzak Doğu ülkeleri yükselen bir turizm pazarı haline gelmiştir. Bu ülkelerdeki turizm pazarının, dünya ortalamasından daha fazla oranlarda büyümeye devam etmesi beklenmektedir. Bu durum AB turizminin küresel anlamda Pazar payının azalacağı anlamına gelmektedir.

3.1.1.8. Türkiye Turizminin Tehditleri:

Türkiye turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen tehditleri aşağıdaki gibidir (DPT, 2001:65-68; Klein, 2001:2-3; TYD, 2003b:13-14, Tanyeri ve Pınar, 2006:1335-1336):

1. Yeni destinasyonların ve rakiplerin sayısının artması
2. Ağır fiyat rekabeti
3. Çevre ile ilgili sürdürülebilirlik problemleri
4. Küresel ekonomik krizler
5. Dış basında, Türkiye’de ortaya çıkabilen münferit terör eylemleri ile demokrasi, insan hakları vb. konulara ilişkin olarak yer alan olumsuz yayınlar ve bunların neden olduğu imaj sorunları
6. Coğrafi konum nedeniyle yakın çevrede (Ortadoğu, Balkanlar, BDT Ülkeleri) yaşanan savaşlardan ve siyasi istikrarsızlıklardan olumsuz yönde etkilenme
7. Yatay ve dikey entegrasyonlarla dev boyutlara ulaşan uluslararası tur kartellerinin rasyonel çalışma yöntemleri, modern teknik donanım ve ölçek ekonomileri gibi avantajları kullanarak piyasaya egemen olmaları ve hem dış talep, hem de işletmelerin kar marjları üzerindeki baskılarını arttırmaları
8. Yabancı tur kartellerinin Türkiye’deki acente ve otelleri satın alarak döviz kayıplarına neden olmaları
9. AB üyesi rakip ülkelerin birliğin bilgi ve finans desteklerinden yararlanarak rekabet güçlerini hızla arttırmaları, AB’nin Birlik içi turizm hareketlerini özendirici politikaları

Türkiye turizmi için çoğu zaman bir avantaj olarak görülen coğrafi konum özellikle günümüzde yakın bölgelerde yaşanan savaşlar nedeniyle dönemsel de olsa bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu savaşların yanında terör faktörünün etkisiyle özellikle dış basında yayınlanan haberler ve Türkiye’deki insan hakları ihlalleri beraberinde hem güvenlik sorunlarına hem de olumsuz bir imaj oluşumuna sebep olmaktadır. Ancak doğru pazarlama stratejileri sayesinde örneğin demokrasi ve insan haklarının bulunduğu şüpheli, Ortadoğu’da savaş ve gerilimlerin ortasında yer alan Birleşik Arap Emirlikleri’nde bulunan Dubai, bu tür sorunlardan oldukça az etkilenmektedir. Türkiye turizmi açısından planlanmış bir tanıtım ve stratejinin gerekliliği bu örnekle daha belirgin şekilde görülebilmektedir.

Türkiye turizmi açısından aynı zamanda Türkiye’de belirli bölgeler dışında kalan turizm alanlarının yetersiz altyapı olanaklarına sahip olması ve yeterli gelişimin sağlanamamış olması bir tehdit olarak görülmektedir. Türk turizm endüstrisinin

küresel rekabet ortamında varlığını sürdürmesi bu ortamdaki rekabet koşullarına uyumu ile ilgilidir. Ancak Türkiye turizmi içinde faaliyet gösteren işletmeler uluslararası turizm işletmelerinin hem çalışma biçimleri hem de rekabet edebilme potansiyelleri karşısında güçsüz kalmaktadır. Bu tip işletmelerin giderek daha güçlü hale gelmesi Türkiye turizm endüstrisinin gelecekte varlığını sürdürebilmesi ve daha güçlü bir konuma ulaşabilmesi için bu koşullara karşı önlemler alınması ile mümkün olacaktır. Bu şekilde bir başka tehdit unsuru olarak görülen düşük gelir grubuna mensup turistlere bağımlı bir endüstri olmaktan çıkarak daha özel gruplara hitap eden bir endüstri olunabilecektir.

Diğer taraftan bir anlamda fırsat olarak görülen AB üyeliği aynı zamanda kısa vadede bir tehdit olarak düşünülebilmektedir. Çünkü AB'nin Birlik içi turizm faaliyetlerini destekleyen yaklaşımları Avrupalı turistlerin Türkiye'ye yönelmesine engel olabilecektir. Bu tip bir tehdit her ne kadar AB üyeliği ile aşılabılır olsa da aynı zamanda özellikle dolaşım serbestliğinin sağlanması aşamasına kadar bir tehdit olarak görülebilecektir.

Bir diğer tehdit ise Türkiye turizminin hem Birlik ülkeleri hem de gelişen destinasyonlarla –özellikle Uzak Doğu ülkeleri- ile rekabet etmek durumunda olacak olmasıdır. Sadece fiyat rekabeti ise yüksek gelirli turistlere ulaşmanın önündeki engellerden biridir. AB ortalamalarına yakın bir devlet yardım ve teşvik programı olmadan sektörün rekabet olanakları kısıtlı olacaktır.

3.1.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğinin Avrupa Birliği ve Türkiye Turizmine Olası Etkileri

Türkiye turizmi pek çok güçlü yön ve fırsata sahip olmasına rağmen bu endüstrinin daha sağlıklı gelişebilmesi için hem fırsatların değerlendirilebilmesi hem de zayıf yönlerin güçlendirilerek tehditlerin ortadan kaldırılması veya etkilerinin en aza indirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde AB içinde her ne kadar Türkiye'ye oranla daha az yapısal sorun yaşansa da kalite konusunda ve turizm endüstrisine ilişkin olumsuz algılamalar nedeniyle ortaya çıkan sorunların aşılabilmesi endüstrinin geleceği bakımından çok önemlidir. Tablo 14'de ortaya koyulan turistik gelişme tipolojisi bakımından Türkiye incelenebilir.

Tablo 14: Turistik Gelişme Tipolojisi

Değişim Oranı	Güç Temelli	Karşılıklar ve Ödünler
Hızlı Büyüme	<ul style="list-style-type: none"> Yatak odası toplulukları Yaz yerleşimcileri Uzmanlaşmış ticaret (dış finansman) 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel normlarda hızlı değişim Yeni güç yapısı ve ekonomi
Yavaş Büyüme	<ul style="list-style-type: none"> Bireysel gelişmeler Yerel sahiplik Genişleyen yerel ticaret (yerel finansman) 	<ul style="list-style-type: none"> Normlarda yavaş değişim Kararlı güç yapısı Genişleyen yerel ekonomi
Geçici Büyüme	<ul style="list-style-type: none"> Direk geçişler Haftasoncuları Mevsimsel girişimciler (yerel finansman) 	<ul style="list-style-type: none"> Kararlı normlar Güç yapısı ve ekonomide bireysel devingenlik Yerel ekonomide kapsamı sınırlı değişim

Kaynak: Peck ve Lepie, 1989: 204'den aktaran Hall, 1994:54

Tablo 14'e göre Türkiye turizmi incelendiğinde ve 1980'ler sonrası süreç göz önüne alındığında, Türkiye'nin turistik

gelişme tipolojisi ile ilgili 'hızlı büyümedir' tanımlaması yapılabilecektir. Bunun bir sonucu olarak turizm sektörü önemli bir ekonomik faaliyet alanı haline gelmiştir. Diğer taraftansa özellikle turizm bölgelerinde toplumsal yaşamda ve normlarda hızlı bir değişimin yaşandığını belirtmek gerekmektedir. Ancak bu durum çoğu zaman turizm sektörünün sağladığı ekonomik katkı yüzünden göz ardı edilmektedir.

Küresel anlamda da oldukça önemli ve rekabetçi bir yapıya sahip Türkiye turizmi ve AB turizminin karşılıklı değerlendirilmesi gerekmektedir. Gelecekte AB üyesi olacak olan bir ülke olarak Türkiye'nin AB turizmine katacaklarının belirlenmesi ve AB üyeliğinin Türkiye turizmine sağlayacağı olanaklar ortaya konmalıdır. AB'ye girişin Türkiye'nin turizm endüstrisi bakımından olumlu ve olumsuz tarafları aşağıdaki gibidir (TYD, 2003b):

a) Olumlu taraflar

- Daha çok turist çekebilecek ücretsiz tanıtım
- AB'ye giriş ile birlikte fonlardan yararlanma imkanı
- Turizm sektörü ile ilgili yönergelerin reorganizasyonu
- Doğrudan yabancı sermaye yasasındaki yeni düzenlemeler sayesinde yeni yabancı sermaye akımı sağlanması

b) Olumsuz taraflar

- Sağlık, taşıma, katı atık gibi benzeri yatırımların yapılması gerektiğinden maliyetlerin yükselecek olması
- Yükselen maliyetlerin fiyatları da yükseltmesi nedeniyle Türkiye'nin fiyat konusundaki rekabet gücünü kaybedecek olması

AB üyeliği Türkiye turizmi için kimi olumlu gelişmeler sağlayacağı gibi olumsuz etkileri de olacaktır. Ancak bu olumsuz etkilerin daha çok kalite artırıcı yatırımlar nedeniyle ortaya çıkacak olması uzun vadede Türkiye turizminin daha olumlu yönde gelişimini de sağlayacaktır. Bu da Türkiye turizmine uluslararası alanda rekabet şansı verecektir. Politika düzenlemelerinde ve yapılacak planlamalarda AB'nin turizmde öncelik verdiği alanlara yönelik düzenlemeler, AB'nin Türkiye turizmi üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri azaltıcı rol oynayabilecektir.

Türkiye ise sahip olduğu bir takım avantajlar ile AB turizmine katkı sağlayacaktır. Öncelikle Türkiye dünyadaki ve özellikle Akdeniz bölgesindeki önemli destinasyonlardan biridir. Bu durum AB'nin gelecekte turizm endüstrisi içindeki payını güçlendirecektir. Diğer taraftan değişen turizm talebine bağlı olarak, Türkiye'nin sahip olduğu kültürel ve doğal mirasın yeni turizm türlerine yönelik olarak ortaya çıkarılması mümkün olabilecektir. Örneğin, kültür turizmi, inanç turizmi, spor turizmi gibi alanlarda daha da güçlenmek mümkün olabilecek, bu turizm türlerine ek olarak toplantı turizmi, macera turizmi, eko turizm gibi yeni turizm türlerine yönelik gelişme sağlanabilecektir. Türkiye'nin bu potansiyeli, AB turizmi için de önemli bir fırsat sağlayacaktır. Bir başka önemli katkı istihdam politikaları kapsamında gerçekleşecektir. AB'nin demografik yapısının giderek yaşlanan bir nüfus ile ortaya çıkışı, istihdam politikaları bakımından Türkiye'nin genç nüfusunu önemli bir hale getirmektedir. Özellikle Türkiye'de giderek daha nitelikli bir hale gelen turizm eğitimi ve bu eğitimi veren kurumların artan sayısı, turizmde istihdam edilecek personelin niteliklerini de artırmaktadır. Söz konusu eğitim beraberinde nitelikli personel desteğinin yanında kalite konusu üzerinde durularak uygulamaların gerçekleştirilmesi bakımından da avantaj sağlayacak, bu

durum Türkiye'nin gelecekteki hedeflerine ulaşmasına yardım edeceği gibi, AB üyesi bir ülke olarak AB içindeki en önemli destinasyonlardan biri olmasını sağlayacaktır.

Diğer taraftan AB ile bütünleşme süreci Türkiye'nin uyum için bir takım düzenlemeler yapmasını gerektirecektir. Turizm ile ilgili tüm alanlarda AB politikalarının izlenmesi ve ilgili mevzuata uyum sürecinin başlatılması gerekmektedir. Bu uyum sürecinde aşağıdaki unsurlar yerine getirilmelidir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:9):

- c) Rekabet gücü yüksek, gelişen ve değişen tercihleri göz önünde bulunduran turistik ürünler yaratılması
- d) Turizm ürünlerinin geliştirilmesi için AB'den sağlanacak fonların ve mali yardımların tutarlı kullanımı
- e) Hedefe yönelik, koordine edilmiş tanıtım ve pazarlama politikaları geliştirilmesi
- f) Turizmin, ulaşım, çevre, yerel yönetimler vb. diğer alanlardaki politikalarla eşgüdümünün sağlanması
- g) Politikaların yürütülebilmesi için uyumlu yasal yapılanmaların tamamlanması
- h) Turizme AB normlarında etkin bir teşvik sistemi getirilmesi

Bu unsurların yerine getirilmesi ile birlikte Türkiye turizminde olumlu gelişmeler sağlanabilecektir. Ancak bu gelişmenin ve yerine getirilmesi gereken unsurların yanında Avrupa Birliği'nin turizm politikası oluşturmaya yönelik olası girişimleri takip edilerek bu unsurların ve politikaların uygulanması için ihtiyaç duyulacak düzenlemelerin de yürürlüğe sokulması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

21. yüzyılda turizm endüstrisi, dünyanın en büyük endüstrisi olma yolundadır. Uluslararası seyahatte çeşitli formalitelerin kaldırılması ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin güçlenmesi ile uluslararası turizm büyük bir hızla büyümeye devam edecektir. Dünya genelinde seyahat tiplerinin değişmesi ile birlikte uluslararası turizme katılanların sayısı günden güne artacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde diğer ülkelerde olduğu gibi önemli teknolojik gelişmeler ve monoton çalışma ortamından kaçış ve artan boş zaman faaliyetleri aktif turizm hareketlerini hızlandıracaktır (Yu, 1999:354). Bu durum turizm endüstrisinin ekonomik büyüklüğünün artacağına da işaret etmektedir.

Son yıllarda dünyada yaşanan değişim ve dönüşümler özellikle uluslararası alanda önemli sonuçlar doğurmuştur. Özellikle bölgesel bütünleşme hareketleriyle güçlenen küreselleşme olgusu diğer tüm alanlarda olduğu gibi turizm alanı için de yeni yaklaşımları ve değişimleri beraberinde getirmiştir. Turizm alanında küreselleşme, sınırların giderek ortadan kalkması, uluslararası yatırımların yaygınlaşması, kültürler arasındaki etkileşimin güçlenmesi gibi sonuçları ortaya çıkarmaktadır.

Küreselleşme süreci aynı zamanda küresel arenada rekabetin daha güçlü bir biçimde yaşanması sonucunu da doğurmuştur. Ülkeler, şehirler, bölgeler ve işletmeler arasında yaşanan bu rekabet turizmi de etkilemektedir. Turizmin uluslararası doğası endüstrinin tümüyle küresel bir alanda faaliyet göstermesini gerektirdiğinden bu alanda rekabeti güçlendirerek yenilik üretmenin ve kalitenin öne çıkmasının sağlanması gerekmektedir.

Turizm dünyada en hızlı büyüyen ve gelişen sektörlerden bir tanesi durumundadır. Özellikle boş zamanın artması, taşımacılık ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesi, tanıtım faaliyetlerindeki gelişme, nüfus artışı ile toplumsal hareketliliğin artması ve refah düzeylerinin yükselmesi turizmin gelişimini sağlayan nedenlerin başında gelmektedir. Diğer taraftan uluslararası turizmin söz konusu nedenlerle gelişmeye devam etmesi ve gelecekte daha da güçlü ve gelişmiş bir sektör haline gelecek olması bu alanda yaşanan rekabetin gelecekte bu endüstriden pay elde etmek amacıyla daha da güçlenmesine yol açacaktır. Turizm günümüzde gelir, istihdam, ödemeler dengesi, kültürel kaynaşma gibi pek çok noktada ülkelere yarar sağlayan bir sektör konumundadır. Bu durum gelecekte çok daha gelişmiş bir turizm endüstrisini karşımıza çıkaracaktır. Turizmin sağladığı bu avantajlar her ne kadar bir takım dezavantajları içerse de ülkelerin yeni turizm ürünleri yaratmak amacıyla çabalarını sağlamaktadır.

AB, küreselleşme süreci ile birlikte ekonomik bir bütünleşme hareketi ile başladığı sürece siyasal birlik olmak ve daha da ileri giderek Sosyal Avrupa'yı yaratmak çabası ile devam etmektedir. AB için turizm sektörü beraberinde ekonomik avantajları getirirse de aynı zamanda Avrupa vatandaşlığı ve Avrupalılaşıma gibi çok önemli unsurlar için de yarar sağlayan bir araç olarak görülmektedir. Bu çerçevede AB'de ortak bir turizm politikası oluşturulmamış olsa da bu politikaya yönelik olarak gerçekleştirilmiş bir takım yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu oluşturulan düzenlemeler ve gösterilen iradede bir

politika olarak bahsetmek doğru olacaktır.

Turizmin çok yönlü doğası pek çok alanla ilişkili olmasını gerektirmektedir. Bu anlamda örneğin çevre, taşımacılık, rekabet, istihdam gibi alanlarda atılan adımlar ve gerçekleştirilen düzenlemeler aynı zamanda turizm endüstrisi için de bir anlama sahip olmakta ve bu endüstrinin işleyişini etkilemektedir. Bu nedenle AB’de ortak bir turizm politikası oluşturmada, üye ülkeler arasında tam bir uyumun sağlanamaması ve bu endüstrinin ilişkili olduğu diğer alanlardan soyutlanamaması gibi sorunlar yaşanmaktadır. Ancak yine de bu alanda bir politika oluşumu için ön adımlar atılmakta ve gelecekte ortak bir politika alanı olarak turizmin öne çıkışını mümkün hale getirecek düzenlemeler gerçekleştirilmektedir.

Turizm ve politika arasındaki ilişki turizmin diğer yönlerine nazaran daha az üzerinde durulmuş bir konudur. Ancak turizmin uluslararası alanda faaliyet gösteren bir endüstri olması ve ülkeler ve hatta kıtalar için bir rekabet unsuru olarak öne çıkması politika ile arasındaki ilişkiyi güçlendirerek bu alanda bir politika geliştirme gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Turizmin politika ile ilişkisi bireysel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde incelenebilecek bir konudur. Diğer taraftan bu alanın uluslararası ilişkiler, devletin bu alandaki rolü, kalkınma, değer paylaşımı gibi alanlarla olan ilişkisi politika unsuru olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

AB ile Türkiye turizminin karşılaştırmalı değerlendirmesi beraberinde her iki düzeyde de turizmin sağladığı avantaj ve dezavantajları görebilmek bakımından önemlidir. AB’nin ortak bir turizm politikasına doğru gidebilecek olan düzenlemeleri aynı zamanda Türkiye için de önemlidir. AB’ye tam üye olmaya aday bir ülke olarak Türkiye’nin özellikle turizm alanında sahip olduğu üstünlük, diğer aday ülkeler ve yeni üyeler arasında öne çıkışı, bir taraftan AB’ye üyelikte bir avantaj olarak değerlendirilebilirken diğer taraftan AB’nin turizm alanındaki düzenlemelerini takip ederek bu konuda daha ciddi çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir. Türkiye turizm pazarının ana kaynağının AB üyesi ülke vatandaşları olması dolayısıyla AB’de gerçekleşen gelişmelerin takip edilmesi sektörün geleceği açısından kaçınılmaz olmaktadır.

AB ve Türkiye arasında tam üyelik müzakerelerinin devamı ile birlikte, tüm alanlarda olduğu gibi, turizm alanında da mevzuatın uyumlulaştırılması ile birlikte turizm sektöründe birtakım yapısal değişimler yaşanması kaçınılmazdır. SWOT analizleri ve 2. bölümde bahsedilen genel politikalar açısından ele alınacak olursa Türkiye turizmi açısından atılabilecek kimi adımlardan bahsedilebilir.

Sürdürülebilir turizm açısından en önemli unsurlardan biri olan çevre konusunda özellikle MEDA kapsamındaki fonlardan ve diğer AB yapısal fonlarından yararlanılarak, turizmde çevreye duyarlı yapılaşma hem teşvik edilmeli, hem de bir zorunluluk olarak ilgili mevzuatların uyumu ve ardından uygulanması sağlanmalıdır. Bu aynı zamanda turizmde kültürel mirasın ve doğal kaynakların korunması açısından bir zorunluluk olarak benimsenmelidir. Ayrıca ilgili resmi, mesleki ve sivil toplum örgütlerinin aktif işbirliği araçları yaratılmalıdır.

Tüketiciyi korumaya yönelik kararlar alınırken AB turizm mevzuatına uygunluk göz ardı edilmemelidir. Örneğin paket tur düzenleme, seyahat sigortası vb. konularda, AB Paket Seyahat, Paket Tatil ve Paket Tur Konsey Yönergesi Türkiye

açısından da rehber niteliği taşıyabilecektir. Ayrıca turizm tesislerinin güvenliği ve turist sağlığı konularında ilgili mevzuat AB mevzuatıyla uyumlulaştırılmalıdır.

Turizmin ve ulaşımın hızlı bir şekilde yaşandığı bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri Türkiye turizm sektörünün de yakalayabilmesi için ilgili teknolojilerin sektör tarafından kullanılmasını sağlayacak teşviklerin işlerlik kanması sağlanmalıdır.

Serbest dolaşımın önündeki engellerden olan vize uygulamaları konusunda AB ile en azından Ege Denizi ve komşu AB adayı ve üye ülkelere yapılacak günübirlik seyahatler konusunda vize ayrıcalıkları talep edilmeli, yurtdışına düzenlenen paket turlarda maliyeti artıran ve yurtdışı çıkışlarda alınan Toplu Konut Fonu kesintisi kaldırılmalı, pasaport harçları makul düzeye indirilmelidir.

Mesleki eğitime dair AB tarafından belirlenmiş standartlara uyum gösterilebilmesi için, mesleki eğitim veren AB kuruluşları ile işbirliğine gidilmeli ve nitelikli eleman yetiştirilmesi konusunda daha sıkı işbirliği yapılmalıdır.

Türkiye'nin ucuz destinasyon imajından kurtulabilmesinin yolunu açabilmek için, sektördeki tekelleşmelerin önüne geçilebilmelidir. Sektördeki dikey ve yatay birleşmelere, AB rekabet politikaları dikkate alınarak izin verilmelidir. Böylelikle büyük çoğunluğu KOBİ kapsamında olan ve pazarı etkileme güçleri kısıtlı olan sektör şirketlerinin korunabilmesi sağlanmalıdır.

Turizm örgütlerini, turizm piyasasını düzenleyici aktörleri ve sosyal tarafları bir araya getiren birlikler desteklenmelidir. Turizm konusunda bu birliklerin oluşturacağı organlara yetki devri yoluyla karar alma süreçlerine katılım hakkı verilmelidir. Sektörde yaşanan değişimlere daha hızlı yanıt verilmesini sağlayacak bu tür birlikler aynı zamanda sektörde yaşanan küresel rekabetin sosyal taraflar üzerinde yaratacağı olumsuz etkileri hafifletebilmesi açısından önemli işlevler yerine getirebileceklerdir.

AB tarafından özellikle az gelişmiş bölgeler açısından desteklenen kırsal turizm Türkiye'de de desteklenmeli, tarımdan kopan işgücünün bu alanlara kaydırılması için çalışmalar yapılmalıdır. AB tarafından az gelişmiş bölgeler açısından sosyal ve ekonomik kurtarıcı olarak benimsenen turizm faaliyetlerine yapılan destekler, Türkiye tarafından da uygulanabilmeli, destek ve teşvikler sağlanabilmelidir.

Turizm sektöründeki kayıtdışı ekonomiyi azaltmak için AB vergi politikaları göz önünde bulundurularak KDV oranları AB ortalamasına yakınlaştırılmalıdır. Özellikle mevsimsel yapısı yüzünden turizm sektöründeki kayıtdışı istihdamın engellenmesi için denetimler artırılmalı ve işgücünün örgütlenmesi önündeki engeller hafifletilmelidir.

Engelli hakları doğrultusunda, engelli turistlerin seyahatlerini kolaylaştırıcı önlemler AB standartlarına uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Engellilerin seyahatlerinin tüm aşamalarını kapsayacak detaylı bir plan doğrultusunda ulaşım araçlarından konaklama tesislerine, rekreasyon alanlarından eğlence yerlerine kadar, projeler hazırlanarak ve AB fonlarından destek

sağlanarak hem yeni yatırımlara hem de halihazırdaki tesislerin yapısal değişimlerine destek olunmalıdır.

Çalışmada özellikle Türkiye'deki turizm mevzuatının AB ile karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılmamıştır. AB ile üyelik müzakereleri devam ederken mevzuatın AB ile uyumlaştırılması sonucunda ilgili mevzuatın kabul edileceği varsayılarak öncelikli olarak AB turizm mevzuatı ele alınmıştır. Diğer taraftan AB turizm politikasına yönelik gerçekleştirilen çalışmaların azlığı bu çalışmanın önemli kısıtlarından biri olmuştur. Çalışmada tüm ekonomik alanların olduğu gibi turizm alanının da küreselleşmeden etkilendiği gerçeğinden bahsedilmiş ancak çalışmanın özü açısından küreselleşmenin etkileri kısıtlı olarak incelenmiştir. Ayrıca günümüze gelene kadar oluşturulmuş olan AB'nin turizm politikası, AB'nin günümüze dek turizm alanını etkileyebilecek tavsiye ve kararları, rehber kaynaklar ışığında mevzuatın taranmasıyla elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

Akerhielm, Peter, Dev, Chekitan S. & Noden, Malcolm A. (2003). Brand Europe: European Integration and Tourism Development. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 44(5-6).

AKTT (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği) (2006), *Avrupa Birliği ve Turizm*, ABBM Bilgi Notu 3, Erişim: Ağustos 2006

http://www.deltur.cec.eu.int/_webpub/documents/FactSheets/ABTurizm.pdf

AKTT (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği) (2005a), *AB Turizm Politikası*, Erişim: Ağustos 2006,

<http://www.deltur.cec.eu.int/abturizm.rtf>

AKTT (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği) (2005b), *Avrupa Birliği Nedir?*, Erişim: Eylül 2006,

<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=1&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=268&fop=1>

Altıntaş, Volkan (2006), *Avrupa Birliği'ndeki Son Genişleme Paralelinde Avrupa Turizmine Bakış: 2005 Değerlendirmesi ve 2006 Öngörülleri*, Erişim: Ağustos 2006, www.turizm gazetesi.com

Artar, Yıldız ve Karabacakoğlu, Çağla (2003), *Türkiye'de Engelliler Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Konaklama Tesislerindeki Altyapı Olanaklarının Araştırılması*, Milli Produktivite Merkezi, Erişim: Ağustos 2006,

<http://www.tsd.org.tr/istatistik/truzim.doc>

Aydın, Seçim (2005), *Avrupa Birliği ve Turizm Sektörü*, Erişim: Temmuz 2006

<http://www.turizm gazetesi.com/articles/article.aspx?id=19487>

Bahar, Ozan ve Kozak, Metin (2006). *Turizm Ekonomisi*. Detay Yayıncılık:Ankara

Bahar, Ozan ve Kozak, Metin (2005). *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik*. Detay Yayıncılık: Ankara.

- Balaz, Vladimir ve Williams, Allan M. (2005). International Tourism as Bricolage: An Analysis of Central Europe on the Brink of European Union Membership. *International Journal of Tourism Research*, 7:79-93.
- Baldacchino, Godfrey (1997). *Global Tourism and Informal Labour Relations: The Small-scale Syndrome at Work*. Mansell Publishing Limited:England.
- Bauman, Zygmunt (2000). *Siyaset Arayışı*, Metis Yayınları: İstanbul
- Bull, Benedicte (1999). Encouraging Tourism Development Through the EU Structural Funds: A Case Study of the Implementation of EU Programmes on Bornholm. *International Journal of Tourism Research*, 1:149-165.
- Bulut, Erol (2000). Türk Turizminin Dünya'daki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3:71-85
- Cardoso, Carla ve Ferreira, Luis (2000). The Effects of European Economic Integration on Tourism: Challenges and Opportunities for Portuguese Tourism Development. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12(7): 401-408.
- Çeken, Hüseyin (2004). Küreselleşme Eğilimlerinin Uluslararası Turizm Hareketlerine Etkileri ve Türkiye. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12.
- Çeken, Hüseyin (2003). *Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi*. Değişim Yayınları: İstanbul
- Çelebi, Aykut (2002). *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği*. Metis Yayınları:İstanbul.
- Çiçek, Olgun ve Özgen, Işıl (2001). Avrupa Birliği'nde Turist Hakları ve Adaylık Sürecinde Türkiye'deki Uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3).
- Çoban, Tonguç (2005), *Lizbon Stratejisi Yol Ayrımında - Avrupa'nın Makro-Ekonomik Modeline İlişkin Tartışma*, Erişim: Temmuz 2006, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1946
- Dinçer (İstanbul), Füsun (1997). *Avrupa Birliği'nde Turizm ve Uygulanan Politikalar*. Der Yayınları: İstanbul.
- Disabled Peoples' International (2000), *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Erişim: Ağustos 2006, http://www.dpi.org/en/resources/pdfs/Fundamental_Rights_Charter20_Article26_Revision.pdf

- Dölekoğlu (Özçiçek), Celile (2003), *Gıda Kalite Güvenlik Sistemleri*, Erişim: Ağustos 2006, <http://www.aeri.org.tr/bakis3/GidaGuvenlikSistemleri.pdf>
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Tarihçesi, Erişim: Eylül 2006, <http://www.dpt.gov.tr/abigm/tabii/tarihce/tabii.doc>
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2001), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Erişim: Ağustos 2006, <http://ekutup.dpt.gov.tr/turizm/oik601.pdf>
- EC (European Commission) (2003), *Structure, Performance and Competitiveness of European Tourism and Its Enterprises*, Erişim: Ağustos 2006, http://ec.europa.eu/enterprise/services/tourism/studies/pwc/pwc_en.pdf
- EC (European Commission) (2001), *Environment 2010: Our Future Our Choice, 6th EU Environment Action Programme*, Erişim: Eylül 2006, http://ec.europa.eu/environment/newprg/pdf/6eapbooklet_en.pdf
- EC (European Commission) (1991), *Community Action Plan To Assist Tourism*, Erişim: Ağustos 2006, http://aei.pitt.edu/5397/01/001891_1.pdf
- ETC (European Travel Commission) (2006), *European Tourism Insights 2005 – Outlook for 2006*, Erişim: Temmuz 2006, http://www.etc-corporate.org/resources/uploads/ETC_EuropeanTourismInsights_2005.pdf
- ETC (European Travel Commission) (2005), *Vienna Declaration on the Future of European Tourism*, Erişim: Temmuz 2006, http://www.etc-corporate.org/resources/uploads/ETC_ViennaDeclaration.pdf
- European Union (2002a), *Cohesion and Transport*, Erişim: Eylül 2006, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l24207.htm>
- European Union (2002b), *Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community*, Erişim: Ağustos 2006, http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/C_2002325EN.003301.html
- Eurostat (2005), *Regions: Statistical Yearbook 2005*, Erişim: Temmuz 2006, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-AF-05-001/EN/KS-AF-05-001-EN.PDF

Güran, Nevzat (2000). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği*. Anadolu Matbaacılık:İzmir.

Hacıoğlu, Necdet (1994), *Uluslararası Turizm Hareketleri ve Türkiye*. Teksir:Balıkesir.

Hall, Colin Michael (1994). *Tourism and Politics: Policy, Power and Place*. John Wiley & Sons: England

Hardt, Michael ve Negri, Antonio (2002). *İmparatorluk*, Ayrıntı Yayınları:İstanbul

İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı) (2005), Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Erişim: Eylül 2006, <http://www.ikv.org.tr/tarihce.php>

İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı) (1997). *Trans Avrupa Ağlarının AB Bütünleşmesindeki Yeri*. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:146:İstanbul.

İTO (İzmir Ticaret Odası) (2005), *Türk Turizm Sektörünün Kullanabileceği AB Fonları*, Erişim: Ağustos 2006, www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/B942DAC-917E-4200-B1F5-2D065174DF75/5148/turizmrap.pdf

Karluk, Rıdvan (1996), *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları: İstanbul

Klein, Reinhard (2001), *Public Policies and Cultural Tourism –EU Activities-, The 1st Conference on Cultural Tourism: Economy and Values in the XXI Century*, 29-31 March 2001, Barcelona, Erişim: Temmuz 2006 <http://ec.europa.eu/enterprise/services/tourism/tourism-publications/documents/barcelona30-03-2001.pdf>

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2006), *Türkiye Turizm Stratejisi-2023 Taslak Raporu*, Erişim: Ağustos 2006, <http://www.turizm.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF4497A73B597516EA07B29B0E58BFDC34>

McIntosh, Robert W., Goeldner, Charles R. Ve Ritchie, J.R. Brent (1995). *Tourism Principles, Practices, Philosophies*. John Wiley & Sons: New York

Oder, Bertil Emrah (2004). *Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasacılık*. Anahtar Kitaplar Yayınevi:İstanbul.

Okman, M. Tayfun (2005). *AB Anayasasının Oluşumu: Kavramlar ve Sorunlar, Avrupa Birliği Anayasasının Temelleri*. Atılım Yayınları:Ankara.

O'Sullivan, D., Stewart, E.J., Thomas, B., Sparkes, A. ve Young, J. (2003). Evaluating European Union Structural Funding Programmes for Tourism SMEs: A Case from Industrial South Wales. *International Journal of Tourism Research*, 5:393-402.

ODTÜ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) Avrupa Birliği Ofisi (2005), *Avrupa Birliği Tarihi*, Erişim: Eylül 2006, http://www.abofisi.metu.edu.tr/ab_tarihi.htm

Öner, Çiğdem (1997). *Seyahat Ticareti*. Literatür Yayınları:İstanbul.

Pira, Aylin (2004). Küreselleşme – Küresel Rekabet ve Halkla İlişkiler. *Küresel Köyde Halkla İlişkiler Adına Neler Tartışılıyor?*. Ed. Aylin Pira, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:33:İzmir.

Rita, Paula (2000). Tourism in the European Union. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12(7).

Selçuk, N. Gökalp ve Başar Selim. *Turizm Uydu Hesapları*, Erişim: Ağustos 2006, http://www.geocities.com/ceteris_tr/s_basar2.doc

Smeral, Egon ve Weber, Andrea (2000). Forecasting International Tourism Trends to 2010. *Annals of Tourism Research*, 27(4):982-1006.

Szivas, Edith (2005). European Union Accession: Passport to Development for the Hungarian Tourism Industry?. *International Journal of Tourism Research*, 7:95-107.

Tanyeri, Mustafa ve Pınar, İge (2006). Tourism As a Cultural Bridge Connecting Turkey & EU. *Türk – Kazakh International Tourism Conference 2006*, 20-26.11.2006, Alanya, 1331-1343.

Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim (2000). *Türkiye ve Avrupa Birliği: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa 'ya Türkiye 'nin Yaklaşımı*, Ümit Yayıncılık:Ankara

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. (2004), *Turizm Sektörü*, Türkiye Vakıflar Bankası Sektör Araştırmaları Serisi No:30, Erişim: Haziran 2006, <http://www.vakifbank.com.tr/earastirma/turizm.doc>

TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği) (2001). *Avrupa Birliği ve Turizm*. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği: İstanbul.

TYD (Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği) (2003a). *Avrupa Birliği Turizm Mevzuatı Rehberi*. TYD Yayını:İstanbul.

TYD (Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği) (2003b), *AB ve Türkiye Turizmi “Mevzuat-Politikalar-Fırsatlar” Semineri*, 04 Aralık 2003, Ritz Carlton, İstanbul, Erişim: Haziran 2006, <http://www.ttyd.org.tr/abproje/4ARALIK.doc>

Tuncay, Utku (2006), *AB Çevre Müzakerelerinde Türkiye*, Erişim Eylül 2006, http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/cevrepolicy_paper.pdf

Varlıer, Oktay (2004), *AB ve Türkiye Turizmi 2003 Değerlendirmesi ve 2004 Beklentileri Konulu Basın Toplantısı Notları*, Erişim: Ağustos 2006, <http://www.ttyd.org.tr/abproje/29OCAK.doc>

WTTC (World Travel & Tourism Council) (2006), *World Travel & Tourism Climbing to New Heights, The 2006 Travel & Tourism Economic Research*, Erişim: Temmuz 2006, <http://www.wttc.org/2006TSA/pdf/World.pdf>

WTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü) (2006), Erişim: Temmuz 2006, <http://www.unwto.org>

WTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü) (1999), *Turizmde Global Etik İlkeler*, Erişim: Ağustos 2006, http://www.world-tourism.org/code_ethics/pdf/languages/Turkey.pdf

WTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü) (1998), Erişim: Temmuz 2006, <http://pub.world-tourism.org:81/epages/Store.sf/?ObjectPath=/Shops/Infoshop/Products/1064/SubProducts/1064-1>

Yarcan, Şükrü (1996). *Türkiye 'de Turizm ve Uluslararasılaşma*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları:İstanbul

Yu, Larry (1999), *The International Hospitality Business Management and Operations*, The Haworth Hospitality Pres: London

EKLER

EK 1

90/314/EEC Sayılı 13 Haziran 1990 tarihli Paket Seyahat, Paket Tatil ve Paket Tur Konsey Yönergesi (TÜRSAB, 2001:23-30):

Madde 1: Bu yönergenin amacı Topluluk sınırları içinde satışa sunulan ve satılan paketlerle ilgili, üye ülkelerin kanunlarını, düzenlemelerini ve idari hükümlerini yakınlaştırmaktır.

Madde 2: Bu yönergenin amacı bakımından:

- 1) ‘Paket’, birleşik bir fiyatla satışa sunulan veya satılan ve hizmetlerin 24 saatten fazla süre aldığı veya en az bir gecelik konaklamayı kapsayan ve aşağıdakilerden en az ikisinin, önceden düzenlendiği birleşimdir.
 - a) Ulaşım
 - b) Konaklama
 - c) Ulaşım, konaklama ve hesaplardan farklı olan ve paket turun önemli bir bölümünü kapsayan diğer turist hizmet ürünleri. Aynı paket turun farklı unsurlarına uygulanacak aynı faturalama, bu yönergenin organizatör veya perakendeciye getirdiği yükümlülükleri ortadan kaldırmaz.
- 2) ‘Organizatör’, düzenli olarak, doğrudan veya perakendeci vasıtasıyla paket satan veya satışa sunan kişidir.
- 3) ‘Perakendeci’, organizatör tarafından bir araya getirilmiş, paketi satan veya satışa sunan kişidir.
- 4) ‘Tüketici’, paketi satın alan veya almak üzere anlaşılan (asıl sözleşme tarafı) veya adına asıl sözleşme tarafının paket almak üzere anlattığı, herhangi bir kişi (diğer hak sahipleri) veya asıl sözleşme tarafının veya diğer hak sahiplerinin paketi devrettikleri kişidir (devralan).
- 5) ‘Sözleşme’, tüketiciyi, organizatöre veya perakendeciye bağlayan anlaşmadır.

Madde 3:

- 1) Organizatör veya perakendeci tarafından tüketiciye sağlanan, paketin fiyatı ve tüm diğer şartların sözleşmeye uygulanmasında, herhangi bir tanımlayıcı unsur, yanıltıcı bilgi içermemelidir.
- 2) Tüketiciye bir broşür verildiğinde, bu broşür, hem fiyat hem de ilgili yeterli bilgiyi okunaklı, anlaşılır ve doğru olarak vermelidir.
 - a) Gidilecek yer ve kullanılacak araçlar, karakteristik özellikler ve kullanılan ulaşım tipi.
 - b) Konaklama şekli, yeri, sınıf ve kategorisi, belli başlı nitelikleri, ilgili üye ülkenin yasalarına göre verilmiş turizm belgesi ve onay belgesi.
 - c) Yemek planı.
 - d) Seyahat programı.
 - e) İlgili üye ülke veya ülkelerin vatandaşları için gerekli olan pasaport ve vize şartları ve seyahat ve konaklama esnasında gerekli sağlık formaliteleri.
 - f) Peşin olarak ödenecek miktar veya yüzdesi ve kalan bakiyenin ödeneceği ödeme planı.
 - g) Paketin gerçekleşmesi için gerekli asgari kişi sayısı ve iptal durumunda tüketicinin ne kadar zaman önceye kadar bilgilendirileceği

Broşürde anlatılan unsurların tümü, organizatör veya perakendeciye aşağıdaki durumlar dışında bağlar:

- Broşürün açıkça belirtmesi halinde unsurlardaki değişikliğin sözleşme imzalanmadan önce tüketiciyle açıkça

görüşülmesi

- Sözleşmeden sonra sözleşme taraflarının anlaşarak tapdığı değişiklikler

Madde 4:

- 1) a) Organizatör veya perakendeci, tüketiciye sözleşme imzalanmadan önce yazılı veya diğer uygun bir şekilde üye ülke veya ülkelerin vatandaşlarına uygulanan vize ve pasaport işlemlerinin gerektirdiği unsurlar, bunların gerektirdiği süreler ile konaklama ve seyahat esnasında gerekecek sağlık formaliteleri konusunda bilgi sağlamalıdır.
- b) Organizatör veya perakendeci tüketiciye yazılı ve diğer uygun bir şekilde seyahat başlamadan önce, uygun süre içinde gerekli bilgileri sağlamalıdır.
 - i) Ulaşım esnasındaki aktarmalar ve molalar ile yine ulaşım esnasında tüketicinin işgal edeceği yer, kabin, gemi kamarası, tren kompartmanı gibi yerler hakkında
 - ii) Organizatörün veya perakendecinin bölge temsilcisinin isim, adres ve telefon numaraları ya da bu yapılamıyorsa herhangi bir zor durumda arayabileceği yerel acentenin adres ve telefon bilgileri hakkında Yerel acente ve temsilcilerin olmadığı durumda ise tüketiciye acil telefon numaraları ya da kendisini organizatör veya perakendeciye ulaştırabilecek diğer kontak adres ve telefonları hakkında
 - iii) Küçük yaşta kilerin yurtdışı konaklama ve seyahatlerinde, doğrudan çocukla veya konaklama yerindeki çocuk bölümünün sorumlusu ile temas kurabilme imkanı hakkında
 - iv) Bir kaza ya da hastalık nedeniyle seyahatin iptal edilmesi durumunda tüketicinin iptal sebebiyle yapması gereken harcamalar, aldığı yardımlar ve geri dönüş maliyetini kapsayan tercihli bir sigorta poliçesi hakkında
- 2) Üye ülkeler sözleşmeyle ilişkili olarak aşağıdaki prensipleri ortaya koyacaklardır:
 - a) Sözleşme, en azından, bu yönergenin ekinde listelenen hususları içermelidir.
 - b) Sözleşmenin bütün şartları yazılı veya tüketici tarafından anlaşılabilir ve kapsayıcı olarak diğer sözleşme imzalanmadan önce tüketiciye aktarılmalıdır, tüketiciye bir kopyası verilmelidir.
 - c) Son dakika sözleşmelerindeki veya rezervasyonlarındaki gecikmeler b (bir önceki) şikkındaki şartları ortadan kaldırmamalıdır.
- 3) Tüketici kendisinin paket tura katılması mümkün olmaz ise, rezervasyonunu, bu isteğini paket turun başlangıcından önce organizatör veya perakendeciye önceden bildirmek kaydıyla sözleşmedeki bütün şartları kabul eden başka bir kişiye devredebilir. Paket turu devreden ile devralan sözleşmede belirtilen bakiyeden müştereken ve müteselsilen sorumludur.
- 4) a) Sözleşmede belirtilen fiyat, sözleşmede aksi belirtilmedikçe aşağıya veya yukarıya çekilemez; sözleşmede belirtilecek değişiklikler de ancak aşağıdaki alanlarda nedenleri ve hangi hesaba dayanılarak yapıldığı belirtilerek yapılabilir:
 - Yakıt dahil ulaştırma maliyetlerinde
 - Havaalanı veya limanlarda alınan ülkeye giriş çıkış vergileri, gümrük vergileri ve çeşitli turizm hizmetleri ücretleri, vergileri gibi alanlarda
 - Belirli pakete uygulanan döviz kurları alanında
- b) Paketin başlangıcından önceki 20 gün boyunca sözleşmede belirtilen fiyat artırılmaz.

- 5) Organizatör, paket turun başlangıcından önce, fiyat gibi sözleşmenin temel konularında değişiklik yapmak zorunda kalırsa, aşağıdaki kararlardan birini alabilmesi için tüketiciyi mümkün olan en kısa zamanda haberdar etmek zorundadır. Tüketici şu kararlardan birini almalıdır:
 - Ya sözleşmeden herhangi bir ceza ödemedi çekilir.
 - Ya da fiyat üzerinde yapılacak değişikliği gösteren bir özel maddenin sözleşmeye eklenmesini kabul eder. Tüketici, organizatör veya perakendeciye bu konudaki kararını mümkün olan en kısa zamanda bildirir.
 - 6) Tüketici, 5. paragraftaki şartlardan dolayı veya kendi hatası olmayan diğer nedenle sözleşmeden dönerse, organizatör paketi başlangıcından önce iptal eder, tüketici bu durumda aşağıdaki haklardan birine sahip olur:
 - a) Organizatörün veya perakendecinin aynı kalitede veya daha yüksek kalitede bir başka tura sahip olması halinde diğerinin yerine o paketi alır. Aslının yerine ikame edilecek tur, daha düşük kalitede ise, organizatör aradaki fiyat farkını tüketiciye ödemek zorundadır.
 - b) Ya da mümkün olan en kısa zamanda, sözleşmede belirtilen ödediği paranın tümünü geri alır. Bu durumda, tüketici, ilgili üye ülkenin yasalarının gerektirdiği şekilde, eğer uygunsa, aşağıdaki istisnai durumlar haricinde organizatör veya perakendeciden tazminat almaya hak kazanır. Belirlenen istisnai durumlar şunlardır:
 - i) Paketin gerçekleşmesi için gereken kişi sayısının sağlanamamasından dolayı iptal gerçekleşmiş ve tüketici bu durumdan sözleşmede belirlenen süreden önce haberdar edilmişse
 - ii) Ya da overbooking haricinde iptal önceden görülmesi imkansız ve doğal bir afet veya olay neticesi alınan tüm önlem ve icraatlara rağmen gerekmiş ise
 - 7) Kalkışın gerçekleşmesinden sonra, sözleşmede belirtilen ürün ve hizmetlerin önemli bir kısmının sağlanmadığı veya organizatör taahhüt ettiği hizmetlerin önemli bir kısmını sağlayamayacağını anladığı durumlarda, organizatör paketin devamı için uygun alternatif düzenlemeler yapacak ve bundan dolayı tüketiciye fazladan bir maliyet yüklemeyecektir. Bu durumda organizatör, teklif edilen servislerle, tedarik edilen hizmetler arasındaki farktan dolayı uygun bir tazminat ödeyecektir.
- Bu düzenlemeleri yapmak mümkün değil ise veya tüketici bu alternatif değişiklikleri makul nedenlerle kabul etmez ise organizatör fazladan bir maliyet yüklemeksizin tüketicinin paket turun başladığı yere veya tüketicinin kabul ettiği bir başka dönüş noktasına dönmesini sağlayacak ve uygun olduğu durumlarda tüketiciye tazminat ödeyecektir.

Madde 5:

- 1) Üye ülkeler, sözleşmeden doğan yükümlülüklerin uygun biçimde icrasında, bu yükümlülüklerin icrası ister organizatör ister perakendeci ister diğer hizmet sunucuları tarafından gerçekleştiriliyor olsun ve organizatörün ve perakendecinin diğer servis sunucularını takip etme hakları mahfuz kalmak şartıyla, organizatör ve perakendecinin sorumluluğu için gerekli adımları atarlar.
- 2) Üye ülkeler, sözleşmenin ifa edilmemesinden veya uygun biçimde ifa edilmemesinden dolayı tüketicinin uğradığı zarardan organizatör ve perakendeciye sorumlu tutan adımları atacak fakat tüketicinin uğradığı zarar organizatör veya perakendecinin veya diğer hizmet sunucularının icraatlarından kaynaklanmadıkça mesuliyet onların olmayacaktır. Sorumluluğu organizatör, perakendeci veya diğer hizmet sunucularına atfedilmeyecek zararlar şunlardır:

- Sözleşmenin ifasında tüketiciden kaynaklanan zararlar
- Üzerinde anlaşılan hizmetlerin gereklilikleriyle bağlı olmayan üçüncü tarafın icraatından kaynaklanan ve önceden görülmesi ve önlenmesi mümkün olmayan zararlar
- Madde 4(6), ikinci paragraf (ii)'da tanımlandığı şekliyle doğal afetler veya organizatör, perakendeci veya hizmet sunucusunun tüm özeni göstermesine rağmen öngörülüp önlenmesi mümkün olmayan zararlar

Yukarıdaki ikinci ve üçüncü şıklardaki durumlarda, sözleşmedeki organizatör veya perakendeci, zor duruma düşmüş tüketiciye vakit geçirmeden gerekli yardımı yapacaklardır.

Paket turla ilgili hizmetlerin ifa edilmemesi veya eksik ifa edilmesi hallerinde meydana gelen zararlardan doğan tazminat haklarının sınırlandırılmasına, üye ülkeler, bu hizmetlerle ilgili olarak uluslararası toplantılarda alınan kararlar doğrultusunda olanak tanırırlar.

Paket turla ilgili hizmetler esnasında gerçekleşen, kişisel yaralanmalar haricindeki zararların tazmini ile ilgili olarak üye ülkeler sözleşmeye bu tazminatın sınırlandırılması olanağını tanıyabilirler. Ancak bu sınırlandırma makul bir şekilde yapılmalıdır.

- 3) 2. paragrafın 4. alt paragrafındaki haklar mahfuz kalmak şartıyla, 1. ve 2. madde hükümlerinin uygulanması bakımından bir istisna yoktur.
- 4) Tüketici, sözleşmedeki hizmetlerin yerine getirilmediği kanısına varını varmaz, bu durumu bulunduğu yerdeki ilgili hizmet sunucusuna ve organizatör veya perakendeciye yazılı veya diğer uygun bir şekilde, mümkün olan ilk fırsatta bildirmelidir.

Bu yükümlülük sözleşmede açık olarak belirtilmelidir.

Madde 6:

Şikayet halinde organizatör, perakendeci veya varsa bunların bölge temsilcisi hemen uygun çözümler üretme çabasına girmelidir.

Madde 7:

Sözleşmedeki organizatör veya perakendeci taraf, iflası halinde tüketicinin geri dönüşünü ve ödediği paranın geri verilmesini garanti edecek teminatları bulunduğuna ilişkin yeterli delil sunmalıdır.

Madde 8:

Üye ülkeler bu yönergenin kapsamı dışında tüketiciyi koruma hususunda daha etkin önlemler alabilir, yasalar çıkarabilirler.

Madde 9:

- 1) Üye ülkeler 31 Aralık 1992 tarihine kadar bu yönerge ile getirilen hususlara uygun yasal düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür. Bu düzenlemeler yapılacağı zaman Komisyona derhal bilgi vereceklerdir.
- 2) Üye ülkeler, milli mevzuatlarında bu yönergeye ilişkin yaptıkları düzenlemelerle ilgili yazılı metinleri Komisyona

ileteceklerdir. Komisyon da bundan dolayı diğer üye ülkeleri bilgilendirecektir.

Madde 10:

Bu yönerge üye ülkelere hitap eder.

Ek:

Bir sözleşme belli bir paket tur ile ilgili ise şu unsurları içermelidir:

- a) Gidilecek ülke ve kalınacak tarihler ve kalınacak süre
- b) Kullanılacak ulaşım araçlarının özellikleri ve kategorileri, tarihler, varış ve ayrılış noktaları
- c) Tur paketinin konaklama unsurunu içerdiği durumlarda konaklamanın bulunduğu yer konfor derecesi, üye ülkenin yasalarına göre temel özellikleri ve yeme içme planı
- d) Paket turun gerçekleşmesi için gereken asgari kişi sayısı ve bu sayı toplanamadığı takdirde iptal durumu söz konusu olursa tüketicinin bu iptal hakkında en geç haberdar edileceği süre
- e) Seyahat programı
- f) Paket turun toplam fiyatına dahil olan geziler, ziyaretler ve diğer hizmetler
- g) Organizatörün, perakendecinin ve sigortacının isim ve adresi
- h) Paket turun fiyatı, 4. maddeye uygun olarak fiyatlardaki değişiklik olasılıkları ve paket tur fiyatına dahil değil ise gümrük, vergi ve belirli hizmetler için ödenmesi gerekebilecek ücretler (hava alanı ve limanlardaki ayakbastı ücretleri, turist vergileri vb.) ile ilgili bilgiler
- i) Ödeme planı ve ödeme şekli
- j) Rezervasyon yapılırken tüketici ve organizatör veya perakendecinin anlaşarak kabul ettiği özel istekler
- k) Tüketicinin sözleşmedeki şartlar yerine getirilmediği takdirde şikayetini yapabileceği süreler.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Levent ATEŞOĞLU

Doğum Yeri : KONYA

Doğum Yılı : 1975

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1987-1994 : Bornova Anadolu Lisesi

Lisans 1994-1999 : Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler

Yabancı Dil : İngilizce, Almanca

MESLEKİ BİLGİLER

1999-2000 : Profinans & Fidelio-Proje Uzmanı, İstanbul

2000-2001 : Servus-CRM İş Geliştirme Uzmanı, İstanbul

2001-2002 : InteractiveBrookers-Güneydoğu Avrupa Sorumlusu, İsviçre

2003-.... : Muğla Üniversitesi-Araştırma Görevlisi, Muğla